

**Akadēmiskās Organizācijas
Konkordijas Valdemārijas
Goda Filistri**

Biografijas un Apceres

1 9 8 9

Tēvzemei un Brīvībai

Sakopjuši: Fil. Ervins Antons un Fil. Arturs Langmanis

Konkordijas Valdemārijas Kalifornijas
Kopas Interns Izdevums

Iespiesta:
I. Rozentāls / Copyland
558 Pilgrim Drive, Suite A
Foster City, California 94404
415--341-2679

Ievadam.

Valdemārijas Kalifornijas kopas filistrs Leopolds Grāveris, aizejot mūžībā, izteica vēlēšanos, lai Valdemārijas Kalifornijas kopa izdotu grāmatu, kurā būtu sakopotas visu Valdemārijas esošo un mūžībā aizgājušo Goda filistru biografijas, sevišķi norādot uz viņu sasniegumiem zinātnēs, mākslā un sabiedriskā darbā. Šim nolūkam viņš atstāja arī līdzekļus un tuvākus norādījumus un sava ierosinājuma nolūkus. Nelaika fil. L. Grāvera galvenais nolūks bija ar šo grāmatu saglabāt, izvietojot bibliotēkās, arī nākotnei skaidrus Valdemārijas nacionālos mērķus un visu Valdemārijas goda filistru veikumus zinātnē un kultūrā.

Fil. L. Grāveris saskatīja, ka visvairāk Valdemārijas ideju ir cēlušies un uz āru reprezentējuši goda filistri, tāpēc viņu dzīves gājums un sasniegumi ir jāparāda atsevišķā izdevumā.

Valdemārijas Kalifornijas kopas konvents savā laikā lūdza nelaiki fil. T. Sīli savākt iespējamās ziņas par visiem mūžībā aizgājušiem Valdemārijas goda filistriem un tiem, kas šodien dzīvo brīvajā pasaulē. Viņš, diemžēl, šo uzdevumu nepaspēja nobeigt.

Nelaika fil. T. Sīla aizsākto darbu novest līdz galam uzņēmās Kalifornijas kopas filistri Eryns Antons un Arturs Langmanis.

Šajā grāmatā atrodamie raksti pārņemti bez labojumiem no satura rādītājā uzdotiem avotiem.

Sevišķa pateicība pienākas prof. Dr. J. Siliņam, prof. Dr. H. Biezajam, rakstniekam Ernestam Aistaram un vēsturniekam Dr. U. Ģermanim, kuri devuši oriģinālrakstus speciāli šai grāmatai.

Tāpat pateicība rakstniekam Anšlavam Eglītim, kurš laipni atļāva pārspiest viņa apceres no "LAIKA" par rakstnieku Valdemāru Kārklīņu.

Vēl pieminami ar izpalīdzību dažu faktu sagādāšanā: fil. J. Gailītis, fil. F. Bērziņš, fil. Z. Ritmanis un citi.

Pateicība pienākas arī fil. K. Ķezberam par iejūtīgā priekšvārda sacerēšanu šai grāmatai.

Sakārtotāji nodod šo darbu cerībā, ka tas, kaut daļēji, palīdzēs saglabāt nākamām paaudzēm Valdemārijas Goda filistru sasniegumus zinātnē, mākslā un latviskās kultūras veidošanā.

fil. A. Langmanis

Tēvzemei un Brīvībai

Priekšvārdi

požākais mirklis latviešu tautas mūžā, neapšaubāmi, ir Latvijas valsts nodibināšana. Pēc smagām, reizumis bezcerīgām, cīņām latviešu varonīgie karavīri izcīnīja tautai brīvību. Pavasara atnākšana tautas dzīvē piedeva jaunas cerības, jaunu spēku, veidot nākotni pēc sava prāta.

Pirmie valsts gadi vēl pagāja cīņās un celtniecībā. Valsts bija svešinieku sagrāuta un izpostīta. Trūka visa, bet tautā bija mantojums, kas palīdzēja atsvaidzināt latvisko domu, tai bija dēli un meitas, kuriem netrūka ideālisma un darba gribas. Latviešiem raksturīgā, ilgi citu aizturētā, cešanās pēc izglītības beidzot varēja rast piepildījumu. Latvijas universitāte kļuva par jaunās paaudzes sapņu pili stikla kalnā. Lai cik grūti bija dzīves apstākļi, stikla kalnā bija jāuzkāpj, sapņu pili jāieiet.

Dabīgi, ka visā valstī, arī Latvijas universitātē, bija aizkavējušās veco laiku pēdas. Studentu organizācijas tobrīd vēl darbojās un to tradīcijas sakņojās cittautu ievestās paražās, kas daļai studentu bija nepienemamas. Šī iemesla dēļ 1927. gada 11. februārī radās konkordija VALDEMĀRIJĀ.

VALDEMĀRIJAS dibinātāji bija ideālisti līdzīgi tiem, kas uzdrošinājās prasīt latviešu tautai brīvību un tiesības uz savu valsti. Viņi bija jaunu ceļu meklētāji, kas idejas un spēku meklēja tautas tradīcijās un Atmodas laikmeta izcilāko darbinieku norādījumos. Par savu patronu viņi izraudzīja Krišjāni Valdemāru, vīru, kas nebaidījās atklāti pateikt, ka ir latvietis. Kas, spēka pilns, droši devās cīņā par savas tautas tiesībām, par tās nākotni. Viņš bija pirmais akadēmiski izglītotais tautsaimnieks, kas pulcēja un vadīja latviešu akadēmisko jaunatni; apzinājās latviešu folkloras nozīmi tautas dzīves uzturēšanā un strādāja par tās saglabāšanu. Viņš izprata, ka

latvietim tuvākais ir viņa zeme un ka nepieciešama ir agrārā jautājuma taisnīga izkārtošana. Krišjānis Valdemārs nodibināja pirmo latviešu bibliotēku, pirmo kori, pirmo latviešu biedrību. Krišjānis Valdemārs kļuva par jaunās studentu organizācijas garīgo iedvesmotāju un tēvu.

Otrs VALDEMĀRIJAS ideju tēvs bija tēlnieks Kārlis Zāle, Brīvības pieminekļa un Brāļu kapu autors. Viņš konkordijai deva saukli "Tēvzemei un brīvībai", ko arī iekala Brīvības piemeklī un kas pieder latviešu tautai kā neatņemama sastāvdaļa tās cīņās un centienos. Šie vārdi arī kļuva par mudi visiem tiem daudzajiem brīvības cīnītājiem, kas radās vēlākos nebrīvības laikos. Dabīgi, ka šī mude, Kārļa Zāles ierosināta, spārnoja valdemāriešu jauno šaimi, kurai tēlnieks bija padomdevējs un daudzu pasākumu ierosinātājs.

VALDEMĀRIJAS dibinātāji bija jaunu ceļu meklētāji. Viņi allaž uzsvēra, ka akadēmiski izglītotai jaunatnei jāsadarbojas ar visiem tautas slāņiem, ka tā nedrīkst norobežoties no tautas un iešļēgties kādā virsslānī, kur citādi domātājiem nav vietas. VALDEMĀRIJAS tradīciju kodekss arī nosaka, ka konvents ir draugu saime, kur valda draudzība, disciplīna un kopības gars. Konventa devīze jau taču ir - "Viens par visiem, visi par vienu!" Turpat atrodams aicinājums nenoslīgt vienaldzībā kā pret saviem draugiem, tā - visu latviešu tautu. Valdemārietis aicināts ar savu drošo stāju personīgā un sabiedriskā dzīvē celt konventa labo slavu. Viņš arī ir latviešu tautas kultūras sasniegumu glābātājs un sargātājs. Bet, pāri visam, viņš ir aicināts cīnīties par savas tautas tiesībām un brīvību.

"Saklausī savās krūtīs savas tautas balsi, savu seņču aicinājumu cīnīties par tautas brīvību! Centies klūt ceļvedis savas tautas locekļiem uz gaišāku nākotni!"

"Tēvzemei un brīvībai!" - Kārļa Zāles varenais aicinājums nav palicis un nedrīkst palikt - tikai vārdi. Valdemārieši allaž cīnījušies un cīnīsies, par tēvzemi un brīvības ideju, gan tieši kauju laukos, gan gara pasaulē. Kā paraugs jaunai paaudzei tāpēc ir to latviešu - valdemāriešu - dzīves un gaitas, kas kā Goda filistri pievienojušies konkordijai VALDEMĀRIJA .

Lil. K. Kezlers

Ernests Ābele

Katrs Valdemārijas Goda fil. ir vairāk kā izcils un īpatnējs, kā savā personībā, tā arī savā profesijā. Bet, runājot par Ernestu Ābeli, ir jāuzsver tā speciālā īpatnība ar viņa ienākšanu Valdemārijā, un proti: prof. Ernests Ābele ir vienīgais Valdemārijas goda fil., kurš arī ir bijis Valdemārijas seniors. Neapšaubāmi, šis amats viņam arī piederējās, jo viņš vēl arvien studēja, kad mēs, lielais vairums, jau gulējām uz iegūtiem lauriem. Patiesi tikai aktīvam studentam arī pienācās Valdemārijas vadība.

Ernests Ābele dzimis 1907. gada 19. maijā Alojās pagastā. 1929. gadā beidzis Rīgas skolotāju institūtu. No 1929. - 1936. gadam māca Liepājas jūrskolā vispārējās izglītības priekšmetus, bet vienlaicīgi mācās arī pats - paplašinot zināšanas speciālos jūrniecības jautājumos. Vasaras mēnešus un 1936./37. gadu pavada uz kuģa prakses iegūšanai. Jau 1933. gadā E. Ābele iegūst kuģa radio-telegrafista tiesības un 1936. gadā beidz jurskolu ar tiesībām uz tālbraucēja kapteina gradu.

1937. gadā strādā par skolotāju Kr. Valdemāra jūrskolā, Rīgā, un tai pašā gadā iestājas Latvijas universitātes matemātikas un dabas zinību fakul-

tātēs astronomijas nozarē. Vasaras pavada jūrās uz skolas kuģa, apmācot jaunos kuģu vadītājus. Stūrmaņa diplomu iegūst 1937. gadā un kapteiņa diplomu 1943. gadā.

1942. gadā ziemā ļoti sekmīgi beidz univesitāti un 1943. gadā pavasarī iegūst maģistra gradu.

Pār Latviju brāžas negaisa vētras - jādodas bēgļu gaitās. Tā Ernests Ābele nonāk Vācijā, Fišbachā pie Nirnbergas. Fišbachā ir liela latviešu noietne. Par atgriešanos mājās, vai arī izceļošanu nav nekādu cerību - ir jāgatavojas uz pastāvīgu dzīvi. Noietnē sākas skolu un citu pasākumu organizēšana, par ko izsakās fil. P. Turlais: "Sapulci vadīja prof. J. Rutmanis. Sapulcinātos aicināja uz latviešu skolu - gimnazijas un tautskolas noorganizēšanas iespēju pārrunām. Iebildumu nebija, skolas skaitījās nodibinātas. Vajadzēja nekavējoties izraudzīt vadību. Vēl šodien nezinu, kāpēc par gimnazijas direktoru vienbalsīgi ievēlēja Ernestu Ābeli un par tautskolu pārzini mani."

No tā brīža ikdienas visu noietnes laiku strādājam kopā ar Ernestu latviešu skolai. Sākums bija bezgala grūts. Jaundibinātājām skolām, kuras nosaucām par Kārļa Skalbes gimnaziju un Kārļa Skalbes tautskolu, nebija itin nekā.

Taču jau pēc dažām nedēļām gimnazija, Ernesta Ābeles vadībā sāka savu darbību. Ābele aizrāva darbā cienījamus profesorus, piedzīvojušus audzinātājus un iesācējus skolotājus. Izdeva vērtīgu skolas žurnālu Lāpa. Pie skolas darbojās arī skautu un gaidu vienības. Noorganizējoties centrālīzētai latviešu izglītības lietu vadībai Vācijā, Kārļa Skalbes gimnazija kļuva tik pazīstama, ka to bieži ieteica par paraugu un skolēni pieteicās pat no attālākām latviešu noietnēm.

Beidzot arī latviešu bēgļiem rodas izceļošanas iespēja, un tā 1949. gada rudenī arī Ābeles dzimta dodas uz Amerikas Savienotajām Valstīm. Lai nopelnītu iztiku sev un ģimenei, ir jāsaņem apkalpotāja gaitas Mančesteras kolledžā, Indiānā.

Studenti pirmie ievēro, ka viņu kolledžas apkalpotājs spēj kaut ko vairāk nekā klases tīrīt un puteklus slaucīt. Viņi vērs profesoru uzmanību uz apkalpotāja īsto vietu kolledžā; tā 1952. gadā E. Ābeli pieņēma par instruktoru fizikā tai pašā

kolledžā. 1952. gada rudenī E. Ābele pārceļas uz Ohajo Ziemeļu universitāti Adā. Mācoties pats un mācot citus, E. Ābele 1959. gadā iegūst profesora pakāpi. Prof. E. Ābeles spējas ievēro un 1960. gadā viņu iecel par fizikas katedras vadītāju. Bez tam viņš veic arī pagaidu matemātikas katedras vadītāja darbu.

Lai iedzīvinātu atomu kodolu reaktoru izveidošanu universitātēs, Atomu enerģijas komisija izrauga prof. E. Ābeli kā vienu no inženieru kolledžu mācību spēkiem un piešķir stipendiju kodolu enerģijas un reaktoru studijām Pardue universitātē 1958. gadā vasarā un Aragonas nacionālā laboratorijā 1959. gadā. Prof. E. Ābeles pētījumi ir iesniegti Atomu zinātnieku konferencē 1960. g. Čikāgā. Prof. Ābele māca fiziku, atomu kodolu reaktorus un astronomiju.

Ernests Ābele Valdemārijā iestājās, kad nodibinājās Viskonsinas kopa, un 1959. gada 15. augustā, krāsu konventā Čikāgā viņam pasniedza mūsu krāsas.

Ernests dzīvo Adā, Ohio pavalstī, 7 - 8 stundu braucienā no Viskonsinas kopas Milvokos. Kādreiz kopas seniors P. Turlais viņam jautājis: "Vai tev nav par grūtu braukt tik gaļu ceļu?" Viņš smaidīdams atbildējis: "Kad es devu valdemārieša solījumu, es apzinājos savus pienākumus. Ja atļāvos sevi ieskaitīt Viskonsinas kopā, tad man jāapzinās arī savi pienākumi pret kopu. Bez tam es braucu ar patiesu prieku, jo tas, ko darām Valdemārijā, ir manas dzīves sastāvdaļa. Tāpēc pildīšu katru pienākumu, ko Valdemārijā man uzticēs vai uzliks". Cik skaists apliecinājuma solījums un vārda turēšana! Dzirdot to, ir vieglāk jaunajiem izskaidrot vārda turēšanas nozīmi.

1961. gadā Ernestu Ābeli ievēl par Valdemārijas senioru, un 4. martā viņš pārņem šos pienākumus no tā laika seniora Ed. Avota.

Daži, kas Ernestu tuvāk nepazīna, bažījās, vai viņš, kā samērā jauns valdemārietis, varēs labi veikt seniora pienākumus. Taču bažas izrādījās veltas, jo drīz vien varēja redzēt, ka Ernests seniora darbam pieiet ar lielu pienākuma apzinu un parāda vajadzīgo prasmi, vadītāja spējas, iecietību un pietāti. Ar to viņš itin ātri iemantoja valdemāriešu uzticību un cieņu, un kļuva par res-

pektētu un iemīlotu Valdemārijas senioru.

Un tomēr Ernestu piemeklē vislielākās bēdas, kad viņa mīlotā sieva Ērika aiziet mūžībā. Šo zaudējumu viņš smagi pārdzīvo un ilgi cieš savā vientulībā.

Bet patīkamu pārsteigumu viņam sagādā viņa abas meitas un dēls, negaidot sarīkojot skaistu 80 gadu jubilejas sarīkojumu ģimenes un draugu pulkā.

Arī valdemāriešu saime sveic savu mīlo goda fil. viņa jau aizgājušajos 80 gados.

Rūdolfis Bangerskis

1878.21.VII – 1958.25.II

1988.gada 25. februārī pagāja trīsdesmit gadu, kopš miris ģenerālis Rūdolfs Bangerskis. Mūsu tautas vēsturē viņa vārds galvenokārt saistās ar lātviešu strēlnieku un latviešu legionāru cīņām. Man nācās ar ģenerāli iepazīties 1944. gada nogalē Kurzemes ielenkumā, kad kara ziņotāju rotas komandieris J. Geslings norīkoja mani par Latviešu legionā ģenerālinpektora pavadoni. Šai sakarā mani atsauca uz Liepāju no ģermāņu brīvprātīgo divīzijas "Ziemeļzeme" (Nordland), kas stāvēja frontē pie Priekules, kur tai laikā risinājās Kurzemes otrā lielkauja.

Man paskaidroja, ka grupenfīrerim (ģenerālim) Bangerskim tuvākā nākotnē paredzēti svarīgi uzdevumi un būs plašāk jāziņo presē par viņa darbību. Tāpēc nepieciešams kara ziņotājs, kas pastāvīgi būtu viņa tuvumā. Visai glaimīgā veidā Geslings izklāstīja, kāpēc tieši es būtu piemērotākais kara ziņotājs šādā postenī. Šīs iecelšanas motivāciju tuvāk esmu attēlojis vēsturiskajā romānā "Pakāpies tornī!" (319.-323.lpp.).

Par ģenerāli Bangerski zināju tikai to, kas bija lasīts grāmatās un laikrakstos. Kā jauns virsnieks viņš bija cīnījies jau krievu un japāņu

karā, un pēc tam Pirmajā pasaules karā. Ar politi-
ku nav nodarbojies. Atnācis kā viens no pirmajiem
virsniekiem uz latviešu strēlnieku bataljoniem,
bet aizgājis no strēlnieku pulkiem 1917. gada
sākumā. Krievijas pilsoņu karā bijis augstā pos-
tenī Kolčaka armijā Sibīrijā. Latvijas atbrīvoša-
nas cīņās nav piedalījies. Atgriezies dzimtenē
pēc pilsoņu kara beigām. Latvijas armijā komandē-
jis divīziju, kādu laiku bijis arī kara ministrs.
Demokrātiski noskanots profesionāls karavīrs.
Beidzamajos neatkarības gados bijis direktors
kādā saimnieciskā uzņēmumā. 1943. gada pavasarī
uzņēmis Latviešu leģiona ģenerālispektora nepatei-
cīgos pienākumus. Kāpēc un ar kādām cerībām?
Ka gudrie no Rietumiem nepielaus krievu bolševi-
kiem izplesties Eiropā? Tā jau toreiz domāja un-
cerēja daudzi prātīgi cilvēki. Man pašam šādu
cerību nebija. Biju rūpīgi sekojis notikumu attīstī-
bai, centies iegūt visu iespējamo informāciju
un izdarījis neizbēgamos secinājumus. Runa bija
tikai par iespēju izglābt kailu dzīvību. Tā bija
ārkārīgi drūma atziņa, ar ko bija grūti samierinā-
ties, bet citas izejas nebija.

Vienā no novembra pēdējām dienām ierados Kūrmā-
jas prospektā 16, kur bija ģenerālispektora
štābs, lai stātos ģenerāļa rīcībā. Kad nosaucu
savu vārdu, Bangerskis apjautājās:

- Vai aktieis Jānis Ģermanis ir jūsu radnieks?
- Jā, ģenerāļa kungs, - es atbildēju, - viņš
ir mans tēvs.
- Nu, jūsu tēvu jau mēs labi pazīstam.
Kad es klusēju, ģenerālis piebilda:
- Jādomā, ka jaunais Ģermanis tikpat sekmīgs
savos darbos kā seniors.

Seniora uzteikšanā parasti ieskanējās tādas
kā apslēptas šaubas: "Kas zin, vai no jums arī
kas iznāks?" Ģenerālis to bija neklūdīgi apjautis.
Viņš iepazīstināja mani ar savu adjutantu leitnan-
tu Zēgeru un pastāstīja, ka pirms Ziemeļvētkiem
paredzēts apmeklēt 19. divīziju. Es tagad bieži
aizstaigāju uz Kūrmājas prospektu un iepazīnos
ar štāba virsniekiem - pulkvedi Lasmani, kapteini
Medni un virsleitnantu Vairogu, kas vāca materi-
ālus par cīņu norisi Kurzemē. Noskaidrojās, ka
notiek sarunas par centrāla latviešu organa izvei-

došanu ar ģenerāli Bangerski priekšgalā, kas varētu pārņemt savās rokās pārvaldi Kurzemē un novērstu dažādo vācu "fireru" un "leiteru" patvarības. Tas bija labi domāts, bet bezcerīgs pasākums, jo tai pašā laikā strauji pasliktinājās stāvoklis visās frontēs, atskaitot Kurzemi.

1944. gada 21. decembrī agri no rīta ieradās stābā, lai pavadītu ģenerāli izbraukumā pie 19. divīzijas. Viņa istabā bija sapulcējušies visi stāba virsnieki un pārrunāja pēdējās ziņas no frontes, it īpaši padomju ofensīvu Austrumprūsijā. No sarunas varēja manīt, ka ģenerālim nebija nekādu ilūziju par militāro operāciju turpmāko attīstību. Bet, skaidri neizteikts, gaisā bija jūtams kāds cits jautājums: kas notiks, kad kaut kur Vācijā satiksies pašreizējo sabiedroto armijas? Tad ģenerālis pēkšņi mainīja sarunu tematu:

- Es redzēju savādu sapni, - viņš domīgi teica. - Biju ienācis plašā telpā ar lieliem logiem un augstiem griestiem, kur bija daudz cilvēku, bet kur nebija ne krēslu, ne solu, un visi stāvēja kājās. Arī es kādu brīdi paliku stāvam, bet tad pie manis pienāca maza, glīta meitenīte tautas tērpā ar latviskā stilā darinātu krēslu, mīli pasmaidīja un aicināja mani apsēsties. Un tā es apsēdos. Pamodies, nodomāju, ka varbūt tomēr nākotnē arī man Latvijā būs kāda vietīņa, kāds uzdevums un pienākums.

Tātad ģenerālis joprojām cerēja uz kādu glābību. Bet maršals Stalins tagad bija kļuvis angļosakšiem par "tēvocī Džo", masīvas propagandas cildināts un Amerikas bagātīgi apgādāts. Kā gan rietumnieki varētu pēkšņi vērsties pret tādu cilvēces labdari? Un turklāt pēc tik liela un ilga kara? Virsnieki atzina, ka tas bijis zīmīgs sapnis. Es noliecu galvu un klusēju.

Braucienā uz fronti mēs vispirms iegriezāmies VI korpusa stābā, jo šai korpusā bija iekļautas latviešu karaspēka vienības Kurzemē. Stābs bija pilnīgi vācisks, bet komandierim Krīgeram uz kreisās piedurknes bija vairodziņš latviešu nacionālajās krāsās. Tagad stābā atskanēja arī latviešu valoda, jo Bangerskis saskarē ar vāciešiem konsekventi runāja tikai latviski, bet viņa adjutants tulkoja. Tas bija teicams izkārtojums. Nenotika

nekāda pavirša plāpāšana, gaisotne bija visnotaļ oficiāla. Generāļa stāja un izturēšanās liecināja par profesionālu, pieredzējušu karavīru, kas pārstāv savu tautiešu intereses, kā spēdams un varēdams. Vācu virsnieki pret viņu izturējās arī ar pienācīgo cieņu un uzmanību. Vēlāk man gadījās dzirdēt, ka vācieši Bangerski dēvēja par latviešu Hindenburgu, kam viņš pēc izskata zināmā mērā līdzinājās. Krīgers uzteica latviešu legionāru cīņas sparū un paziņoja, ka latviešu 19. divīzija ierakstīta izcilāko ieroču SS vienību goda sarakstā (Ehrenblatt).

Jo plašas pārrunas notika 19. divīzijas stābā ar divīzijas komandieri Bruno Štrekenbachu. Tika apspriests nesen likvidēto kureliešu jautājums, un Bangerskis nosodīja nevajadzīgi bargo izrēķināšanos ar vairākiem kureliešu virsniekiem. Jāpiebilst, ka kureliešu pasākumu generālis atzina par klūmīgu un vieglprātīgu. Šī izbrauciena turpinājumā viņš kādā atpūtas brīdī pastāstīja, ka pēc kureliešu sagrauves pie viņa atsūtīts generālis Kurelis, kas bijis stipri saguris un nomākts. Viņi abi bija bijuši latviešu strēlnieku virsnieki. Bangerskis teicis:

- Kāpēc jūs nenācāt aprunāties ar mani, iekāms visu to sākāt? Ja nu jūs negribējāt runāt ar mani kā ar Latviešu legionārgenerālinспекtoru, tad taču varējāt runāt kā vecs cīņu biedrs ar līdzīgu vai kā generālis ar generāli. Neko sakarīgu Kurelis nespējis atbildēt.

Pārrunu turpinājumā 19. divīzijas stābā Štrekenbachs žēlojās, ka mežos joprojām klīstot daudz dezertieru, bet viņš nesāņemot pietiekamus papildinājumus un viņam vajadzētu daļu virsnieku un legionāru, kas iekļauti 15. divīzijā un aizsūtīti uz Vāciju. Bangerskis atbildēja, ka viņš varētu sacerēt uzsaukumu aizklīdušajiem, ja viņiem garantē amnestiju (šādu generāļa uzsaukumu jeb aicinājumu publicēja "Tēvija" 1945.gada 5.janvārī). Pārsprida arī latviešu pagaidu valdības jeb Nacionālās komitejas dibināšanu. Štrekenbachs uzsvēra, ka šajā valdībā noteikšanai jābūt frontes cīnītāju rokās. Tikai tie, kas pierādījuši savu stāju pret bolševismu, drīkstot turpmāk runāt savas tautas vārdā.

Turpmākās divas dienas pagāja, apmeklējot latviešu karavīrus frontē starp Dobeli un Džūksti. Tās bija darbīgas dienas, jo generālis centās pēc iespējas pamatīgi iepazīties ar pulku izvietojumu, karavīru noskaņojumu, viņu vajadzībām un vēlmēm. Viņš aprunājās gan ar atsevišķiem legionāriem, gan teica īsu, kareivisku uzrunu meža izcirtumā sapulcinātajam majora Laumaņa slavenajam fizilieri bataljonam. No kāda pulka pirmās ierakumu līnijas generālis ar tālskatu novēroja bolševiku priekšējās pozīcijas. Bija skaidra, saulaina diena, un pulka komandieris brīdināja viņu būt piesardzīgam, bet generālis rāmi atbildēja:

- Es jau tik reti atbraucu. Vai tad man tūdal trāpīs. Taču ienaidnieks bija mūs pamanījis, jo drīz vien gaiss sāka spindzēt. Visi pavadoņi tagad virzījās uz priekšu pa grāvi saliekušies, lai būtu aizsegā, tikai generālis staltā stājā un bez steigas nobeidza priekšējo posteņu apskati, apjautādamies par zēnu vēlmēm un pateikdamies viņiem par dienestu. To vērojot, es nomurmināju grāmatās lasīto teicienu: "Old soldiers never die." Bet vai vajadzēja tādā veidā izaicināt likteni? Laikam taču vecais karavīrs zināja, kāpēc viņš ignorēja brīdinājumu piesargāties. Legionāri frontē pastāvīgi riskēja ar savām dzīvībām, un viņš aicināja šos vīrus cīnīties drosmīgi un bez bailīgi. Vai nebija tā, ka ar savu izturēšanos apšaudes laikā generālis vēlējās parādīt, ka solidarizējas ar viņu likteni. Viņš arī zināja, ka divīzija šo apmeklējumu pārrunās un pārspriedīs. Un par frontnieku psiholoģiju viņam bija liela pieredze.

Nākošā dienā (23.dec.) mēs devāmies pie latviešu artileristiem. Kādā "kanonieru" komandpunktā tad generālis pieredzēja visai drāmatisko Kurzemes trešās lielkaujas sākumu, ko ievadīja padomju artilerijas viesuluguns un masīvs kaujas lidmašīnu uzbrukums. 19. divīzija tika ierauta ārkārtīgi smagās cīņās, kas izbeidzās tikai janvāra sākumā. Vēlāk noskaidrojās, ka bolševiki pret latviešu legionāriem šoreiz raidīja uzbrukumā arī padomju latviešu 130. korpusu, kur bija krietns skaits nesen mobilizētu latviešu. Latvieši bija nokerti svešu varu slazdos, no kuļiem nekāda izeja nebija

saskatāma.

Pēc Ziemeļsvētkiem pavadīju ģenerāli, kad viņš ieradās pie t.s. latviešu gaisa izpalīgiem (Istēnībā zenītartilēristiem), kas gādāja par Liepājas aizsardzību pret "Stalina ērgļu" uzlidojumiem, bet visu ceturto janvāra nedēļu atkal pavadījām pie 19. divīzijas. Ģenerālis pamatīgi iepazinās ar stāvokli pēc sīvajām aizstāvēšanas un uzbrukuma kaujām un apmeklēja ievainotos frontes pārsiešanas punktos un lazaretēs, izdalīdams līdzatvestās dāvanas un pateikdams katram kādu labu vārdu. Notika, protams, arī pārrunas ar Štrekenbachu, kam 19. divīzijas nesenās slavenās cīņas, uzpurēšanās un izturība bija devusas jaunu apbalvojumu - ozollapu vainagu pie Bruninieka krusta. Sarunas laikā divīzijas komandieris izbruka skaļos pārmetumos latviešiem. Frontē trūkstot cilvēku, bet aizmure esot pilna ar dezertieriem un jauniem vīriešiem. Ģenerālinspektors, kas janvāra sākumā bija publicējis uzsaukumu "noklīdušajiem", atbildēja vēsi un skarbi:

- Ja brigādefīrers turpinās ar mani runāt tādā tonī, tad mēs varam sarunu beigt, un man turpmāk šeit vispār nav ko meklēt. Kad adjutants bija pārtulkojis atbildi, Štrekenbachs pietrūkās kājās un sasita papēžus. Vārdi bira kā pupas:

- Es lūdzu piedošanu, grupenfīrer! Mani nervi ir piepūlēti pēdējo kauju laikā. Bija brīdis, kad man grāvjos bija palikuši tikai trīssimt kaujas spējīgu vīru...

Pēc šīs saraušanās Štrekenbachs kļuva pavisam rāms un piesardzīgs. Jāievēro, ka ģenerālis Bangerskis bija visnotaļ ārkārtīgi korekts, smalkjūtīgs un savaldīgs, un viņš runāja taisnu valodu. Tādu pašu izturēšanos viņš sagaidīja no citiem. Par viņu domājot, man nāk prātā kādas senas dziesmas vārdi: "Tas goda prāts lai it visur." To visu vēl papildināja vecajam karavīram raksturīgā vienkāršība un izpalīdzība saskarē ar cilvēkiem. Tas radīja cieņu un respektu pret viņu kā personu un ģenerāli.

29. janvārī Bangerskis izlidoja uz Vāciju, lai īstenotu ieceri par centrāla latviešu organa dibināšanu. Es sekoju viņam dažas dienas vēlāk. Tas bija dēkains brauciens, ko domāju apcerēt

romāna "Pakāpies tornī!" otrajā daļā. Sākumā bija paredzēts dibināšanas sanākumi sasaukt 15. februārī gaisa uzbrukumu neskartajā Drēzdenē. Taču tieši šo pilsētu 13./14. februārī gaisa uzbrukumā burtiski sagrāva gruvešos negaidīts un neparasti vērienīgs Rietumu sabiedroto uzlidojums, kas bija sadalīts trīs masīvos triecienos. Tāpēc Latvijas Nacionālās Komitejas (turpmāk : LNK) dibināšana - tā beidzot nosauca šo centrālo organu - notika 20. februārī Potsdamas pils sēžu zālē. Tai laikā liela daļa Berlīnes bija drupās, un padomju karaspēks jau stāvēja pie Oderas. Pati sanākšana noritēja tādā kā nereālā, rēgainā gaisotnē. Par LNK prezidentu vienprātīgi ievēlēja ģenerāli Bangerski, kas turpat nodeva amata zvērstu. Sekoja runas, LNK programmas deklarācija un apsveikumi, ko bija sūtījuši Himmlers, Rozenbergs, ģenerālpulkvedis Šerners un citi. Tagad ir makabri atcerēties, ka apsveikumu bija sūtījis arī vecais kazāku atamans ģen. Pjotrs Nikolajevičs Krasnovs, kas pilsoņu kara laikā bija cīnījies pret latviešu sarkanajiem strēlniekiem Donas stepēs, kamēr ģenerālis Bangerskis bija karojis pret bolševikiem Sibīrijā. Atamans aicināja satriekt bolševismu un novēlēja laimīgu atgriešanos dzimtenē. Lai gan viņš bija emigrants kopš 1919. gada, angļi viņu pēc kara zemiskā veidā izdeva bolševikiem, un atriebīgais tautu tēvs lika viņu nogalināt 1947. gada janvārī.

1945. gada 10. martā mēs ar ģenerāli un vairākiem LNK locekļiem atgriezāmies Liepājā. LNK centās pārņemt savās rokās Kurzemes civilo pārvaldi, bet sadūrās ar lielu vācu pretestību, it īpaši saimnieciskajās lietās. Ģenerālis Bangerskis bija sarūgtināts un aprīļa sākumā devās uz Vāciju, lai mēģinātu tur kārtot latviešu lietas. Drīz nāca vācu armijas kapitulācija, un es ar vienu no pēdējām laivām nokļuvi Zviedrijā. 1945. gada vasarā kļuva zināms, ka ģenerālis Vācijā apcietināts, un viņa darbība tiek izmeklēta. Sabiedriski darbīgais prof. Francis Balodis uzaicināja mani uzrakstīt liecību par ģenerāļa nostāju un izrīcību Kurzemē, ko varētu izlietot informācijai un nepatiesu apvainojumu atspēkošanai. Es to arī labprāt darīju. Cik atceros, šis raksts tika nosūtīts

kādam no mūsu diplomātiskajiem pārstāvjiem.

Pamazām mēs visi iekārtojamies dzīvei svešumā. Pēc studijām Stokholmas universitātē es sāku gatavot izdošanai Padomju Savienībā noklusēto un aizliegtu pulkveža Jukuma Vācieša darbu "Latviešu strēlnieku vēsturiskā nozīme", kas divās daļās bija izdots Pleskavā 1922./24. gadā. Vācieša tekstam es pievienoju komentārus un apcerējumus par latviešu strēlnieku historiografiju un šī strēlnieku pulkveža gaitām. Šai sakarā atjaunojās mans kontakts ar ģenerāli Bangerski, kas dzīvoja Oldenburgā, Rietumvācijā. Aizrakstīju viņam par iecerēto publikāciju un lūdzu informāciju par virkni jautājumu, kas saistījās ar pulkvedi Vācieti un strēlniekiem. Tādā kārtā 1955.gada janvārī iesākās mūsu sarakste, kas turpinājās vairākus gadus. Lai gan Bangerskis nosodīja Vācieša nostāju un darbību Krievijas pilsoņu kara laikā, viņš godprātīgi un lietišķi atbildēja uz maniem jautājumiem. Viņa sniegto informāciju es arī ietilpināju savā publikācijā, kas iznāca 1956. gadā ar nosaukumu "Pa aizputinātām pēdām".

Ģenerālis savas vēstules allaž iesāka ar uzrunu: "Loti godājamais Ģermaņa kungs, mīlais kara biedri!" Tās bija paraugs izkārtojuma, skaidrības un precizitātes ziņā, sacerētas glītā, stingrā rokrakstā. Es tās glabāju kā dārgu piemiņu un vēsturiskus dokumentus. Bangerskis savukārt bija sācis strādāt gar savām atmiņām. 1958. gada februāra sākumā iznāca viņa darba pirmais sējums - "Mana mūža atmiņas", un es saņēmu recenzijas eksemplāru. Pēc dažām nedēļām pienāca skumjā vēsts, ka ģenerālis 1958. gada 25. februārī gājis bojā auto negadījumā Oldenburgā (Vācijas "Latvija" par to ziņoja 1. martā). Četrus karus viņš bija pārdzīvojis, nāves neskarts, bet tā viņu sasniedza gluži nejaušā veidā miera laikā, kādā tumšā naktī klusā vācu mazpilsētā.

Pieminēju ģenerāli, klusībā pārslaidāms viņa vēstules un atsaukdams atmiņā mūsu kopīgās gaitas Kurzemē. Recenzijā par viņa atmiņu pirmo sējumu ("Latvija", 19.4.1958) es starp citu rakstīju: "Veciem karavīriem piemīt sava īpatnēja, vārdos grūti izsakāma pievilcība..." Savas atmiņas par ģenerāli Rūdolfu Bangerski esmu iestrādājis romānā

"Pakāpies tornī!" Esmu centies to darīt patiesi un godprātīgi, jo godprātīgs bija šis vecais latviešu karavīrs.

15.3.1988

Nikolajs Bebris

1898.2.VI – 1979.11.I

Nikolajs BEBRIS dzimis 1898.gada 2.jūnijā Palangā kā skolotāja, Tēvzemes balvas laureāta, Jura Bebra (Bideru Juris) otrs dēls.

Brīvvalsts laikā viņa brālis, pulkvedis Raimonds Bebris, bija Valsts prezidenta pils komandants.

Kopš 1919.gada, abi brāļi nesavtīgi piedalījās Latvijas Atbrīvošanas karā.

Nikolajs Bebris beidza Vladimira kara skolu Pēterpilī; militāros kursus un Augstāko kara skolu Latvijā.

Brīvības cīņās, no sākuma, ir Studentu rotā, pēc tam 3. Jelgavas kājnieku pulkā.

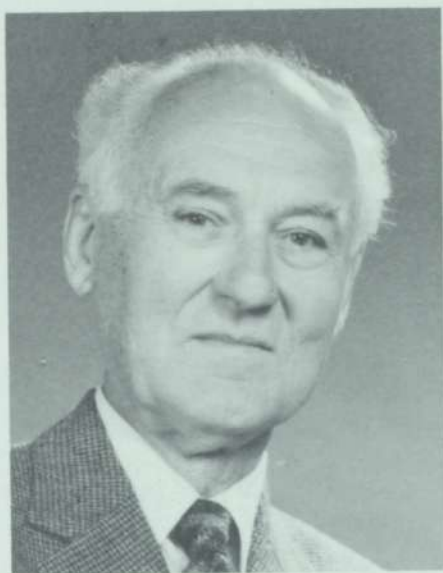
1919.gadā, par varonību pie Daugavas un Līvānu atgūšanā, apbalvots ar LKO. Kā pulkvedis leitnants dienēja 3. Jelgavas kājnieku pulkā.

Tika aizvests uz P.S.R.S.

1968.gadā, atkluva Latvijā – akls un slims.

Mūžīgo Varoņu Saimei pievienojies 1979.gadā.

Haralds Biezais

ar savas dzīves posmu līdz Latvijas atstāšanai 1944.g. oktobrī plašāk esmu izteicies atmiņu grāmatā Saki tā, kā tas ir, 1986.g., tādēļ te par to varu izteikties īsāk tikai sakarības dēļ. Esmu piedzimis toreizējā Tukuma apriņķa Lestenes pagasta Vecajās ūdens sudmalās skrodera Jāņa Biezā un viņa sievas Anetes ģimenē. Pirmos piecus bērnības gadus, katru gadu Jurgos pārceļoties uz citām mājām, esmu pavadījis tai pašā pagastā. Tas plašākā apkārtnē bija pazīstams ar savu nabadzību un tumsību, ko sevišķi bija veicinājuši bargie dzimtskungi. Pirmā pasaules kara sākumā bēgļu gaitas noveda Vidzemē, Apes ciemā. Tēvs bija iesaukts un cīnījās vēlāk 5. Zemgales pulkā Ložmetēju kalnā. Kara un bēgļu laiks savu smago segu klāja pār visu mūsu ģimeni, jo tagad pirmo reizi dzīvojām visi kopā ar abām vecvecāku ģimenēm. Pēdējā bēgļu gadā sāku turpat Apē iet skolā pie vēlāk plaši pazīstamā Līvberzes skolotāja Štolcera, K. Ulmaņa skolotāja Cīruļa palīga. Tas ir vienīgais skolas gads, kad esmu mācījies krievu valodu. Apē gan iemācījos runāt igauniski, ko gan drīz pēc tam pilnīgi aizmirsu. Tēvs bija nonācis vāciešu gūstā un nosūtīts uz

Vāciju. Tas vēl smagāk nospieda māti viņas rūpēs par mūsu dzīvi.

1918.g. pirmajā pusē atgriezāties dzimtajā Lestenē un es uzsāku savas skolas gaitas Džūkstes Pienavas pirmās pakāpes pamatskolā, jo tā bija vieglāk aizsniedzama no dzīves vietas Lestenes Rusās. Šai skolā pavadīju vienu vasaru un divas ziemas skolotāju Ozola un Veinberga labi mācīts un uzraudzīts, arī sociālu motīvu iespaidā netaisni iespaidots. Pēc šīs skolas beigšanas turpināju turpat Džūkstē tikko nodibinātajā otrās pakāpes pamatskolā apgūt skolas mācības. Skolu vadīja cita lējuma skolotājs, vietējā pagasta dēls Līcis, kas arī savu brīvo laiku ziedoja saviem audzēkņiem. Šai sakarā sevišķi jāatzīmē viņa pasniegtās brīvprātīgās pavakares stundas franču valodā. Laikam Latvijā toreiz nebija daudz tādu pamatskolu, kur mācīja franču valodu, pie tam skolotājs brīvprātīgi. Es toreiz neapjautu kāda nozīme šai valodai būs manā vēlākajā dzīvē. Toreiz to darīju apbrīnotā skolotāja dēļ. Skolu beidzu ar siltu skolotāja ieteikumu turpināt mācīties Jelgavā gimnazijā pie pazīstamā dabzinātņu skolotāja J. Grestes. Kādēļ franču valodas entuziasts gribēja mani nodot dabzinātņu skolotājam, protams, nezīnu arī šodien. Taču šo viņa ieteikumu, kaut ļoti vēlējos, nevarēju izpildīt trūcīgo materiālo apstākļu dēļ.

Manas skolas mācības turpinājās Tukuma vidusskolā, kā toreiz sauca gimnaziju, tās reālajā nodaļā. Es tur biju nonācis par gadu jaunāks kā citi, tikai 14 gadu vecumā. Manu skolas biedru starpā bija daudzi, kas bija krietni vecāki, aizkavējušies pārdzīvoto karu dēļ. Četri vidusskolas gadi pagāja kā skaists sapnis. Vecāki bija ieguvuši jaunsaimniecību un nevarēja vairs sūdzēties par pārtikas trūkumu. Gadu desmitu augstās skolās gājēji mita Latvijas mazpilsētās pie kādas tantiņas, kas gādāja par paēstu dienu no vecāku atvestajiem produktiem. Tas nebija galds uz kuŗa kūpēja smaržīgi cepeši, bet laba rudzu maize, palaikam ar labu viru. Bet neba šie, kaut trūcīgie, tomēr pietiekamie ārējie apstākļi atļāva raudzīties sapņu tālumā. Nē. Tā bija vide un jaunatnes rosīgums dažādos laukos. Divdesmito gadu pirmajā pusē

notika skolotāju paaudžu maiņa. Vecākie, kas savu izglītību bija ieguvuši kā eksterni, vai uz ilgu gadu rutīnas pamata, pamazām aizgāja. To vietā bija stājušies citi ar pamatīgu akadēmisku izglītību. Tukuma vidusskolā manā laikā mācīja vairāki izcili skolotāji ar direktoru K. Līkumu priekšgalā. Savus vārdus manā atmiņā visai dzīvi ir ierakstījuši, lai minam dažus, matēmatikas skolotājs Kochs, fizikas Kalniņš, latviešu valodas F. Kārklīns, dziļi humānais mācītājs A. Virbulis. Šī skola arī mācīja saprast, ka aiz tur iemācītā ir vēl tālākas un vēl skaistākas perspektīvas. Bet šim skaisto sapņu laikam drīz pienāca beigas. 1927.g. pavasarī beidzu Tukuma vidusskolu. Tikai daudz gadu vēlāk no citiem mācītiem vīriem uzzināju, ka man būtu pienācies zelta medālis. Bet cara tētiņš bija miris un latviešu zemniekiem tāds tā kā nepiederējās.

Pēc vidusskolas beigšanas bija viens gads līdzekļu trūkuma dēļ jāpavada tēva mājās. Tas bija svētīgs darba gads. Šai laikā apmeklēju iesvētīšanas mācību pie Džūkstes draudzes mācītāja R. Slokenberga, kas uz mani atstāja dziļu iespaidu. Tas bija mācītājs ar izteiktu kristīgu pārliecību, apveltīts ar runas dāvanām, arī ar dziļu cilvēku izpratni. Varbūt pats simpatiskākais vilciens, kas mani iespaidoja, bija viņa brīvība no tik parastās mācītāju ārējās svētās liekulības. Viņa un vidusskolas skolotāja A. Virbula iespaids veicināja manu izšķiršanos par teoloģijas studijām. Mani interesēja cilvēka dvēseles dzīves problēmatika un tā garīgās eksistences pamati. Ka te centrāla vieta bija reliģijai, to biju mācījies jau dzīves pieredzē. Bet es biju arī kāda cita jaunības sapņa varā. Gadu simtos kroplotā vācu feodālo kungu baznīca nebija tā, kas atbilda kristiānisma būtībai.

Tas viss varēja būt citādāk. Es jutos aicināts piedalīties jaunas un labākas latviskas baznīcas veidošanā. R. Slokenbergs, kas pats nāca no jaunās LU Teoloģijas fakultātes, uzbūra manā acu priekšā, runādams par saviem skolotājiem K. Kundziņu un V. Maldoni, visai simpatisku ainu.

Latvijas universitātes smagās durvis vēru 1928. gada rudenī. Bet pirmie soļi tās gaitenī neveda

uz Teoloģijas fakultāti. Tukuma vidusskolā biju beidzis reālo nodaļu. Man trūka latīņu valodas zināšanu vidusskolas kursa apmērā, kaut vienu gadu tur to brīvprātīgi biju mācījies pie vācu draudzes mācītāja F. Fleišera. Lai kļūtu par pilntiesīgu LU pilsoni, man bija jāiestājas Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē, bet tikai pagaidām, lai kā eksterns pie Izglītības ministrijas izturētu pārbaudījumu latīņu valodā. Tas notika 1928.g. decembrī, bet uz Teoloģijas fakultāti pāriet varēju tikai nākamajā rudenī. Tā bija radies divkārt savādais stāvoklis: būdams matemātikas students, no pirmās dienas studēju teoloģiju; līdz ar to samazinājās arī mans studiju laiks Teoloģijas fakultātē, un es to formāli beidzu trīs gados 1932.g. septembrī. Tāda studiju brīvība bija brīvības zemē Latvijā.

Teoloģijas fakultātē es nebiju vīlies. Tur bija netikai no R. Slokenberga stāstiem zināmie K. Kundziņš un V. Maldonis, arī citi izcili skolotāji, vācieši I. Bencingers un G. Menšings. Es biju uz fakultāti atnācis savas intereses vadīts, tādēļ arī izmantoju visas iespējas mācīties un ieskatīties reliģiskajās sakarībās. To, kas pietrūka Teoloģijas fakultātē, varēja atrast Filoloģijas un filozofijas fakultātē. Jau pati Teoloģijas fakultātes mācību programma bija tā izveidota, ka daļa priekšmetu bija jāklausās pie filozofiem. Tur noklausījos lielāku skaitu kursu pie R. Jirģena, A. Duges, E. Pētersona, E. Bleses u.c. Bija dienas, kad universitātes auditorijās pavadīju no 8. rītā līdz 9. vakarā, dažreiz tālu pāri saviem fiziskajiem spēkiem.

Bet intensīvi bija jāstrādā tās pašas materiālās šaurības dēļ. Pēc intensīvām un sviedrainām studijām, 1932.g. septembrī izturēju gala pārbaudījumus. Studiju biedros es biju ieguvis draugus, kas tādi palika visu mūžu, bet arī nesamierināmus pretiniekus. Jau otrā studiju gada sākumā iestājos teoloģijas studentu brālībā Auseklis, tur sastapdams savus vēlākos darba biedrus fakultātē E. Zicānu un A. Freiju. Tur esmu bijis ne tikai liecinieks, bet arī aktīvs dalībnieks daudzos teoloģisku diskusiju un kīviņu gadījumos, bieži vēlās nakts stundās. Tur esmu varējis mācīties bezbailīgi izteikt

savus uzskatus un tos aizstāvēt. Jau gadu iepriekš, pirms fakultātes beigšanas, es biju ievēlēts par Gramzdas draudzes mācītāju, tālu no Rīgas leišmalē, Gramzdas draudzē. Tas bija noticis neoficiāli. Tagad šo lēmumu draudzes padome pieņēma oficiāli. 1932.g. 31. oktobrī mani Rīgā Doma baznīca ordinēja par Gramzdas draudzes mācītāju. To izdarīja prāvests E. Bergs, asistējot prof. K. Kundziņam. Archibīskaps T. Grīnbergs nepiedalījās, jo viņš jau toreiz ar savu aizredzi saprata, ka es nepiederēju pie viņa uzticamajiem. Iecerētais mērķis bija sasniegts - iegūta iespēja veidot latvisku baznīcu, vismaz iespēju robežās savā draudzē. Nu arī bija iespēja dziļāk ieskatīties cilvēku reliģiskās dzīves ikdienā. Tas bija plašais dzīves lauks ar cilvēku prieka un sāpju brīžiem. Būdams brīvs no sastinguša dogmatisma, nākdams no zemnieku vides, savās darba iespējās jutos gandarīts un apmierināts. Bet es studiju laikā biju dzēris arī no kāda cita kausa, pie tam ar izslāpuša jauna cilvēka malkiem. Tas bija zināšanu kauss, bet baznīca visos laikos tanī ir redzējusi draudus. Es toreiz to nesapratu. Es vēlējos atpakaļ uz Latvijas universitāti. Tur vēl bija daudz ko mācīties, daudz ko iegūt. Teoloģijas fakultāti varēja beigt, kā toreiz teica, ar pirmo un otro škiru. Pirmās šķiras beidzēji bija tie, kuŗi no visiem eksāmeniem divas teršdaļas vai trīs ceturtdaļas bija izturējuši ar atzīmi "ļoti sekmīgi". Pirmo grupu fakultātes padome ar savu lēmumu varēja atstāt pie univesitātes sagatavoties zinātniskam darbam, bet otro grupu fakultāte nevarēja aizkavēt no tā, ja viņi paši to vēlējās. Pie pēdējās grupas piederēju es. Man nebija nekādu pārdomu vai šaubu par šīs iespējas izmantošanu. Bet lai to varētu, bija jāuzraksta un jāiesniedz fakultātei zinātnisks darbs, kā toreiz teica, kandidāta darbs. Gramzdas draudze ar saviem 5000 iedzīvotājiem bija liela un darba daudz, bet arī pietiekami daudz laika tāda darba uzrakstīšanai. Fakultāte 1934.g. 27. aprīlī pieņēma manu kandidāta darbu Kultūras un reliģijas problēma R. Eukena filozofijā. Izmantojot savas tiesības, lūdzu mani atstāt pie sistēmatisks teoloģijas katedras sagatavoties zinātniskam darbam. Fakultātes piekrītošais lēmums

1934.g. 12. oktobrī. Ar to sākās jauns posms manā dzīvē.

Jaunajā LU bija liels kompetentu mācības spēku trūkums. Teoloģijas fakultātē strādāja divi no Vācijas ataicināti profesori. Tādēļ intensīvi gatavoja jaunus veco profesoru pēcnācējus. Ierobežoto valsts līdzekļu dēļ tas bija grūti. Te palīgā nāca Vācijas visā pasaulē pazīstamais Humbolta fonds. Ar tā atbalstu Vācijā studēja vēlākais ārķ. prof. A. Freijs, J. Rozentāls, ar Kr. Morberga fondu doc. F. Treus. Man tādu iespēju nebija un es nekādu materiālu atbalstu no universitātes vai kādas citas iestādes Latvijā nesaņēmu. Tas toreiz, šai manas tapšanas laikā, likās nepatīkami, arī netaisni. Tikai daudz vēlāk sapratu, ka ar to esmu ieguvis pašu dārgāko - neatkarību un domu brīvību. Es nevienam nebiju parādā. Taču bija saprotams, ka akadēmiska karjēra nav iedomājama bez studijām kādā ārzemju augstskolā.

Priekšā stāvēja grūts, bet skaists sagatavošanās ceļš. Gramzdas draudze manā ārzemju studiju laikā maksāja pilnu algu. Esmu gadu desmitiem stāvējis neatbildētā jautājuma priekšā - kādēļ draudze to darīja? It labi zinu līdzīgus gadījumus, kur daudz bagātākas draudzes to bija noraidījušas. Bez šī atbalsta ārzemju studijas nebūtu bijušas iespējamās. Lai man pateicība arī šai vietā manai bijušai Gramzdas draudzei. Prombūtnes laikā draudzi apkalpot brauca daudzi mani bijušie studiju biedri, pat no tāliem Vidzemes novadiem. Zināms, viņi tur varēja būt ne katru svētdienu, ne arī izpildīt citus mācītāja pienākumus darbdienās. Tas bija morālisks atbalsts, ko neaizmirst. Biju izvēlējies rakstīt doktora disertāciju par kādu ētisku problēmu priekšmetā, kas ietilpst sistēmatiskskās teoloģijas katedrā, ko vadīja V. Maldonis. Toreiz, valūtas ierobežojumu dēļ, līdzekļus ārzemju studijām atlāva tikai uz universitātes komndējuma pamata. Kad tādu manu lūgumu apsprieda fakultātes padome, prof. L. Adamovičs, toreiz arī izglītības ministrs, cēlis iebildumus, tādēļ ka es gribēju braukt uz Mārburgu, toreizējo "Meku", jo teoloģijas fakultātē esot jau pietiekami daudz Vācijā skolotu un vāciski orientētu mācības spēku. Viņam bija taisnība. Tikai nav zināms, vai to viņš bija

ieskatījis K. Ulmana iespaidā kā tā ministrs. Agrāk gandrīz vai visus topošos jaunos teologus sūtīja uz Vāciju. Lai nu kā - V. Maldonis tad mani pāradresēja uz Cīriches universitāti Šveicē, kur toreiz mācīja viena no sistematiskās teoloģijas visspožākajām zvaigznēm - E. Brunners. Tā nonācu pie tā kājām un, ik pārnedēlas dzerdams tēju viņa mājā, mācījos saprast, ka cilvēks nav tikai "akmens un celms", ko allaž cīnas karstumā viņš ieteica atcerēties savam pretiniekam, nemazāk lielam teologam K. Bārtam. Te iepazinot personīgi ar Afrikas mūža mežu ārstu un "misionāru" A. Šveiceru. Manā disertācijā bija paredzēta viena nodaļa viņa dzīvības cieņas ētikai, kurā viņš bija nomaldījies no tīrās kristīgās mācības. Studiju laiks, 1934./1935.g. bija auglīgs ne tikai zinātniskā darbā, bet deva arī ieskatu citās akadēmiskās tradīcijās, studentu un profesoru attiecībās, kas būtiski atšķīrās no Latvijas universitātes.

Pēc atgriešanās dzimtenē intensīvi strādāju gar disertāciju. Mūsu jaunajā universitātē, kas gan bija mantojusi Rīgas politehniskā institūta bibliotēku, bija gan izveidota īpaša teoloģijas fakultātes bibliotēka. Taču tā bija ļoti maza un zinātniska darba uzrakstīšanai nepietiekoša, sevišķi žurnālu trūkuma dēļ. Tas bija viens no iemesliem, kādēļ atkal bija jādomā par ārzemēm. Zinot fakultātes noraidošo nostāju pret Vāciju, šoreiz izvēlējos Franciju un sevišķi Strasburgas universitāti. Tas notika ne bez pieminētā A. Šveicera iespaida, jo viņš tur bija studējis, kļuvis par docentu un uzrakstījis vairākus nozīmīgus darbus. Tā 1936.-1937.g. māc. gadu pavadīju tur. Kontaktam ar mācību spēkiem Menego, sistematiskajā teoloģijā un Villu praktiskajā teoloģijā, kas mācīja arī ētiku, nebija tik dziļi kā ar Brunneru Cīrichē. Un tas nebija tikai kroplās franču valodas dēļ vien. Viņiem trūka tā kreatīva spēka plūduma, kādu biju baudījis iepriekšējā ārzemju braucienā. Bet šoreiz tas arī nebija tik svarīgi. Tagad darbs gar disertāciju bija pavirzījies tik tāl, ka tas stāvēja centrā. Tādēļ biju braucis uz šejieni. Manā darbā ietilpa arī centrāla nodaļa par H. Bergsona biocentrisko ētiku. Un šeit par to bija pieietama plaša speciālā literatūra.

Pēc atgriešanās dzimtenē vēl gadu nostrādāju gar savu darbu un to ar nosaukumu Dzīvības un mīlestības sinteze kristīgajā humānitātē 1938.g. rudenī iesniedzu teoloģijas fakultātei ar lūgumu pielaist mani pie doktora eksāmeniem.

Kaut fakultāte kopš tās dibināšanas bija deklarējusi sevi par akonfesionālu zinātnisku iestādi, kas nodarbojas ar reliģiju zinātnes jautājumiem, tā jau divdesmito gadu beigās bija kļuvusi konfesionāla. Tās mācību programmā bija uzņemta praktiskā teoloģija. Starplaikā es biju gan baznīcas, gan laicīgajā presē izteicis radikāli liberālus uzskatus, kas nepavisam nevarēja iepriecināt baznīcas konservatīvo vadību, kas tagad ar archibīskapa T. Grīnberga personu bija reprezentēta fakultātē. Šai starplaikā tika meklēti arī citi kandidāti, kas apmierinātu baznīcas vadību. Tādēļ fakultāte vilka manus doktora eksāmenus garumā un es ar tiem nodarbojos turpat veselu gadu. LU doktora eksāmeni bija ar ļoti plašiem kursiem un pārbaudījumi bija jāiztur fakultātes sēdēs, kur visi tās locekļi varēja jautāt, gan fakultātes iepriekš apstiprinātas programmas ietvaros. Pārbaudījumus biju veicis teicami. Disputa laiks bija pienācis. Tas notika LU mazajā aulā 1939.g. 8. decembrī. Biju ieguvis atzīmi Summa cum laude. Kāds grūts, bet spožs posms bija nostsigāts.

Fakultātes garumā vilktie doktora eksāmeni bija gan nospiedoši, bet nenodarīja nekādulaunumu. Es šai gada laikā ne tikai izturēju minētos pārbaudījumus, bet intensīvi strādāju gar habilitācijas rakstu, kas kā priekšnosacījums bija jāiesniedz fakultātei novērtēšanai, lai iegūtu docēšanas tiesības universitātē, praktiski, privātdocentūru. Jau 1940.g. februārī iesniedzu tai habilitācijas rakstu E. Brunnera antropoloģiskie uzskati. Ar viņa uzskatu analīzi biju godinājis savu lielo Cīrihes skolotāju, kaut mūsu teoloģiskās pozīcijas bija visai atšķirīgas. Tas neaptumšoja manu skatu, lai atzītu viņa lielumu, kas sevišķi parādījās viņa darbā Der Mensch im Widerspruch, ko tagad biju analizējis. Starplaikā fakultātē bija izauguši divi jauni docenti, A. Freijs un E. Rumba, kas tagad vērtēšanas komisijā kopā ar V. Maldoni manu darbu atzina par pietiekamu venia legendi

iegūšanai. Fakultāte to pieņēma, neskatoties uz L. Adamoviča smagiem iebildumiem. Man tagad atlika uzrakstīt un nolasīt fakultātes padomes sēdē parauglekciju par uzdotu tematu: Vai dogmati ir mūžīgi ? Pēc nolasītās lekcijas fakultātes padome turpat lēma vai kandidātu ieteikt univesitātes padomei ievēlēšanai par privātdocentu. Lēmums bija pozitīvs. LU padome dažas dienas vēlāk fakultātes priekšlikumu 14.maijā pieņēma. Vēl pirms komunistu okupācijas, 1940.g. 14. jūnijā, pēdējais brīvās Latvijas izglītības ministrs J. Auškāps mani apstiprināja amatā. Divus mēnešus vēlāk komunistu okupācijas valdība slēdza Teoloģijas fakultāti un izglītības ministrs P. Lejiņš ar 1940.g. 5. augusta pavēli mani atbrīvoja no amata. Pārdzīvoju to smagi. Satiekot K. Kundzinu, kopā skumām par fakultātes slēgšanu. Kad es žēlojos par savu gadiem ilgo veltīgo darbu, viņš mani mēģināja iepriecināt sacīdams, cik tas esot skaisti, ka es esot sasniedzis savu mērķi, par ko es varot priecāties. Ar to esot tā kā viens posms manā dzīvē noslēdzies. Tas jau tā patiesi varēja būt, bet tas negrozīja nepatīkamo situāciju.

Man vienmēr vēl bija sava Gramzdas draudze, kurā paliku visu komunistu gadu, gan ar dažu mēnešu atvalinājumu. Kara pirmajās dienās vācieši nodedzināja Gramzdas baznīcu. To nākamajā pusgadā draudzei izdevās atjaunot. Taču praktiski mans darbs draudzē bija beidzies ar vācu okupāciju. Jau 1941.g. sāku strādāt par Ģimeņu lietu arhīva nodalas vadītāju. Oficiāli Gramzdas draudzi atstāju 1941.g. 31. decembrī. Patiesībā tā arī bija mācītāja darba atstāšana uz visiem laikiem.

Es gan gadu vēlāk, 1942.g., kļuva par Rīgas pilsētas prāvesta iecirkņa vikāru un tāds paliku līdz Latvijas atstāšanai. Trīmdā Zviedrijā esmu gan skaitījies par vienas un otras latviešu grupas, ko te lepni sauca par draudzēm, mācītāju. Taču tā vairs nekad nekluva par manu pamatnodarbošanos. Mans turpat desmit gadu ilgais intensīvais darbs Gramzdas draudzē bija devis dziļu ieskatu Latvijas lauku cilvėku reliģiskajā dzīvē, bet arī atvēris skatam būtiskus tradicionālās autoritārās baznīcas trūkumus. Man uz visiem laikiem kļuva skaidrs, ka institucionālajai baznīcai līdz īsti kristīgam

saturam ir vēl ļoti garš ceļš.

1942.g. jūlijā kļuva par Ģimeņu lietu arhīva direktoru. Tas bija arhīvs, kurā glabājās visu Latvijas baznīcu metriskās grāmatas. Es šai amatā biju tikai nejaušības dēļ un pagaidām. So amatu neviens cits nebija iekārojis. Es arī nē, tādēļ tur arī neko citu nedarīju kā vien parakstīju izsniedzamās apliecības. Bet tā bija laba atkāpšanās vieta. Arī vācieši teoloģijas fakultātei neatlāva darboties. Tagad es varēju neierobežoti nodarboties ar teoloģijas un filozofijas jautājumiem. Tā arī tad iestājos filoloģijas un filozofijas fakultātē, lai mēģinātu nobeigt tanī filozofijas nodaļu. Lielais pievilksanas spēks bija prof. T. Celms, kas jau manā privātdocenta tapšanas laikā bija man sniedzis draudzīgu roku. Tagad varēju ar viņa domām iepazīties semināros. Studijas bija intensīvas un 1944.g., kad atstāju Rīgu, biju jau veicis divas tršdaļas visu pārbaudījumu jumu un semināru. 1943.g. vācieši atlāva teoloģijas studentiem, kam vairs bija atlikuši tikai gala eksāmeni, tos nolikt. Ar tādas atļaujas apsegu, tad mācības spēki sāka atkal lasīt lekcijas un fakultāte praktiski sāka darboties, līdz kamēr baznīcas vadība atrada par labāku nodibināt pati savu Teoloģijas augstskolu fakultātes vietā. Attiecības ar fakultāti tomēr palika neskaidras un nenokārtotas, jo vācieši to formāli nekad neslēdza. Šai laikā tad fakultātes vadība atcerējās, ka es gan 1940.g. biju ievēlēts par privātdocentu, bet nebiju nolasījis tradicionālo iestāju lekciju, stājoties amatā. Tas jau arī nevarēja notikt, jo 1940.g. komunisti fakultāti paspēja slēgt pirms jaunā mācības gada sākuma. Tā es kāpu atkal mazās aulas katedrā un teicu savu iestājas lekciju Teoloģijas zinātniskais raksturs. Akts beidzās ar T. Celma plašu apskāvienu un vārdiem: "Ja jūs, kollēga, tā saprotat teoloģiju, tad mēs varam saprasties". Tā bija augsta atzīme blakus tām, ko viņš bija ierakstījis manā studiju grāmatīnā par veiktajiem pārbaudījumiem.

Vācu okupācijas laikā Rīgā pavadītie gadi un brīvie darba apstākļi deva iespēju ne tikai turpināt studijas otrā fakultātē, bet vēl jo vairāk atgūt pazaudētos un iegūt jaunus kontaktus ar

Rīgas kultūras dzīvi, kas nebija iespējams dzīvo-
jot tālu projām leišmalē, iegrimušajam savā ierobe-
žotajā pētniecības un draudzes darbā. Sai laikā
radās ne tikai kontakti, bet arī dziļāka sadraudzē-
šanās ar literātiem, zinātniekiem un māksliniekiem,
it sevišķi no teātra pasaules. Paša radošā aktivi-
tāte vainagojās ar jaunu grāmatu Kristiānisms
laikmetu mainā ar pirmo un otro izdevumu 1943.g.
Trimdā to fil. dib. A. Kalnājs savā ierosmē izdeva
tršajā izdevumā 1969.g. Darbs liecina par vācu
religiju pētniecības iespaidu. Te apskatītas R.
Oto un K. Lēzes psiholoģiskās un filozofiskās
kritiskās analīzes ar centrā izvirzītu prasību
par kristiānisma būtības noteikšanu. Te iespiesta
arī nedaudz papildināta Teoloģijas fakultātes
1940.g. 10. maijā sēdē nolasītā parauglekcija
par kristiānismu bez dogmatiem. Visa šī problēmati-
ka koncentrēti ietverta pēdējā esejā, kas rakstīta
tieši K. Kundziņa kristiānisma izpratnes iespaidā.
Šis dziļais viņa domu iespaids ir reizē arī at-
vadīšanās no šī skaistā ideālisma, jo tas neat-
bilst vēsturiskajai īstenībai, t.i. Jēzus personai
un videi, kurā viņš dzīvoja.

Rīgu atstāju 1944.g. 27. septembrī saulainā
rītā. Jau 13.oktobrī Ventspilī ar māc. Ž. Sviķa
un Grauda rēderejas īpašnieces gādību kāpu bēgļu
laivā uz Zviedriju.

II

Ar ierašanos Zviedrijā mana dzīve ievērojami
pārmainījās. Vienas dzīves vietā tagad bija jādzī-
vo divas dzīves - latvieša un Zviedrijā iebrukuša
bēgļa. No sākuma varēja likties, ka tāda sašķēluma
nav un nevar vispār būt. Taču katrs nodzīvotais
mēnesis un gads rādīja, ka plaīsa kļūst arvien
dziļāka. Šī iemesla dēļ arī ir skaidrības un pār-
skatāmības dēļ jārunā par katru to atsevišķi.

Uzaugušam un skolotam brīvajā Latvijā, nacionā-
lā apziņa bija tik stipra, ka par tās apdraudēšanu
nevarēja būt runa.

Tas praktiski nozīmēja ar pirmo trimdas dienu
ciešu un dziļu iesaistīšanos visās latviešu aktivi-
tātēs. Jau 1944.g. novembrī, no bēgļu karantēnas

nometnes atbrīvots, ierados Stokholmā, lai grupas mācītāju uzdevumā stātos sakaros ar Zviedrijas baznīcas vadību un noskaidrotu turpmākās bēgļu mācītāju darba un dzīves iespējas. Pajumti tūlī atradu laipnās zviedru baznīcas apskāvienos, dzīvodams tās diakona skolas gādībā. Neoficiāli biju kļuvis par šīs baznīcas sociālo lietu sekretāru, kas kārtoja arī Baltijas mācītāju lietas, padomdevēju, līdz kamēr viņš noorganizēs kādu bēgļu mācītāju pašu organizāciju. Tāda arī radās 1945.g. februārī, nosaukta par Latviešu baznīcas pārvaldi ar O. Sakārni priekšgalā.

Mana "padomdošana" tā bija iepatikusēs sekretāram, ka viņš mani kooptēja šai pārvaldē. Zviedrijā bija ieradušies 12 mācītāji. Taču to uzskatu dažādība un pretešķības bija tik lielas, ka par kādu sadarbību bija grūti runāt. Visi gribēja amatus, gribēja būt augšgalā. Tikai gadus vēlāk atklājās, ka tā ir tipiska trimdas slimība. Daļa mācītāju izceļoja tālāk uz Ameriku. Palikušie galīgi sašķēlās, kad trimdas archibīskaps, restitūējot arī savu varu trimdā, izdeva speciālus noteikumus, kas atkāpjoties no brīvu vēlēšanu principa, nodrošināja viņa piekritēju, īsti, letoņu vadību. Grupa mācītāju, to starpā arī es, paziņojām viņam, ka tādā veidā izraudzītu baznīcas vadību neatzīstam un tai nepakļaujamies. Ar to sašķelšanās bija galīga. Mani raksti presē par baznīcas problēmām un aplamībām T. Grīnbergu bija tiktāl nokaitinājuši, ka kaut kad piecdesmito gadu vidū, man neko nezinot, biju izsvītrots no Baznīcas kalendārā publicēto mācītāju saraksta. Kad viņš nomira, tā sekotājs amatā K. Kundziņš, O. Sakārņa pamudināts, mani gribēja uzņemt atkal mācītāju sarakstā, apjautājoties, vai es nožēlojot, ko, varbūt, esot aplami teicis. Atbildēju, ka es nezinu kādēļ esmu pazudis no saraksta, tādēļ arī neko nevaru nožēlot.

Tā palika. Viņa pēcnācējs A. Lūsis jau sepiņdesmitos gados atkal rakstīja, ka es neatzīstot Zviedrijas baznīcas pārvaldi. Ja es to darītu, mani atkal varētu uzņemt sarakstos. Protams, es to nevarēju darīt. Neskatoties uz to, es tikpat nejauši kā biju pazudis, tagad atkal gadījos "dzīvības sarakstos". Latviešu trimdiniekiem baznīca ir

vajadzīga, bet es, kas esmu redzējis tās dzīvi tuvāk, nevaru teikt, ka tā mani pārliecinātu ar savu kristīgo saturu. Katrā ziņā trimdas baznīca nav stiprinājusi manī kristīgo apziņu.

Taču pirmajos trimdas gados esmu darbojies baznīcas laukā vairāk nekā to būtu gribējis. Sākumā kā padomdevējs zviedru baznīcai latviešu lietās pārvaldē. Taču tam nav nekādas lielākas nozīmes. Zviedru baznīca, atbalstot ar saviem līdzekļiem, mani sūtīja trīsmēnešu oikūmeniskajosursos uz Zēņevu Vispasaules baznīcu savienības institūtā. Tur bija iespēja pacelt balsi internacionālā baznīcas pārstāvju sabiedrībā, kur blakus sēdēja īsti kristieši, baznīcpolitiķi un komunistu agenti baznīcas drānās. Tas notika 1947.g. pavasarī un atkārtojās 1952.g.

1947.g. piedalījos arī kristīgās jaunatnes vispasaules organizācijas kongresā Oslo un vēlāk Zviedrijas dažādo baznīcu jaunatnes kongresā. Zviedrijas Kristīgo humānistu un reformu savienības uzdevumā 1949.g. piedalījos pasaules kongresā Amsterdamā. Šī piedalīšanās šais dažādajās internacionālajās organizācijās man pavēra ieskatu baznīcu sadarbības problēmatikā. Te guvu ieskatu, ka arī to lielumā noteica dažādu valstu politiskās intereses, dažreiz arī sadursmes. Kā jau iepriekš teicu, es kopš Gramzdas draudzes atstāšanas praktiski biju no baznīcas darba aizgājis, kaut arī trimdas sākuma gados ar prieku sporādiski, kā mācītāji saka, apkopu dažas latviešu grupas. Lai es pilnīgi neaizslīdētu no mācītāju sabiedrības un baznīcas, prāv. O. Sakārnis mani šad un tad aicināja piedalīties kādos lielākos svētkos, vai nu savā draudzē Stokholmā, vai arī kādos baznīcas jubilejas gadījumos sadarbībā ar zviedru baznīcu. Taču šis process, kas bija aizsācies jau Latvijā, noslēdzās piecdesmito gadu vidū, kad man pirmajā vietā bija citas intereses.

Zviedrijas latvieši jau ļoti agri 1944.g. rudenī sāka enerģisku politisku dzīvi. Tā bija centrēta ap vienu domu - Latvijas brīvības atjaunošanu. Šai laikā sāka enerģiski darboties divas latviešu bēgļu grupas. Vienu no tām veidoja bijušie politiķo partiju vīri ap J. Breikšu, F. Cielēnu, M. Čaksti. Tās atsaucās uz savu pasākto darbību jau

vācu okupācijas laikā Latvijas centrālajā padomē. Tie galvenā kārtā nāca no studentu organizācijas Austrums. Drīz vien tā, savas sadarbošanās dēļ ar bijušajiem sociāldemokrātiem, pretiniekos ieguva iesauku "Kremlis". Otra grupa veidojās ap prof. Fr. Balodi ar izteiktu ultranacionālu noskaņu. Te bija apvienojušies liela daļa okupācijas laika kollaborantu, arī bijušo SD un ģenerāldirektoru. Tie tikpat kā visi nāca no korporeļu aprindām. Pēc vairāku mēnešu dažādiem mēģinājumiem, abas grupas apvienot vienā kopīgā organizācijā, tas neizdevās. Plaši daudzīnātajā 1945.g. februāra kopsapulcē sašķelšanās bija galīga. Izveidojās divas organizācijas, katra ar savu laikrakstu. Tā tas palicis līdz šai dienai. Abi laikraksti sen jau beiguši iznākt, arī organizācijas; viena gan - kreisā, tagad kļuvusi nacionāla, vēl pastāv, bet Fr. Baloža dibināta līdz ar savu laikrakstu vairs neeksistē. Blakus šīm divām latviešu organizācijām dzejnieks A. Eglītis izveidoja vēl trešo - Latviešu nacionālo fondu. Šīs organizācijas ir piemināmas tādēļ, ka es esmu piedalījies visu to dibināšanā, esmu bijis tanīs arī dažādos amatos un enerģiski tanīs darbojies, latviešu nacionālos sapņus sapņodams. Es no Latvijas nebiju paņēmis līdz nekādu pieredzi politisko, un vispār, organizāciju darbībā. Tas nemazināja manu nacionālo patosu. Taču dzīves īstenība bija citādaka. Vairums cilvēku šais organizācijās, izsviesti no augstajiem amatiem dzimtenē, meklēja tādus jaunajos apstākļos, gribēja atkal būt priekšgalā. Man šī cīņa un metodes bija svašas. Ar dažādiem apšubāmiem līdzekļiem šie nelaimīgie cilvēki centās sevi apmierināt jaunajos amatos. Man nebija arī vajadzības tādās izdarībās piedalīties, jo es jau kopš nelaimīgā 1945.g. februāra, kad latvieši saskēlās, biju uzsācis studijas Ūpsalas universitātē, kur bija arī pagaidu darbs. 1957.g. pēc LNF viltotajām vēlēšanām, kas aprakstītas manā atmiņu grāmatā, es uz visiem laikiem aizgāju no latviešu organizācijām. Tas arī bija laiks, kad biju jau kļuvis par Ūpsalas universitātes docentu. Lai šai darbā laukā varētu ko veikt, arī praktiski nebija laika patērzēt dažādu organizāciju sēdēs. Ar 1957.g. mans trimdas dzīves latviskais posms bija noslē-

dzies. Jauns posms manā dzīvē sākās ar 1945.g. 17. aprīli, kad Upsalas universitātes kancelejā atvēru biezo immatrikulācijas grāmatu un pašrocīgi tanī ierakstīju ziņas par sevi. Pašu brīdi atceros esam saistītu ar pacilājošām jūtām. Bija radusies iespēja studēt šai pasaules slavenajā universitātē.

Zināju, ka te studējis E. Rumba, Zviedrijas baznīcas balstīts. Mēs Latvijā tikai varējām sapņot par tādu iespēju. Nu tā bija radusies. Tas tādēļ, ka Zviedrija izglītotajiem bēgļiem raudzīja atrast piemērotu "inteligentā bezdarbnieka", vai kā te teica, archīva darbinieka vietu. Es biju LU privātdocents sistemātiskās teoloģijas katedrā, tādēļ mani tagad nosūtīja uz Upsalas teoloģijas fakultāti pie šīs katedras, ar cēlo asistenta nosaukumu, kaut juridiski tāds nebiju. Bet man bija citi plāni - jānobeidz LU pasāktās studijas Filozofijas fakultātē. Bet te bija arī cita kārtība - zināšanas bija jāiegūst uz profesora stingri noteiktas literatūras pamata, kamēr lekcijas bija palaikam profesoru izklāstījumi par aktuālām problēmām.

Pirmais zinātniskais grāds bija fil.kand. grāds un to varēja iegūt brīvi kombinējot trīs priekšmetus. Es izvēlējos teorētisko filozofiju, praktisko filozofiju (tā toreiz sauca apvienotu socioloģiju, ētiku un valsts mācību) un reliģiju vēsturi. Pēdējo izvēlējos E. Rumbas iespaidā, jo noskaidrojās, ka viņš šo priekšmetu bija te studējis, kaut Latvijā to nezinājām, pat nevarējām iedomāties, ka vēlākais docents praktiskajā teoloģijā būtu izvēlējis šo "kecerīgo" priekšmetu. Bet lai ārzemnieks varētu iegūt akadēmisko grādu, saskaņā ar toreizējiem noteikumiem, bija iepriekš jāsaņem kēnišķīgās majestātes, resp. izglītības ministrijas atļauja. Uz manu lūgumu saņemu atbildi, ka tā neatrod par iespējamu tādu atļauju man dot. Biju ne tikai pārsteigts, bet arī noskaities. Brīvības zemē Zviedrijā nav atļauts beigt universitāti. Nu esmu šai zemē nodzīvojis vairāk kā 40 gadus un saprotu brīvība un humānitāte ir skaisti vārdi, bet tiem ne vienmēr ir segums dzīves īstenībā. Zviedru baznīcas bīskapiem acis nemirkšēja, kad prāvesti O. Sakārnis un A. Grosbachs aptīrīja gulamvagonus. Vēl tagad iecelošanas ministrs vervē piemērotus

ielu slaucītājus, nekvalificētus fabriku strādniekus, kam tādiem jāpaliek, kā pētnieki saka, divās paaudzēs. Bet laikam aizredze jau toreiz man būs sacījusi, ka ķēnišķīgajiem noteikumiem nav jāklausa. Gan iegriezās ar savu nemieru pie rektora. Tas tikai noplātīja rokas, jo ja valdība tā nolēmusi, tad tur nekā nevar darīt. Viņš reizē bija arī parlamenta deputāts, resp. pats bija valdībā. Ko lai viņš citu būtu teicis. Gadus vēlāk es ar viņu esmu sastapies pāris zinātņu biedrībās, kur esmu varējis runāt citu valodu, bet par to rakstu savā atmiņu grāmatā. Zinātņu pilsētā ir daudz gudru viru. Kad savu sāpi biju izstāstījis, kāds no tiem teica, ka atsevišķos priekšmetos izturēt pārbaudījumus nekādu ķēniņa atļauju nevajag. Bet kad visi pārbaudījumi būs izturēti, tad dokumentu par universitātes beigšanu uz to pamata izdod rektors. Viņam tāda dokumenta parakstīšanai nav jāprasa ķēniņam atļauja. 1948.g. kļuva filozofijas kandidāts. Domāju, ka ar to man pietiek. Biju beidzis otru fakultāti. Liekot eksāmenu reliģiju vēsturē, biju pārsteigts, cik vājas zināšanas pat reliģiju vēstures profesoram bija par baltu reliģiju. To stāstīju saviem draugiem. To reakcija bija vienkārša. Tas ir pētniecības lauks, kurā man jāstrādā. Saprātu, ka tas vajadzīgs, bet grūti izdarāms. Taču izšķīros to darīt.

1949.g. janvārī sākās manas skolotāja gaitas ar apziņu, ka tas ir nepieciešams maizes darbs. Biju pietēicies reliģiju vēstures profesoram, ka vēlos studijas turpināt un rakstīt licenciāta darbu latviešu reliģijā, sevišķi par dievietēm. Te jāpiezīmē, ka licenciāta grāds te atbilst apmēram LU noliktiem doktora eksāmeņiem, bet tanī ieiet arī kvalificēts pētījums, atšķirībā no LU kārtības.

Blakus skolotāja darbam gatavojos fil. lic. mutvārdu pārbaudījumam un rakstīju par dievietēm. Plānojot turpmāko dzīvi, bija jānodrošinājas ar rezerves iespējām, ja būtu visu turpmāko dzīvi jāpaliek par skolotāju. Zviedru gimnazija prasīja zināmu priekšmetu kombināciju. Es biju ieguvis kompetenci reliģijā un filozofijā, bet sapratu, ka būtu vēlams arī kompetence vēsturē, kas dod lielāku darba un darba vietas izvēli. Nekas cits netlika, kā turpināt reizē arī studijas vēsturē.

1952.g. ieguvu lic. gradu. Biju pārsteigts par savādo kārtību. Eksaminē profesors viens pats un arī darbu pārbaudīja viens pats. Viss ilga 7 stundas, gan ar vienas stundas pārtraukumu kafijas dzeršanai. Lai cik humānās formās tas notika, bet tas bija neparsti. Rīgā četrās atsevišķās sēdēs liktie eksāmeni nēma tāpat četras stundas. Ja Rīgā bija jāizlasa 12 grāmatas, tad Upsalā to nebija mazāk. Eksāmena jautājumi bija tā izvēlēti, ka ar tiem pietika lai pārbaudītu ne tikai vispārējās zināšanas priekšmetā, bet arī, vai grāmatas ir izlasītas. Rakstītā darba pārbaude prasīja arī savas pāris stundas, pārrunājot gandrīz vai katru lapaspusi. LU doktora eksāmeni bija smagi, bet Upsalas smagākus padarīja to koncentrēšana vienā reizē. Zviedrija ir ķēniņa autoritātes zeme. Tikai tā vien ir izskaidrojama tradicionālā profesora autoritāte - viņš eksaminē viens pats. Nedaudz vēlāk nokārtoju arī vēstures eksāmenus. Dažus mēnešus vēlāk saņēmu Upsalas universitātes rakstu, ka tā man piešķīrusi doktoranda stipendiju, kas atbilda ģimnazijas skolotāja algai. Par to nebija jāmaksā nodoklis, un ar to bija nodrošināta ērta dzīve. To varēja izmantot trīs gadus. Bet tā kā mans profesors atzina licenciāta darbu par nozīmīgu, viņš ieteica to papildināt par visām lietām latviešu dieviešu priekšstatus salīdzināt ar līdzīgām parādībām citu radniecīgu tautu materiālā. Tas darbu padarīja interesantāku, jo tādu pētījumu trūka. Jau pēc pusotra gada, 1955.g. decembrī, aizstāvēju sava darba tezes un kļuva Upsalas universitātes filozofijas doktors. Te jāpiezīmē, ka tas ievērojami atšķīrās no LU procedūras. Fakultātē par oficiālo oponentu bija izraudzījusi plaši starptautiski pazīstamu Oslo universitātes profesoru R. Kristjansenu. Par otro oponentu fakultāte vēlējās kādu latviešu zinātnieku, kas prot latviešu valodu, jo darbs galvenā kārtā balstās latviešu folkloras tekstos. Man uzdeva apjautāties un ieteikt kādu piemērotu personu. Vispirms ieteicu K. Straubergu. Fakultāte to pāris iemeslu dēļ nepieņēma. Apjautājos E. Šturmai, tā aatbildēja, ka viņai trimdas apstākļos nav piemērota apģērba tādām gadījumiem. Beidzot fakultāte pieņēma prof. E. Blesi. Es biju Rīgā

pie Bleses klausījies lekcijas un zināju, ka viņš savā domāšanā un valodā nepieder pie distinktiem vīriem. Teicu arī, ka viņam ir sveša Zviedrijas kārtība un viņš var aizrunāties sāpu un maldu ceļos. Mans profesors mani stingri aprāja un teca, ka disputs ir atklāts un man ir brīvas rokas atbildēt ko un kā es vēlos. Manis paredzētās grūtības arī radās. E. Blesem bija srikti noteikts uzdevums, pārbaudīt darba valodniecisko pusi un neko citu. Taču jautājums par latviešu dievietēm bija tik sarežģīts un mani apgalvojumi tik nepatīkami latviešu tradīcijā koptajam romantismam, ka E. Blese aizmirsa valodas jautājumus un sāka plaši izklāstīt savus uzskatus par laviešu folkloru un religiju. Klausījos ar nepatiku un žēlumu. Man nebija grūti to noraidīt, jo viņš reliģijas jautājumos nebija kompetents.

Visu disputācijas laiku auditorijā sēd fakultātes ievēlēta trīs profesoru komisija, kurai uz disertācijas un dzirdētās diskusijas pamāta ir jānodod vērtējums ar priekšlikumu par piešķiramo atzīmi, atsevišķi par darbu un diskusiju. Atceros savas bailes šo trīs sirmo un bargo kungu priekšā, kuru rokās bija mans trupmākais akadēmiskais liktenis. Vērtējums bija tik labs, ka fakultāte man tūlīn piešķīra docenta tiesības. Bija atkal jālasa parauglekcija, šoreiz, atšķirībā no Rīgas, publiska. Runāju par latviešu un senindiešu gaismas dievībām un kļuvu par Upsalas universitātes akadēmiskās saimes locekli. Pavasarī promocijas aktā saņēmu doktora stāvokļa ārējās zīmes: lauru vainagu ar doktora cepuri, zelta gredzenu un diplomu ar piekārtu smagu vaska zīmogu.

Gods bija liels ar docentūru pie šīs slavenās universitātes, bet tas nedeva maizi. Tāpat kā Latvijā privātdocents, tā te docents nesaņem algu. Tikai pie dažiem priekšmetiem vai priekšmetu grupām bija algotas docentūras, bet arī tikai uz 6 gadiem. Šai laikā bija jāklūst vai nu par profesoru, vai arī jāaiziet citā darbā. Reliģijas vēstures docentūra algas zinā bija saistīta ar diviem citiem priekšmetiem. Tā bija jāiegūst konkurencē ar šo divu priekšmetu docentiem. Tas bieži bija atkarīgs no to profesora stāvokļa fakultātē. Sapratu, ka man nav nekādu cerību, jo mans profesors

piederēja fakultātes minoritātei, sevišķi savu konservatīvo uzskatu dēļ. Viņš tomēr neliekuļoti patiesi jau trīs reizes bija iestājies par mani, kad biju pieteicies uz algotu docentūru, bet bez sekmēm. Kad pieteicos ceturto reizi, rezultāts bija paredzams tāds pat. Taču pēc fakultātes sēdes sanēmu ziņu, ka šoreiz ir pozitīvs rezultāts. Kā tas bija noticis? Fakultātē sēdēja arī universitātes rektors. Arī viņa paša docents bija starp konkurentiem. Kad viņš redzējis, ka arī šoreiz man paies gaŗām, viņš atsaucis atbalstu savam docentam un teicis, ka tagad esot Biezajam kārta. Līdz šai dienai nezinu, kādēļ viņš tā darīja. Es gan filozofijas kandidāta eksāmenā biju nolīcis pie viņa eksāmenu praktiskajā filozofijā. Vai tas? Varbūt! Pēc doktora disertācijas aizstāvēšanas parasti bauda tā saukto doktora mielastu, kurā parasti ielūdz piedalīties arī rektoru, bet tikpat parasti viņš tanīs neierodas. Tas arī daudzo doktorēšanās gadījumu dēļ (toreiz 80 vienā gadā) nav iespējams. Taču šoreiz, man par lielu pārsteigumu, viņš ieradās. Mielasta laikā tiek teiktas apsveikuma runas. To darīja arī rektors, runādams par primary groups. Tas bija jautājums, par ko es priekš dažiem gadiem viņam biju atbildējis socioloģijas eksāmenā. Par to biju vēl vairāk pārsteigts. Tas bija sevišķi draudzīgs žests. Tas pierādījās daudzos gadījumos vēlāk. Tā tas atklājās arī iepriekš minētajā gadījumā ar viņa iestāšanos par mani algotā docenta gadījumā. Līdz ar to bija nodrošināta zinātniskā pētniecība vismaz sešus, parasti pagarināta uz septiņiem gadiem. Profesori algotos docentus izmanto, dažādu iemeslu dēļ iedami zinātniskos komandējumos un atvalinājumos par saviem vietniekiem. Tā ir arī iespēja neatkarīgi no profesora pašam vadīt katedru ar visiem administratīviem un zinātniskiem pienākumiem. Netiešā ceļā tad profesors un citi sadzird arī docenta spējas, kam vēlāk liela nozīme profesūras iegūšanā. Visas šīs iespējas man tagd bija dotas.

Te jāatgriežas pie doktora disertācijas. Pašam savu darbu novērtēt ir grūti. No pieškirtās docentūras es tomēr varēju saprast, ka tas ir labs. Pats zināju, ka tanī ir ieguldīts ļoti daudz dar-

ba. Dažus mēnešus vēlāk sāka parādīties ārzemju zinātniskos žurnālos recenzijas. Biju pārsteigts, kad lasīju bijušā Kēnigsbergas profesora V. Gertes (Gaerte) vārdus: Höchste Sachlichkeit und tiefste Gründlichkeit sind Hauptmerkmale des Werkes. Un turpat noslēgumā: Manche weitere Specialuntersuchung von derselben Gbte wird sicherlich die religionswissenschaftliche Welt von Haralds Biezais erwarten dürfen. Nekad tādus vārdus nebiju par saviem darbiem lasījis. Varēja šaubīties par to īstumu. Bet šīs šaubas izklīdināja manis apbrīnotais K. Kundziņš. Kad viņam biju aizsūtījis savu darbu, tad pēc dažiem mēnešiem saņēmu vēstuli, kurā lasāmi vārdi: Tu esi ierakstījis savu vārdu zinātnes annālēs lielākiem burtiem nekā tas mums citiem ir izdevies. Un turpinājumā: Cik V. Maldonis būtu bijis priecīgs par Taviem sasniegumiem. K. Kundziņš tukšus vārdus nemēdza runāt. Man tadad nebija lemesla šaubīties par V. Gertes vārdu patiesīgu. K. Kundziņam bija pārskats par Latvijas reliģiju vēstures pētniecību. Viņš zināja, ka daži (kādi 5) sīkaki raksti bija izkaisīti kopkrājumos (Adamovičs, Smits, Zicāns), ko grūti ir apzīmēt par kaut cik nozīmīgākiem oriģinālpētījumiem. Tas jau arī bija tiešais iemesls, kādēļ es izvēlējos rakstīt par šo tematu. Tam blakus jāievēro divi sevišķi apstākļi, kas varēja izraisīt ne tikai darbam veltīto uzmanību, bet arī pozitīvo uzņemšanu. Vispirms tas ir Upsalas universitātes maģiskais vārds. Ar to esmu sastapies vēlāk daudz un dažādās situācijās. Tā bija izkoptā akadēmiskā tradīcijā pamatā kvalitātes garantija. No otras puses, darba plašie apmēri un svešās latviešu reliģijas tēmat, apstrādāts salīdzināmā reliģiju vēstures materiāla sakarā, pats par sevi varēja interesēt pētniekus. Dažus gadus vēlāk sastapu kādā konferencē Niemeģenas katoļu universitātes prof. Kornelīsu (Cornelis), kas arī bija uzrakstījis spožu recenziju, kam tad jautāju, kādēļ viņš to ir darījis. Saņēmu atbildi: Es tik maz zināju par baltu reliģiju un tagad manās rokās bija plašs darbs. Es to izstudēju ļoti pamatīgi. Kad es tādu darbu biju veicis, tad es atzinu, ka man savs rezultāts ir jādara pieietams arī citiem. Tas bija iemesls, kādēļ es apstājos pie jūsu darba

un rakstīju atsauksmi par to. Recenzija parādījās ne tikai Eiropas, bet arī ASV un pat Japānas zinātniskajos žurnālos. Es negaidīti biju droši ienācis starptautisko zinātnieku saimē. Atlika tanī nodrošināt paliekamu vietu.

Turpmāk iezīmējās ceļš trīs sazarojumos. Viens no tiem bija tīrs zinātniskās pētniecības darbs, kas turpmākajos gados rezultējās ar vairāku plašu zinātnisku darbu publicēšanu. Tie visi publicēti galvenā kārtā vācu valodā, bet mazāki darbi arī franču, angļu, itāļu, poļu, dāņu, norvēģu un somu. Blakus šiem zinātniskajiem darbiem esmu publicējis tikai nedaudzus eseju veida darbus par literāriem un reliģiskiem tematiem latviešu valodā. Manu zinātnisko un citu darbu pilnīga bibliografiju izstrādājusi Liene Neulande, tā aptver laiku līdz 1979.g. un ir publicēta man veltītajā rakstu krājumā Humanitas religosa, 1979.

Otrs ceļa zars ved augšup pa akadēmiskajām kāpnēm. Kā jau minēju, jau docenta laikā kādus 4 gadus dažādos periodos izpildīju profesora vietu, kas pagarināja darbības laiku pie Upsalas universitātes. Šai laikā saņēmu pirmos aicinājumus kļūt biedram zinātnu biedrībās. Pati ievērojamākā no tām ir archibīskapa Nātana Sēderblūma (Söderblom) vārdā nosauktā, ar akadēmijas struktūru, kur kādu laiku biju arī prezidents. Kļūstot brīvai profesora vietai Lundas universitātē, pieteicos uz to, kur sastapos ar vēl pieciem citiem konkurentiem. Divi no tiem jau iepriekšējā konkurencē uz līdzīgu vietu Stokholmā, bija ieguvuši profesora kompetenci. Sākot ar trīs universitātes izraudzītiem lietpratējiem, kam jādod atsauksme par kandidātiem, līdz fakultātes un universitātes konsistorijai, mana kandidatūra tika izvirzīta pirmajā vietā un ieteikta ministru kabinetam iecelšanai amatā. Pēc dažu konkurentu sūdzībām, akadēmiskās instances palika pie tā paša ieteikuma. Taču viss ministru kabinets mani amatā neapstiprināja. Iemesli oficiāli nav zināmi, bet tie nevarēja būt zinātniski. Tiem bija jābūt politiskiem, resp. bēgļa stāvokļa noteiktiem. Tas bija neparasti. Satraukums akadēmiskajās apriņķos bija liels, par to rakstīja laikrakstos. Man te nekas nebija darāms.

Liekas ar Upsalas akadēmisko aprindu gādību, jau pēc dažiem mēnešiem saņēmu Obu akadēmijas aicinājumu klūt par tās reliģiju vēstures profesoru Humānistiskajā (filozofiskajā) fakultātē.

Tāds aicinājums ārpus konkurences fakultātei ir sevišķi jāmotivē. Vispirms tā atsaucās uz lietpratēju atsaukumi par mani Lundas gadījumā un pēc tam uz kādu sevišķu statūtu paragrafu, kas nosaka, ka aicinātais ir tādas kvalitātes zinātnieks, ka tā saistīšana pie akadēmijas ir savišķs ieguvums pēdējai. Es biju ne tikai pārsteigts, bet arī gandarīts. Pāris gadus vēlāk arī teoloģijas fakultāte uzņēma savā mācības programmā jaunu priekšmetu - reliģiju vēsturi. Es tad kļuvu reizē arī par teoloģijas fakultātes locekli. Tā biju ieguvis zinātnisko stāvokli par kādu sapņoju klausoties K. Kundziņa pirmās lekcijas. Šo stāvokli tad turpmāk pušķoja vienmēr jauni panākumi. Kēnišķīgā Gustava Ādolfa Akadēmija, ar sēdekli Upsalā, mani aicināja par korospondētāju, pēc tam par Isteno un pašreiz par goda locekli.

Pie reliģiju vēstures katedras miljonārs Donners bija nodibinājis speciālu institūtu kultūras un reliģiju pētniecībai ar speciālu tehnisko personālu. Tas bija ievērojams atbalsts zinātnisko darbu sagatavošanā un publicēšanā. Kā šī institūta direktors saņēmu arī speciālu algu un kļuvu Skandināvijā par vislabāk atalgoto profesoru reliģiju vēsturē. Kopš Upsalas universitātes laikiem esmu saņēmis dažādas stipendijas. Obu akadēmija un Donnera institūts ir piešķirušī sevišķas godalgas par publicētajiem darbiem un akadēmisko darbu. 1980.g. Helsinku universitātes teoloģijas fakultāte bija ievērojusi manu darbu un man piešķīra teoloģijas goda doktora gradu, ar motivāciju, ka es kādu maz pazīstamu reliģiju esmu padarījis pazīstamu starptautiski pētniecībai un ievērojami stimulējis reliģiju pētniecību Somijā vispār. Fakultātes pārstāvis, apsveicot goda doktorus, teica, ka mēs savus līdzšinējos gradus esam ieguvuši ar savu darbu paši saviem spēkiem, bet piešķirto goda doktora gradu neviens pats nevar iegūt. Tas ir citu mūsu darba vērtējums - ar to mēs esot uzņēmti starptautisko zinātnieku ordenī. Zināms, tie ir skaisti vārdi, bet tie ietver arī savu

patiesību. Katrā ziņā ar šo trešo doktora gradu, ko man piešķīrusi varonīgā somu tauta, biju sasniedzis savas zinātniskās karjēras vainagojumu.

Trešais ceļa atzarojums iezīmējas ar darbošanos starptautiskos zinātniskos forumos. Iepriekš minēju jau savu līdzdalību dažādu baznīcas organizāciju konferencēs, semināros un institūtos. Pie zinātniskās dzīves pieder konferences, viesu lekcijas citās universitātēs, viesu profesora uzdevumi, atsauksmes par citiem zinātniekiem dažādos sakaros. Šī darbība mani ir vedusi sakaros ar daudziem tālu pazīstamiem zinātniekiem (Heileru, Eliade, Bencu/Benz/, Petaconi/Pettazzoni/ u.c.) Šie sakari un draudzība it sevišķi izveidojās ar ik pārgadus Donnera institūta rīkotajiem starptautiskajiem simpozijiem. Tie man ir atvēruši auditoriju durvis ne tikai dažādās Eiropas universitātēs, bet arī ASV un pat Japānā.

Ne bez savas smeldzes ir jāatzīst, ka latviešu trimdas sabiedrībai mani zinātniskie darbi un darbība vispār ir palikusi nepazīstama, kas dotajos trimdas apstākļos un ar zinātnisko darbu publicēšanu svešvalodās, ir saprotams. Manu darbu pilnīgs saraksts ir atrodams iepriekš minētajā bibliografijā. Pēc 1979.g. publicētie darbi ir atzīmēti Obu akadēmijas gada grāmatās.

B i o g r a f i j a: H. BIEZAIS, Saki tū, kā tas ir. 1986; J. KĒNIŅŠ, Ievērojama latviešu zinātnieka starptautisks cildinājums. Daugavas vanagu mēnešraksts, 1980, 2.nr.; J. KĒNIŅŠ, Kā Haraldu Biezo "kronēja" par teoloģijas goda doktoru. Valdemārijas vēstis, 1983, 65.nr.

B i o b i b l i o g r a f i j a: Inbjudan till professor Haralds Biezais' instalation, 1970.; Uppsala universitets matrikel 1951-1960. Utg. Å. Dintler, L. Grönberg. 1975.

B i b l i o g r a f i j a: Pilnīga līdz 1979.g. Humanitas religiosa, 1979; Izlase, sākot ar 1980.g. Ābo Akademis Årshok, 1980-

Kārlis Bikše

1887.9.XII – 1955.11.II

Kārlis BIKŠE dzimis 1887. gadā 9. decembrī Liepājā. Nobeidzis Liepājas reālskolu, pievērsies arhitektūras zinātņu un mākslas studijām. Sākumā apmeklēja Kazanas mākslas skolu, bet ar 1909. gadu iestājies Pēterpils Mākslas akadēmijā, kur 1916. gadā beidza ar arhitekta – mākslinieka grādu. Pēc tam beidza arī Inženieru kaņaskolu Pēterpilī (1917.g.) un tika nosūtīts uz fronti, kur piedalījās pēdējās kaujās.

Pēc demobilizācijas kļuva par mācības spēku Pēterpils arhitektūras institūtā. Latvijā atgriezies 1922. gadā, pagaidām izpildīja Jelgavas aprinča arhitekta pienākumus.

Ar 1923. gadu pārgāja par mācību spēku L.U. arhitektūras fakultātē, bet 1936. gadā tika uzaicināts par mācību spēku arī Mākslas akadēmijā. Trīmdā darbojies par mācību spēku UNRA-s universitātē, Minchenē, kur viņu ievēlēja par profesoru klasiskā arhitektūrā un kompozīcijā.

1949. gadā prof. K. Bikše ar ģimeni: kundzi Benitu, meitu Āriju un dēlu Valentīnu izceļoja uz Austrāliju un apmetās dzīvot Sidnejā, kur uzcēla ģimenes māju. Strādāja savā arodā, bet trīmdā iegūtā slimība sagrauca viņa spēkus, un viņš pār-

agri šķīrās no šīs pasaules, saviem tuviniekiem un draugiem.

Valdemārijā par Goda filistru arch. K. Bikše tika uzņemts 1932. gadā.

Vinš bija dedzīgs patriots, kam latviskā gara pasaule bija mīla un dārga. Nodibinoties Valdemārijas filistru biedrībai, filistru sanāksme viņu ievēlēja par priekšnieku. Filistru biedrība, K. Bikšes vadībā, ļoti daudz paveica Valdemārijas konventa telpu izdaiļošanā latviskā garā; tādām nolūkam mūsu filistru saime ziedoja daudz līdzekļu. Ar atzinību jāpiemin arī B. Bikšes kundzes ļoti aktīvā darbība Valdemārijas Dāmu komitejas priekšnieces amatā.

K. Bikše bija radošs arhitekts, un pēc viņa projektiem ir uzceltas daudzas sabiedriskas celtnes Latvijā.

Studentu nama, daudzo projektu sacensībā, K. Bikšes projekts bija izvirzījies pirmajās vietās; Žūrijas komisijā par pirmās godalgas piešķiršanu arch. K. Bikšes projektam ļoti dedzīgi iestājās prof. E. Laube, bet tas izpalika toreizējās Studentu padomes kombināciju dēļ. Tā K. Bikšes projekts saņēma otro godalgu.

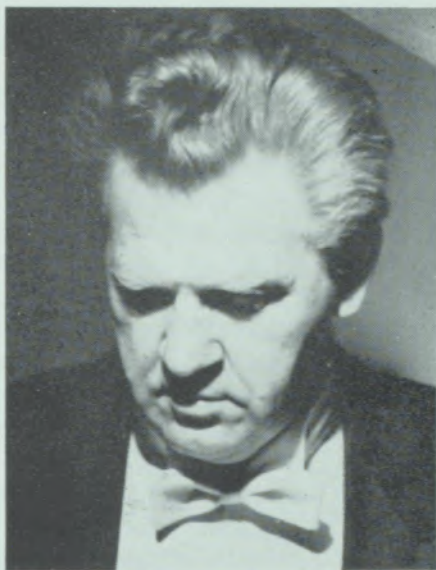
Pēc K. Bikšes projekta ir uzcelta Lipājas cukurfabrika, daudzas modernas skolu celtnes un skaiestas dzīvojamās mājas, sevišķi Meža parkā. Valdemārieši, kas ir viesojušies K. Bikšes ģimenē, atcerēsies gaumīgo un jauko, pēc paša projekta celto vasarnīcu.

Arch. K. Bikšes mūža darba vērtību vēl ilgi liecinās viņa projektētās celtnes, bet viņa piemiņu glabās latviešu arhitektu jaunā paudze un daudzie draugi.

Arī Valdemārija nekad nedrīkst aizmirst savu lielo draugu un labvēli - mūsu pirmo filistru biedrības priekšnieku un krietno valdemārieti. Lai piepildās dzīves biedres skaistā apņemšanās mīlā goda filistra pelnu urnu pārvest mīlajā dzimtenē un apglabāt Meža kapos.

Volfgang Dārziņš

1906.26.IX' - 1962.24.VI

ogad, 24. jūnijā, pagāja desmit gadi, kopš Sietlā Volfgangs DĀRZINŠ aizgāja Veļu valstī. Tāpat kā viņa tēvam Emilam, arī Volfgangam nebija lemts "simtu mūžu nodzīvot..." Tomēr Volfganga garīgais mantojums ieiet mūsu mūzikas vēsturē kā īpatnējs, jaunu izteiksmes formu paraugs un bagātina tās apcirkņus.

Mūzikālo izglītību Volfgangs Dārziņš apguva Latvijas valsts konservatorijā, beidzot kompozīcijas un klavierspēles klases (1929. , 1934.g.). Vēl konservatorists būdams, viņš Rīgā kļuva pazīstams kā komponists, pedagogs un mūzikas kritiķis.

Savas agrīnās kompozīcijas Volfgangs raksta, itkā, Skrjabina iespaidā. Vēlāk, pēc konservatorijas beigšanas, pievēršas savdabīgiem atzinumiem un meklējumiem harmonijā un metrikā.

No plašāku formu darbiem pazīstamas Spāņu dejas un Variācijas par oriģināltēmu; kora dziesmas un ap 300 tautas melodiju izkārtējumi balsij ar klavieru pavadījumu. Tautas dziesmu apdarēs V. Dārziņš seko E. Melngaiļa pēdās, meklējot jaunus, latviskus ceļus tautas dziesmu apdarē.

Klavierdarbos krasāki iezīmējas viņa stils. Šķautnās harmonijas un krasās ritmu maiņas atskanotājiem

uzstāda augstas prasības. Pats būdams virtuozs pianists, V. Dārziņš nav vaiņģies no komplikācijām ritma maiņās un harmonijā. Kā atskanoņotāju viņu atziņņgi novērtēja tā laika latviešu prese.

Ar Volfgangu Dārziņu tuvāk iepazīnos Nacionālās Operas izrādēs un koncertos. Kā daudzi mūsu tā laika jaunie mūziki, arī Volfgangs izmēģināja kritika spalvu, rakstīdams recenzijas Latvī, Rītā un vēlāk arī Burtņiekā.

Bieži vien operas piektajā rindā mums gadījās sēdēt blakus. (Es rakstīju Latvijas Kareivim un Izglītības Ministrijas mēnešrakstam). Daudzreiz Volfgangam rokā bija atskanoņamo darbu partitūra. Viņš uzmanīgi vilka ar pirkstu pa notīm un pie manāmām klūdām piebikstīja man pie sāņiem. Savās recenzijās Volis, tā mēs viņu saucām, bija diezgan saudzīgs un korekts. Dienas laikrakstiem toreiz Rīgā bija paradums tās dienas koncertu atsauksmes iespiest tajā pašā vakarā. Pēc koncerta steidzāmies katrs uz savu redakciju. Bet Volis devās uz tuvāko kafejnīcu – kūpināja savu angļu pīpi, rakstīja un pa starpām iedzēra, kāds malks nu gadījās.

Viņa spalvai pieder daudzas apceres par mūzikālijām un tās norisi. Trimdā kādu laiku mūzikālā darbība itkā apsīka, jo Volis pievērsās sportam. Bet, tas tā sākumā. Vēlāk viņš atkal atsāk savu sirdslietu mūziku, sevišķi šajā krastā. Vairākkārt izpelnas K.F. balvas. Viņa trimdas laika skandarbu lielāko daļu publicējis filistra Alfrēda Kalnāja apgāds Čikagā.

Bēglu gaitās šad tad satikāmies – biežāk Vācijā, bet reizi arī šinī krastā Čikagā, kur Volis spēlēja savu II klavieršonātu. Pēc koncerta pasēdējām tuvāko draugu pulciņā.

Tā bija mūsu pēdējā tikšanās. 1962.g. Jāņu dienā (24.jūnijā), Volfgangs Dārziņš slēdza savas acis uz mūžu.

Mums palika viņa gara pasule. 27.februārī, Čikāgas latviešu biedrības namā notika otrais abonementu koncerts. Programmā Volfganga Dārzina skandarbi soprānam un klavierēm. Dziedāja Rita Dzilna – Zapraska, pavādīja un klavieru solo spēlēja Ilze Štrāle – Didrichsone.

Tā bija daļa no komponista sirdsdedzes, ko pauda mums abas mākslinieces. Labi sagatavotā programma aizveda mūs komponista gara pasaulē. Ritas Dzilnas

- Zaprauskas spožā balss izteiksmīgi šķetināja dažāda satura tautas melodijas - kāpinot iēspaidu autora nodomu īstenošanā.

Ilze Štrāle - Didrichsone atskaņoja Mazo svītu, svītu in A un divas sonātas - Nr.2 un sonātu in F, izceļot spēlē spožu tehniku un kontrastainu dinamiku. Ilustrātīvi bija arī viņas veiktie solo dziesmu pavadījumi. Plašā klausītāju saime silti apsveica ar ziediem un aplausiem abas mākslinieces. Sekoja atkārtojumi un piedevas. Tā bija patīkama gara vel-dze, kas jo dziļi atbalsojās to valdemāriešu sirdīs, kuŗi noklausījās šo koncertu.

Arnolds Dzirkalis

1896.1.1 — ?

ZIRKALIS Arnolds, tēlnieks, dzimis 1. janvārī 1896. gadā Vidzemē, Meirānu pagastā.

Dzirkalis izstādījis darbus Berlīnē, Parīzē, Diseldorfā, Florencē un Venecijā.

Latvijā kopā ar tēlnieku Zāli, veidojis un izstrādājis pulkveža Kalpaka pieminekli Meirānos.

1923. gadā Berlīnē Dzirkalis izdeva un vadīja žurnālu Laikmets.

Komūnistu aizvests 1940/41. gadā.

Ansis Gulbis

1873.8.XII – 1936.13.II

ansis Gulbis - Latvijas neatkarības laikmeta ievērojams kultūras darbinieks, vērtīgu grāmatu izdevējs un rakstnieks - sasniedzis ievērojamu stāvokli latviešu kultūras laukā ar sīkstu centību un reizē ar dodprātību.

Ansis Gulbis dzimis 1873.g. 9.decembrī Cerkstē pie Tukuma. Jau agrā jaunībā viņš bijis spiests uzņemties visas dzīves rūpes, un būdams Rīgā par veikala mācekli, pašmācības ceļā apguvis skolas zinības, tās arvien papildinot, lauzis savu dzīves ceļu arvien uz augšu.

27 gadu vecumā A.G. jau ir Pēterpilī labi atalgots grāmatvedis. Taupīgi dzīvodams, viņš iekrāj līdzekļus un sāk izdot latviešu grāmatas: Ģētes dzejas, Raiņa un Aspāzijas atdzejojumā, Pumpura, Aspāzijas, Doku Ata un Pērsieša rakstus. Ar 1911. gadu A.Gulbis sāk izdot "Universālās bibliotēkas" grāmatu sērijas un līdz kara sākumam izdod 178 grāmatas /1,200,000 eks./. Revolūcijas apstākļos visu zaudē. Atgriezies Latvijā, uzsāk no jauna savu grāmatu izdevniecību. Ansis Gulbis bija ne vien labs veikalnieks, bet arī liels ideālists. Viņš nodrošināja vai atvieglāja eksistenci labai tiesai rakstnieku un sekmēja latviešu literatūras attīstību. Gulbis izdeva savā apgādā dau-

dzus rakstnieku kopotos rakstus: Raiņa, Aspāzijas, Jaunsudrabiņa, kā arī Pasaules rakstniecības vēsturi, Konversācijas vārdnīcu un daudz citas vērtīgas grāmatas.

Ansis Gulbis ir sarakstījis arī daudzus romānus: Olgerts Silarājs /Autobiografisks romāns/, Pēc simt gadiem, Fantasti, Fantastu mantojums, Zigfrīds, Jaunā valsts, Druvā un karā, kā arī lugas Kaspars un Biruta, Erika Jonass un Avāntūristi. Dažas ir izrādītas Nacionālajā teātrī. 1925. - 1926.g. A.Gulbis bija Nacionālā teātra galvenais direktors, bet 1926. un 1927. gadā vadījis Nacionālo operu.

1936. gada 13. februārī A.Gulbis pēc īsas slimības mira Rīgas pilsētas pirmā slimnīcā un 16. februārī apglabāts Rīgas Meža kapos. Kapos aizgājušo pavadīja liels pulks latviešu intelligences ar prof. L.Bērziņu priekšgalā. Valdības vārdā vainagus nolika M.Skujenieks un prof. A.Tentelis, bet pēc tam daudzo kultūras organizāciju pārstāvji, to starpā arī fil. A. Cimdiņš no konkordijas Valdemārijas, kuras Goda filistrs aizgājējs bija.

Jānis Kalmīte

isi laikrakstos jau būsim lasījuši to, ka mūsu goda fil. Jānim KALMĪTIM 2. martā piepildījās 65 mūža gadi un ka "viņš iegājis brīvkunga kārtā", ar privilēģiju neiet vairs darbā, bet pats noteikt par savām dienas gaitām.

Man tas liekas neticami, jo vēl trimdas sākumā, Vācijā, kad ziņoju par Kalmītes gleznu izstādēm laikrakstiem, viņu apzīmēju par jaunās paaudzes mākslinieku, jo viņš vēl nebija sasniedzis 40 mūža gadu.

Bija jauneklīga spara un latviska gara pilns. Gleznoja, rīkoja izstādes, piedalījās ar referātiem kultūras dienās, un pildīja Wurcahas latviešu skolas pārziņa un skolotāja pienākumus.

Man, šķiet, ka vēl pavisam nesen ir tas brīdis, kad viņu sveicām ar 40 mūža gadu sasniegšanu un izciliem sasniegumiem glezniecībā. Tad viņa gleznu izstādes, Vācijas franču zonā, bija guvušas atzinību no franču mākslas autoritātēm. Viņa izstādes apmeklēja cittautieši; gleznas sevišķi pirkā franču ģimenes. Vienu gleznu nopirka arī slavenais Parīzes atbrīvotājs generālis Margerits.

Kalmītes "atrašana" starp "dīpšiem" pamudināja franču militārās iestādes sarīkot ārzemnieku gleznu izstādi Baden Badenā. Arī tur Kalmītes darbi kritikas

vērtējumā kā labākie izvirzījās pirmajā vietā. Franči, Kalmīti apgādāja bagātīgi ar toreiz tik grūti dabūjamiem glezniecības piederumiem - krāsām, otām un audekliem. Interesejās par Kalmītes dzīvi un vispār par latviešu mākslu. Estoreiz Kalmīti, ar 40 gadu sasniegšanu, apsveicu kā skolas pārzini un izteicu prieku, ka viņš spēj savienot gleznošanu un skolotāja darbu un abus veikt sekmiņi.

Kalmīte tad atbildēja: "To es iemācījos jau Rīgā, jo arī tur gleznoju un strādāju par skolotāju Rīgas valsts pirmā gimnazijā, valsts paraugpamatskolā un par lektoru Rīgas tautas universitātē."

1948.g. kā franču zonas (5.apgab.) tautskolu inspektors ierados Wurcahas latviešu skolā uz inspekciju, lai konstatētu skolēnu sekmes mācībās, jo toreiz latviešu skolas kā oficiālas mācības iestādes darbojās katru dienu ar pilnu pamatskolu programmu.

Skolā vispirms notika Kārļa Ulmaņa "Draudzīgā aicinājuma" atceres akts. Runāja skolas pārzinis J. Kalmīte. Sekoja skolēnu dziesmu un dzejoļu skandējumi. Kalmīte lūdza arī mani teikt kādus vārdus un pasniegt viņa dāvētās grāmatas sekmiņgākiem skolēniem. Tā bija Pētera Aigara grāmata: "Dienšķā maize", kurai vāka zīmējums bija Kalmītes un par to viņam bija piesūtīti brīveksemplāri.

Pēc akta izvēlējās inspekcijai skolas pārzina vēstures stundu. Tur guvu ļoti labu iespaidu - skolēni pareizi atbildēja uz visiem maniem jautājumiem. Arī citās klasēs, citu skolotāju priekšmetos - latviešu valodā, matemātikā un Latvijas ģeografijā, skolēnu zināšanas bija labas.

Pēc tam notiekošā skolotāju sēdē izteicu skolas pārzinim un skolotājiem par priekšzīmīgu darbu pateicību. Tā kā bija "Draudzīgā aicinājuma" diena, Kalmīte arī man dāvēnāja Pētera Aigara grāmatu "Dienšķā maize", kurā ir oficiāls ieraksts: "Sekojot valsts prezidenta Kārļa Ulmaņa "Draudzīgajam aicinājumam", dāvēju šo grāmatu mūsu zonas skolu inspektoram T. Sila kungam, sakarā ar inspekciju Wurcahas latviešu tautskolā. Patiesā cienā, J. Kalmīte, skolas pārzinis - 1948.g. 28.janvārī".

Man jāatzīstas, ka mani savā varā vispirms paņēma Kalmītes gleznas, un tad tikai paši kļuvām draugi. Mūsu draudzības pamatā ir latviskās izjūtas, tēvzemes mīlestība, tautas likteņu pārdzīvojums un dziļie

bērnības iespaidi lauku dzīvē. Vēlāk atskārtu, ka Kalmītes gleznas ir viņš pats. Toreiz man bija iespēja franču zonā apmeklēt visas viņa izstādes. Tur es stundām ilgi, kā apburts, staigāju vērodams viņa gleznu klāstu, vai sēdēju skatoties kādā gleznā, kas manī raisīja vīziju pēc vīzijas no atstātām tēvzemes ārēm.

Sevišķi mani saistīja Kalmītes vizuālie riju gleznojumi, dažādās krāsu niansēs un vizionāros tvērumos un variācijās. Man ir bijusi izdevība vērot šīs rijas simtiem, jo riju radīšanas posmu Kalmīte pārdzīvoja, tā sakot, "manā acu priekšā" dzīvodams Wurcahā.

Kalmītes rijas uz mani ir atstājušas visdziļāko iespaidu un izraisījušas svētīgas pārdomas. No tām esmu guvis ticību, ka latvju tauta pārdzīvos drūmās dienas komunistu okupācijā, ka par latviešu tautu nāks tā gaisma, kas atvīz no Kalmītes riju pažobelēm, vēstot, ka tur dzīvo mūsu nemirstīgais gars un sīkstais izturības spēks. Esmu izjutis, ka no Kalmītes rijām izstaro kāda nomierinoša, garīgi spirdziņoša un cerību nesoša blāzma, lai gan daudzas gleznotas ļoti drūmos toņos.

Mūsu mājā, Kalifornijā, ir sešas Kalmītes gleznas - trīs no tām rijas. Tās man ir kļuvušas par lielākām spirdzinātājām un gara spēka devējām, kad "melns bezcerības vilnis" nāk virsū.

Kalmītes rijām ir tāds pats spēks kā Jāna Akurātera trimdas stāstam: "Kalpa zēna vasara." Paldies draugam, par šo sava gara devumu no kura var atspīrgt citi.

Esmu Kalmītim arī jautājis kā daudzi citi, kas viņu pamudināja gleznot tieši riju - šo vispamestāko tēku Latvijas laukos, kura savu uzdevumu pagātnē bija izpildījusi, un modernai tagadnei un nākotnei kļuvusi nevajadzīga. Vienīgi Latgalē tā tika izmantota lina žāvēšanai, paisīšanai un kulstīšanai. Jautāju vai, varbūt, viņš riju glezno tāpēc tik daudz variācijās, ka tā ir mūsu senču rija, kurā noritēja visa viņu dzīve - tur kāra šūpulus, guldīja līdz izvadīšanai uz kapu kalnu mirušos, mieloja veļus un grūtā darbā kūla labību ar spriguļiem, lai nodrošinātu dieņišķo maizi un sēklu jaunai pavasara sējai.

Kalmīte atbildēja: "Ir tiesa, ka senču riju var uzskatīt par svētības nesēju mūsu tautai cauri gadu simteņiem, un latvietis ar šo svētību kā ziemcietis

ir izturējies salā, vētrās un negaisos. Bet grūti ir izskaidrot, kādēļ tieši gleznoju riju tik daudzas reizes. Vienkārši man tas ir bijis jādara; to neesmu varējis nedarīt, tas ir bijis mans dievkalpojums, kas visvairāk vajadzīgs man pašam. Pašam man visvairāk liekās, ka riju gleznoju šeit trimdā tik daudzas reizes un tik daudzās variācijās, manas skaistās, saules pilnās bērniības dēļ."

Ar Kalmīti draudzības saites man ir turpinājušās apmainoties vēstulēm. Bet 1968.gada vasarā, visa ģimene apciemojām viņu tagadējā dzīves vietā - Mineapoles pilsētā, Minnesotā. Tā bija skaista, garīga spraiguma pilna diena; viesojoties viņa mājā, dzīvojot starp gleznām un atceroties kopējās rosmes Vācijas franču zonā, un vizijās skatot brīvo Latviju pagātnē un nākotnē. Skaidri izjutu, ka Kalmīte nav spējīgs sakņoties svešā zemē; tās sadzīves tradīcijās un kultūras dzīvē, tāpēc viņu māc vientuļība, no kuņas tas spēj izbēgt tikai radošā darbā, vai skatot citu mākslas darbus.

Par savu braucienu kopā ar dzīves biedri Alīdu uz Parīzi 1968.g. rudenī, Kalmīte kādā vēstulē raksta: "Bija tik liels pārdzīvojums nolaižoties Holandē, ka aizmirsām to, ka mums ir līdzīgi arī bagāža. Amsterdamā redzēju kādu pusi no Van Goga darbiem un, protams, Rembrantu. Abi ģenijs. - Sirds tomēr drebēja, kad Amsterdamas stacijā ieraudzīju uz vilciena zīmi ar uzrakstu: "Brisele - Parīze." Tā tad bija realitāte - es braucu uz Parīzi. Parīze nav pilsēta - viņa ir sava veida brīnums. Man, protams. Viņā gribētu nodzīvot savas dzīves pēdējos gadus, ja netiek mājās..."

Un š.g. 5. marta vēstulē Kalmīte raksta: "Par Latviju vienmēr jādomā, sevišķi pēdējā laikā, kad viens otrs, pat no maniem draugiem, sāk pavisam nesaprotams palikt. Tādi ir daudzi latvieši no jauniešiem. Piemēram, ieskatoties "Jaunā Gaitā"... Te nu ir tik vientuļīgi un drūmi pie Minnesotas zviedriem, tādēļ septembrī ar sievu braucam atkal uz Parīzi..."

Mans vēlējums tur atspīrgt un atkal degt latviešu mākslai.

Eduards Kalniņš

1876.31.XII – 1964.28.VI

Kalifornija ir plaša zeme. Lai nokļutu no tās ziemeļiem uz dienvidiem, jāmēro vairāk kā 1000 jūdzes. Lai gan Goda fil., ģenerālis un L.K.O.K. Eduards KALNIŅŠ ir Valdemārijas Kalifornijas kopas loceklis; to pirmo reizi satiku tikai 1963.g. 9.novembrī, Losandželosā, kur biju aizliedojis uz Daugavas Vanagu rīkotiem, lāčplēšu godināšanas svētkiem.

Bija priecīga redzēšanās un ļoti interesanta domu izmaiņa. Satikāties divas karavīru paaudzes.

Man priekšā stāvēja vīrs, balts kā ziedoša ābele, kas savus labākos gadus ziedojis Latvijai. Kad viņš 1919.g. organizēja Latvijas atbrīvošanas armijas daļas Ziemeļvidzemē un piedalījās Cēsu un Juglas kaujās, man bija tikai 7 gadi.

Nu, stāvēt šī sirmā ģenerāļa priekšā ar saviem 50 mūža gadiem, spilgti izjutu gadu skrējieni un Dieva nolikto paaudžu saistību tautas dzīvē.

Tur kara kāvu blāzmojums manas bērnības rītā, kad - tagad jau sirmais ģenerālis jaunības ideālismā liek sevi kālā Latvijas brīvībai, un dāvā manai dzīvei skaistākos gadus savas brīvās tautas vidū.

Šie skaistie gadi ir īsi.

Tumši kara padebeši savelkas pār tēvzemi. Tad

rokās man ir ierocis! Bija jāizbrien krievzemes purvi, dubli un sniega kupenas, jācīnās vāczemes Oderas krastos. Bet manu cīņu gaitas, ar sevišķu sīvumu, ir vijušās arī pa tiem pašiem tēvzemes celiem un takām, kur kādreiz, kara gaitās bij gājis ģenerālis.

Pavīd Latgales ezeru zilums, Lubānas klāni ar Aiviekstes krastiem; Madona, Cesvaine, Valmiera, Cēsis, Rīga... Un šobrīd, atradāmies tālu svešumā, pāri šiem cīņu gadiem sniedzam viens otram roku kā vienas brālības locekļi, kuras devīze: "Tēvzemei un brīvībai" - ir iekalta arī Latvijas brīvības piemiņeklī - Rīgā.

Vērojot šī 87 gadus vecā vīra stalto, gadu nesaļiekto augumu, viņa mošo garu un zinot, ka savas dienas viņš vada visai pieticīgos apstākļos, liecu galvu goddevībā tam gara spēkam, kas viņā palicis nesalauzts, un, kas viņam vēl sirmā vecumā dod ticību tēvzemes labākām dienām.

Kā manas domas uzminēdams, ģenerālis ierunājas: "Komunisti savu varu ar meliem un slepkavošanu mūžīgi nenoturēs. Dieva dzirnas arī šodien vēl lēni, bet labi mal. Ir izaugusi paaudze, kurai patiesības runāšanu nevar aizliegt, piedraudot ar "pagātnes grēkiem" un čekas moku pagrabiem. Ne jau visos ir iespējams iznīdēt cilvēcību un drosmi teikt patiesību, un cīnīties par to. Apturēt brīvākas domas laušanas uz āru, patreiz ir komunistu lielākā iekšpolitiskā problēma, ja neskaita komunistu iekārtā nenovēršamos bada draudus."

"Neaizmirsīsim vienu", turpināja ģenerālis, "nākotnē būs vajadzīgi drosmīgi vīri, kas ar pārliecību cīnās par savas tautas un tēvzemes brīvību. Tādi paši no sevis neradīsies. Tie jāizaudzina latviešu tēviem un mātēm. Par tiem jādomā mūsu organizācijām, aicinot visu sabiedrību atbalstīt jaunos, lai tie ieaugtu savas tautas gara kultūrā un paliktu pie savas tautas."

"Lai svešumā augušā paaudze paliktu pie savas tautas, jābūt sirdī lepnumam uz to. Lai pie šī lepnuma nonāktu, jāzin tautas vēsture. Katram ir jāveido garīgs tilts pāri paaudžu paaudzēm, ieskatoties tautas vēsturiskajā gājumā un gara pasaulē. Arī trimdā tāda iespēja ir. Mums taču ir iznākušas prof. A. Švābes un prof. E. Dunsdorfa plašās vēstures grāmatas. Tāpat D.V. otrā iespiedumā izdeva "Latvijas atbrīvošanas kara vēsturi." Tie ir spēcīgi avoti, tēvzemes mīlestī-

bas un uzticības gara stiprināšani."

"Loti nozīmīgs ir cīnītāju organizācijas Daugavas Vanāgi darbs, kas tagad savās rindās pulcina patriotus, lai uzturētu dzīvu cīņas garu un lai varoņi netiktu aizmirsti. Prieks, ka tā tagad domā arī par jauniem vanadzēniem, kas nestu tālāk varoņu cīņas garu un slavu. Tauta, kas aizmirst savu vēsturi un varoņus - padota iznīcībai."

Ģenerālis uzsvēra, ka svešumā audzinot jauno paaudzi, "svarīgi ir šķirt tēvzemes un dzimtenes vārdu jēdzienus, kas tagad tiek, nereti, lietoti viens otra vietā. Dzīvojot Latvijā, nebij svarīgi, ja šauro dzimšanas vietas jēdzienu izpratnē paplašinājām visas tēvzemes - Latvijas robežās. Tagad, kad latvieši dzimst dažādās zemēs visos kontinentos, jālieto tēvzemes vārds, kas apzīmē mūsu seno tēvu tēvu zemi, uz kuru mums reiz jāatgriežas visiem. Tēvzemes mīlestība un dzimtenes mīlestība ir divi dažādi jēdzieni svešumā dzimušiem latviešiem."

Jautājumam, vai ģenerālis raksta arī atmiņas par Latvijas atbrīvošanas cīņu laiku, saņēmu atbildi: "Patreiz tas gandrīz neiespējami, jo acu gaisma tā pasliktinājusies, ka grūtības ar rakstīšanu un lasīšanu.

Agrāk jau, šo to, esmu rakstījis un piezīmējis. Latvijas atbrīvošanas kara vēstures 1. daļā esmu papildinājis vietas, kur bija piemirsti svarīgi notikumi un apstākļi, lai tos tagad izprastu arī tie, kas nebij toreizējo notikumu aculiecinieki. Bez tam, tagad, Sabiedroto arhīvos ir pieietami daudzi vēsturiski dokumenti, kas toreiz, vēsturiski rakstot, nebij mūsu rīcībā. Neceru, ka pārsrādātā vēsture varētu parādīties jaunā izdevumā. Bet ticu, ka būs brīva Latvija un tur, Latvijas kara vēsture, atkal tiks izdota no jauna. Tajā būs izgaismotas arī Legiona cīņas un pievienotas visjaunākās vēsturiskās ziņas par Latvijas brīvības otreizēju iznīcināšanu un valstiskās suverenitātes atjaunošanu, ko neizdarīs neviens cits kā tikai karavīri."

"Man ir prieks," sarunas nobeigumā uzsvēra ģenerālis, "ka cīnītāju rindās vienmēr ir bijuši arī valdemārieši. Jāpriecājas, ka Valdemārijas saimes locekļi nav aizrāvušies tikai ar šīs zemes labumu gūšanu, bet atjaunojuši savu brālību, lai kalpotu - Tēvzemei un brīvībai - kā to norāda devīze. Mani sirsnīgākie sveiciens K.V. saimei, cīnītājiem par tēvzemi nākotnē!"

Valdemārs Kārklīņš

1906.17.IX - 1964.1.I

zimis 1906.gadā Iecavas pagastā kā saimnieka dēls. Bauskā beidzis ģimnaziju; mācījies kādu laiku Latvijas Mākslas Akadēmijā. Kopš 1926.gadā kā tulkotājs grāmatu apgādē "Grāmatu Draugs". Sajā apgādā izdoti vairāk kā simts Kārklīņa tulkotie romāni. Starp tiem - vairāki vācu, franču un angļu rakstnieku darbi.

No 1936.gada arī kā tulkotājs "Zelta Ābelē". Pirmie darbi - oriģināldarbi ir biografiskie romāni par karalieni Kristīni un Mopasānu.

Trimdā uz Vāciju 1944.gadā no Liepājas. Vācijas trimdas posmā arvien vairāk pievērsies oriģināldarbiem. Ir divas novelu grāmatas: "Koka karote" - 1948.gadā un "Pie laika upes" - 1951.gadā.

1950.gadā ieradās Austrum - Oregonā kopā ar ģimeni: kundzi, viņas māti, dēlu un meitu. Strādāja kā laukstrādnieks, bet drīz radās iespēja pārcelties uz Oregonas galvas pilsētu Sēlemu. Austrum - Oregonā aizvadītais laiks un piedzīvojumi radījuši atbalsi romānā "Vientuļības kalns".

Sēlemā Kārklīņš strādā kādu laiku kā uzraugs nakts maiņā Valsts nervu slimnīcā, bet vēlāk tikai nodarbojas ar rakstniecību.

Top plašie romāni: "Dieva zeme" (1953.g.), "Teika

par septiņiem kugiem", "Zelta zvans" par latviešu strēlniekiem I pasaules kara laikā. "Vēstule no dzimtenes" - (1957.g.), "Jaunavu iela" (1957.g.) - darbība norisinās Rīgā brīvās Latvijas laikā. "Tikai mīlestība" - Vācijā, II pasaules kara beigu posmā. Romāns balstās uz patiesa notikuma: vācieši nošauj trīs latviešu karavīrus Dancigā.

Periodikā izkaišiti daudzi Kārklīna darbi - stāsti, fragmenti. Daudz laika paņem kārtojot laikraksta "Laiks" literāro pielikumu. Tur ir arī Valdemāra Kārklīna rakstītie latviešu valsts vīru, politiķu, dzejnieku un citi portretējumi, kuri vēl gaida kopojumu grāmatā.

Viņa pēdējais, nepabeigtais darbs ir par Kurzemi II pasaules kara izskaņā.

1963.gada rudenī Kārklīnš smagi saslimst un mirst Portlandes (Oregonā) slimnīcā.

Bēres bija 1964.gada 4. janvārī Sēlemā (Oregonā). Atvadījās arī Konkordijas Valdemārijas un Zintnieces pārstāvji un no Preses biedrības un draugiem Z. Ritmanis. Valdemārs Kārklīnš ir apglabāts Belkresta piemiņas parka kapsētā - ārpus Sēlemas. No šīs kapsētas atveras skats ar plašām tālēm uz Oregonas zaļajiem kalniem un ielejām, kas viņa darbos radījuši atbalsi.

Daudz vēlāk kundzei bija otras lauības ar kādu amerikāni, un viņa dzīvo Havajā.

Par dēlu un meitu nav ziņu.

Valdemārs

Kārklīnš

1906.17.IX - 1964.1.I

eti kāds autors tik ļoti ticējis savam darbam un rakstnieka sūtībai kā pirms 10 gadiem mirušais Valdemārs Kārklīnš. Dažkārt dzirdam šaubīgos un svārstīgos prātojam: vai trimdā vispār vērts rakstīt? Maz lasītāju un vēl mazāk sapratēju. Viss jau pateikts un izbradāts. Labāk darīt kādu praktiskāku (ienesīgāku) darbu. - Šādas domas Kārklīnam, liekas, nekad nebija nākušas prātā. Viņa interese saistījās vienīgi ap rakstniecību. Amerikāņu intervētāji jau ar otro vai trešo jautājumu nonāk pie mākslinieka blakus interesēm, pie valas brīžu nodarbošanās. Valdemāram Kārklīnam tādu valas brīžu nemaz nebija. Viņa dzīves uzdevums, viņa "hobijs" un izklaidēšanās bija - rakstniecība. Mūsu ilgajos pazīšanās gados neatceros citādu sarunu kā vien par literatūras jautājumiem. Ja Kārklīnš skāra arī kādu citu tēmu, tad arvienu tikai kā aprakstīšanai derīgu vielu. Šinī ziņā viņš atgādināja Aidu Niedru, kurai arī visas intereses centrējās tikai ap rakstniecību. Tikai reti viņa uzrakstīja kādu vēstuli ar citu nolūku, nekā iegūt lietojamus materiālus vai izziņu kādam iecerētam darbam.

Esmu dažkārt dzirdējis kollēgas gaužamies par labu tematu trūkumu. Arī šinī ziņā Kārklīnš bija

iznēmums. Temati viņu tieši apsēda. Atceros, ka pēdējā apciemojumā Losandželosā, 1963.g. novembra sākumā, kad viņam bija atlikuši tikai divi mēneši ko dzīvot, viņš runāja par divām jaunām lugām, par piekto romānu ciklam "Dieva zeme" - "Vilku ciems", par nodomiem žurnālistikā. Viņš rakstīja apskatu sēriju par latviešu trimdas personībām, patlaban par gleznotājiem. Kā cita starpā viņš pieminēja saistošus stāstu tematus. Tie nebija miglaini sapņojumi, bet pavisam konkrēti projekti, kuru realizēšanai bija vajadzīgs tīkai laiks. Bija padomā arī biografisks darbs par Rīgas rūpnieka Roberta Hirša mūžu un karjēru.

Kārklīnš tomēr nejutās vairs sevišķi labi un atzinās, ka devies ceļojumā - lai pārbaudītu savus spēkus. No Losandželas viņš brauca uz Sanfrancisko, kur kāda latviešu akadēmiska organizācija bija ievēlējusi viņu par goda biedri. No turienes viņš devās uz Bostonu un Rodailendu pie Roberta Hirša, ievākt biografiskajam romānam vajadzīgos materiālus. Rodailendā viņš nonāca slimnīcā un, atgriezies Oregonā, pārcieta neveiksmīgu operāciju. Atklājās, ka viņš slimo ar ļaundabīgu smadzeņu audzēju. Pēc Dr. A. Ritmaņa liecības, Kārklīnš pat pēdējā dienā ar smeldzi pieminējis vairākus jau sīki izdomātus darbus. Man allaž jādodomā, ja kādam māksliniekam liktenis nodarījis pārestību, tad - Kārklīnam. Viņam bija jāpārtrauc darbs savu spēju virsotnē. Un tas ir ļaunākais, kas var rakstniekam notikt.

Latviešu autoriem piemīt tieksme uz plašiem nodomiem - romānu cikliem, kas ietver nevien rakstnieka mūža gaitas, bet arī visas tautas likteni cauri laikmetiem. No trimdā izbraukušajiem rakstniekiem pie šādiem cikliem strādāja Valdemārs Damberts ar "Visvalda Tūla piedzīvojumu" romānu sēriju un Jānis Veselis ar "Cilvēku sacelšanos". Abi šie cikli palika nepabeigti. Nepabeidza arī Kārklīnš savu ciklu "Dieva zeme", taču pārkluva krietni pāri pusei. Pirmajā romānā viņš aplūkoja latviešu zemniecību ap 1905. gadu, "Teikā par septiņiem kugiem" risināja latviešu jūrā braucēju, kugu īpašnieku gaitas, "Zelta zvanā" Krievijas revolūcijas jukās ierautos latviešu bēglus, kad tos aicināja mājās brīvvalsts "zelta zvans". "Romantiskie iemesli" tēlo Rīgas dzīvi brīvvalsts sākuma gados.

Šī cikla divus pirmos romānus Grāmatu Drauga

apgāds publicējis jaunus izdevumus, kas raduši plašu lasītāju atsaucību, norādot, ka Kārklīņa darbos nav manāmas nekādas "vecošanas" pazīmes, drīzāk gan viņa lielo romānu nozīmība izpaužas skaidrāk. Kārklīņš bija pamatīgs un lietpratīgs veidotājs, rūpīgi un sīki izplānoja savus darbus un, lai neizkļūstu fantazijās vai tukšvārdībā, ar lielu neatlaidību vāca un pārbaudīja materiālus. Viņam bija laba literāra skola. Rīgas gados viņš pārtulkoja "Grāmatu Draugu" apgādam vairāk nekā simts dažādu ievērojamu vācu, franču, angļu un krievu autoru romānus. Viņa darba spējas bija apbrīnojamas. Ja tulkojamam romānam bija "viegla", nekomplicēta valoda, viņš nereti, tikai ar īsu iepriekšēju sagatavošanos, diktēja tulkojumu mašīnrakstītājam divpadsmit un vairāk stundu no vietas un - pukojās, kad tās, galīga noguruma dēļ, pārtrauca darbu. Jaunībā viņš dažus gadus slimoja ar smagu mugurkaula kaiti. Viņam bija vairāk nekā gads jāpavada gultā, pilnīgi īmeniskā stāvoklī. Viņš iekārtoja sev uz krūtīm krāgi, kurā slīpi iestiprināja rakstāmmašīnu un gulēdams tulkoja romānu pēc romāna.

Tulkojot Kārklīņš pamatīgi iedzilinājās rakstnieka amatā. Jau viņa pirmie visai dzīvi šarakstītie biogrāfiskie romāni par Zviedrijas karalieni Kristīni un franču rakstnieku Mopasānu, uzrādīja tehnisku gatavību. Tomēr ar Kārklīņu latviešu lasītāji plašāki iepazīnās tikai trimdā, kad viņš izvirzījās par vienu no visvairāk lasītajiem, populārajiem autoriem. Ātrā secībā parādījās stāstu grāmatas, romāns "Vientuļības kalns" - par latviešu zeltraču likteni Oregonas mežonīgajos tuksnešos, kur Kārklīņš vispirms nonāca savās emigranta gaitās. Drīzi viņš pārcēlās uz Oregonas galvas pilsētu Selemu, kur kādus gadus strādāja valsts psihiatriskā slimnīcā par nakts uzraugu. Šis arods pavēra viņam plašu ieskatu cilvēku liktenos un ļāva pa nakts vidu, kad slimnieki gulēja, rakstīt. Šādos darba apstākļos radās lielais "Dieva zemes" cikls un vairāki citi romāni ("Tikai mīlestība" par legionāru dezertieru traģēdiju, "Vakara zvaigzne" par emigrantu pārdzīvojumiem, kad satrūkst saites ar tuviniekiem dzimtenē).

Kārklīņš rakstīja samērā "viegli". Esmu redzējis viņa pirmrakstus - skaidrā, sīkā, nomērītā rokrakstā, ļoti taisnām rindām, ar tikai nedaudziem labojumiem.

Palika iespāids, ka rakstnieks savu sakāmo iepriekš labi pārdomājis. Izlaboto pirmrakstu viņš pārrakstīja uz mašīnas. Dažkārt sanāca jauni labojumi un lapas puses bija jāpārraksta vēlreiz, bet parasti tas nebija vajadzīgs.

Kārklins bija izcils tehniķis, izstrādājis viegli plūstošu, skaidru valodu. Stilistika, monumentālu teikumu kalšana, kādu cienīja, piemēram, izcilais, arī jau mums zudušais rakstnieks Ģirts Salnais, un vispār valodas "akrobatika" Kārklīņu daudz neinteresēja. Viņa nolūks bija bagātīgo saturu pasniegt pēc iespējas pārskatamākā, ērti tveramā veidā. Kārklīņa grāmatas tāpēc lasās apbrīnojami viegli. Tas nenozīmē, ka viņa valoda būtu bāla vai neizteiksmīga. Dažkārt, sevišķi stāstos, tā sasniedz pat neparasti spriegu intensitāti.

Ērti pārskatāma ir arī Kārklīņa romānu fabula un tēloto personāžu raksturi un darbības līnijas. Prasme konstruēt lāva viņam itin kā gluži bez piepūles, kā starp citu, uzrakstīt arī pa lugai. Bernards Sovs izteicies, ka lugu rakstīšana nav iemācāma lieta. Ja rakstnieks jau pirmo lugu neuzraksta lietojamu, tad velti cerēt no viņa ko nākotnē. Reti tomēr atgādās, ka pirmais skatuves darbs ir scēniski tik lietpratīgi uzbūvēts kā Kārklīņa komēdija "Sarkanvīns", kas joprojām tiek izrādīta atkal un atkal.

Robs, ko Valdemāra Kārklīņa aiziešana atstājusi trimdas rakstniecībā, ir grūti aizpildāms. Mūsu "jaunās mainas" autoru vidū pagaidām neredzam neviena Kārklīnam līdzīga rakstniecības entuziasta, kas ar spriegu neatlaidību nemitīgi iet no darba uz darbu, nešaubīgi ticot savam rakstnieka uzdevumam. Ir patīkami tāpēc saņemt Valdemāra Kārklīņa Teiku par septiņiem kugiem jaunā iespaidumā.

Valdemārs Kārklīnš

1906.17.IX - 1964.1.I

Valdemārs Kārklīnš ir "gargabalnieks", t.i., romānu rakstnieks. Pie stāsta vai noveles viņš ķeras pavisam reti, sakopodams tikai divus nelielus stāstu krājumus "Koka karote" un "Pie laika upes", kas tagad apvienoti vienā grāmatā. Par spīti šai it kā mazai interesei par īsprozu, vairāki viņa stāsti pieder pie labākā, kas šinī nozarē sarakstīts latviski. Stāsti "Pie laika upes", "Nobeļa prēmija" u.c. tulkoti arī angļiski un publicēti ievērojamos amerikāņu literāros žurnālos The Hudson Review resp. The Texas Quarterly.

Valdemāru Kārklīņu vislabāk raksturo apzīmējums - amata meistars. Izcilo tehnisko prasmi viņš ieguva Latvijas brīvvalsts gados, latviskodams no vācu, angļu un krievu valodām g.k. Grāmatu Drauga apgādam vairāk nekā simt romānu, t.i., vairāk nekā jebkurš cits latviešu tulkotājs. Pie tam viņš nekad nestrādāja ar palīgiem, kā to praktizēja viens otrs cits mūsu tulkotājs, bet visu darbu paveica pats. Latviskodams ļoti dažāda rakstura autoru darbus, Kārklīnš ieguva pamatīgu ieskatu rakstīšanas paņēmienos - vielas izkārtošanā, raksturu veidošanā, notikumu kāpināšanā un izstrādāja raiti plūstošu, samērā vienkāršu, bet precīzu valodu. Tā Kārklīņa raksti lasās neparasti

viegli un ērti. Jau Latvijā viņš sarakstīja divus biografiskus romānus (par Zviedrijas karalieni Kristīni un franču novelistu Mopasānu). Tie bija lietpratīgi veidoti, interesanti un informatīvi sacerējumi, bet kaut kā paslīdēja garām mūsu kritiķu uzmanībai. Iespējams pat, ka dažs tos noturēja par tulkojumiem. Tā ar Valdemāru Kārklīņu kā oriģinālrakstnieku latviešu publika iepazinās tikai trimdā.

Šo savu otro karjēru Kārklīņš iesāka ar stāstiem. Tam bija savi iemesli. Toreiz mēs visi rakstījām īsprōzu. Vācijas gados nemierīgā dzīve, mētājoties no nometnes uz nometni, nebija piemērota sistēmatiskam darbam. Arī mūsu apgādi nebija nostabilizējušies. Iznāca gan liels vairums steigā sastādītu avīžu un žurnālu, bet to mūžs nereti bija pārāk īss, lai iespiestu garāku romānu turpinājumus.

Valdemāra Kārklīņa stāstu un romānu stils manāmi atšķiras. Romānos viņš tiecas pēc nesteidzīga, ēpiska stāstījuma, ar plašiem aprakstiem, kamēr viņa stāstu valoda ir koncentrēta, raksturojumi īsi un' uzsvērti spilgti. Par spīti lakoniskajai izteiksmei, stāstos Kārklīņš lieto daudz vairāk salīdzinājumu un metaforu nekā romānos. Bet jau "Koka karotes" stāstos, kas dažkārt tverti kā humoreskas, iezīmējās Kārklīņa nopietnā pieeja dzīvei, ar manāmu noslieksanos uz tragēdiju, kas raksturīga viņa romāniem. Piem., stāstā "Nemūzikāls cilvēks", kāds students, iedomādamies, ka viņu sakodis traks suns, jūt ārprāta uz māksanos ar tikpat tumšu izmisumu, kāds moca Kārklīņa romānos postā iedzītos varoņus. Stāstā "Zelta lietūs" viņš ar pārliecinošu logiku analizē pašnāvnieka pārdomas par dzīves bezjēdzību, bet, kad pašnāvnieku izglābj, tikpat logiski saskata esības un dzīves vienreizējo, neatkārtojamo vērtību. Visumā Kārklīņš apietas ar saviem varoņiem diezgan cietsirdīgi. Kur dažs cits autors mēģinātu savus personāžus "glābt" vai atstāt tiem kādu cerības staru, Kārklīņš nepielūdzami ved viņus pretim, nereti skaudri ironiskam, bezkompromisa noslēgumam.

Titula stāstā Kārklīņš veiksmīgi notēlo politisko emigrantu mentalitāti. Pēc 1917.g. revolūcijas Krievijā liela daļa krievu aristokratijas un bagātnieku bēga uz Eiropu g.k. Berlīni un Parīzi, bet viens otrs aizkērās arī Rīgā. Emigrantu piekeršanos vecajām vērtībām un dīkajām cerībām par drīzu atgriešanos "mājās"

Kārklīnš tēlo ar skaudru sarkasmu. Piemēram, atzīmējot "lielo notikumu": Lielknazs Kirils pieņem Viskrievijas troni! - Kur? Parīzē, emigrantu sapulcē. - Stāstam ir psiholoģiski smalks noslēgums, kas spilgti parāda apli, kādā iesprostota emigrantu domāšana. Dzīves ironiju uzsver stāsts "Nobela prēmija". Dumpīgs spāniešu autors saņem prēmiju par vēlu - trimdā, kad pēc ilgiem, grūtās nabadzības gadiem gul' uz nāves gultas kādā askētiskā Šveices klostera slimnīcā. Viņam gadās atklāt, ka viņa jaunajai, skaistajai sievai izveidojies mīlas sakars ar viņa sekretāru, kas arī ir aspirējošs rakstnieks. Nāvi gaidīdams, greisirdības mocīts, rakstnieks kal' klusībā plānu, kā izpostīt abu jauno mīlētāju laimi. Vai atteikties no lielās prēmijas naudas, vai arī, pazīstot abu mīlētāju ne visai stabilos raksturus, sadalīt mantojumu tā, ka tas mīlētājus izšķirtu? Viņš izgudro šķietami loģisku un nekļūdīgu plānu, bet tomēr paliek jautājums, vai tas nepanāks tieši pretējo, t.i., sasaistīs mīlētājus tikai ciešāk.

Īpatnēju vietu visā Kārklīņa darbā ieņem "Pēdas smiltīs", kur viņš neparasti veiksmīgi tēlo gluži svešu vidi, par ko viņam nav ne mazākās tiešās pieredzes: militāru avantūru Sacharas tuksnesī 2. pasaules kara beigās. Franču ārzemnieku legionā grupa no Forta Lamija, Čada ezera apkaimē, šķērso Sacharas tuksnesi ap 1300 km. garā jārienā līdz Lībijai, lai piedalītos generāla Leklera izplānotā uzbrukumā itaļu fortiem. Pa ceļam šī kolonna gūsta vēl kādu dezertieri, kas izrādās latvietis un bēg uz ziemeļiem, neatvairāmu gājputna dzimtenes ilgu pārņemts. Nedaudzos vārdos Kārklīnš kā akmenī iecērt dažādos franču virsnieku raksturus un viņu padotos, noslēpumainos, nodevīgos marokāņus. Ceļa grūtības, tuksneša svelme un sausums pieaug ar katru soli. Dažkārt liekas, ka rakstniekam pietrūks krāsu attēlot smilšu vētras, neciešamo karstumu, slāpes, bezgalīgo nogurumu un rēgainās tuksneša ainavas, bet viņš vēl arvien atrod jaunus kāpinājumus, liekot lasītājam gandrīz fiziski izjust tuksneša mocības. Koncentrētajā stāstījumā iedzirkstas neparasti salīdzinājumi, dīvaini skan svešādie oāžu, kalnu un aku nosaukumi. No tīra stiliska viedokļa šī stāsta lappuses pieder pie izteiksmīgākajām visā Kārklīņa prozā.

Savā laikā lielu ievērību, pat satraukumu sacēla Kārklīņa stāsts "Sastapšanās tumsā". - Kāds invalids

legionārs, iebrauc pēc kara Štutgartē un kļūst pa pilsētu, atrodoties īpatnā skaņū un smaržu, un ķermeņu saskarsnās pasaulē. Tikai pēc laba laiciņa lasītājs ar šoku noprot, ka invalids ir akls un tam amputētas abas rokas. - Savā gaitā invalids sastopas ar kādu līgavaini zaudējušu vācu sievieti, kas apņemas kļūt par viņa dzīves biedreni. Mocošā tema, kādu tikai retais rakstnieks iedrošināsies tēlot, Kārklīņa rokās iegūst iespaidīgu un arī ticamu, smeldzīgu noveidojumu. Lasītājam, kas pazīst tikai Kārklīņa romānus, viņa stāsti sagādās patīkamus brīžus.

Miķelis Kasaks

1884.13.V – 1968.12.II

rofesors Dr. Miķelis KASAKS piederēja to, samērā nedaudzo, agrāko latviešu iecelotāju pulciņam, kas šai zemē ar pūlēm, centību un neatlaidību bija guvuši ievērojamus panākumus un vadītājus posteņus savās profesijās un darbā. Arī profesors M. Kasaks, pensionējoties, atstāja profesora darbu ievērojamā Marketes universitātē un Milvoku apriņķa psihiatriskās slimnīcas direktora kabinetu.

Jubilārs dzimis Neretā 1884.g. 13.maijā un no 1901. – 1905.g. strādāja Rīgā, Rīgas – Orlas dzelzceļa pārvaldē. 1905.g. viņš apciemo savu vecāko brāli Odesā un turienes latviešu biedrībā nolasa referātu par mūsu dainām un senlatviešu kultūru. Negribēdams kalpot cara armijā, Kasaks caur Poliju un Holandi dodas pāri okeānam uz Ameriku! Kugis piestāj Montreālā un no turienes Kasaks ceļo uz Čikāgu. Dēkainas un sūras ir pirmās jaunā iecelotāja gaitas šai pasaules lielpilsētā, bet ikbrīdi viņu vada tikai viena doma – iegūt izglītību. Viņš strādā par krāsotāju – 10 stundas dienā un par 12 dol. nedēļā! Vēlāk atrod vieglāku darbu kādā grāmatu veikalā. Rosīgi līdzdarbojas tā laika Čikāgas latviešu organizācijās un panāk divu biedrību apvienošanos!

Kopā ar vairākiem citiem tautiešiem noorganizē arī latviešu teātra kopu, kas iestudē un izrāda vairākas lugas. Daudzus gadus vēlāk, vērodams kļūdošanos tagadējās latviešu organizācijās, viņš smaidīdams mierināja un ironizēja: "Ja berzējas, rodas siltums, no siltuma - uguns, un tās gaismā daudz ko var labāk saskatīt, un dažreiz var atrast arī pareizo ceļu! Tamdēļ par sīdiem nevajag uztraukties. Tie liecina, ka mūsu problēmas ir tuvas, dārgas. Par strīdēšanos daudz ļaunāka ir vienaldzība."

1910.g. viņš iestājas Valparaiso universitātē, bet pēc gada pāriet uz Viskonsinas universitāti Medisonā, kurū beidz 1915.g. ar bakalaura grādu. 1917.g. viņš iegūst medicīnas doktora grādu Vašingtona universitātē St. Luisā un paliek darbā pie šīs universitātes, un vada tās nervu klīniku. 1919.g. papildinās Harvardā, no 1920.g. līdz 1921.g. ir ārkārtas profesors Viskonsinas universitātē, bet 1921.-22.g. nodaļas vadītājs Čikāgas tautas veselības institūtā.

Kad Latvijas Univresitātes vadība presē aicina ārzemēs esošos latviešu zinātniekus atgriezties dzimtenē, M. Kasaks paklausa šim aicinājumam un dodās uz Rīgu. 1922.g. viņu ievēl par L.U. privātdocentu pie neuroloģijas katedras, bet drīz uztic arī šīs katedras vadību. Viņš metas nevien zinātniskā, bet arī sabiedriskā darbā. Piedalās Latvijas tuberkulozes apkarošanas b-bas dibināšanā, bet latviešu kultūras veicināšanas b-bā lasa daudzas populārzinātniskas lekcijas nevien Rīgā, bet arī Jelgavā, Daudzevā, Lielsalvē, Alūksnē u.c. Raksta arī periodikā - "Jaunākās Ziņas", "Sievietē", "Nākotnes Spēkā" u.c. Šai laikā viņš papildina zināšanas arī Berlīnes un Vīnes universitātēs.

Izskolojies un zinātnisko briedumu ieguvis Jaunajā Pasaulē, prof. Kasaks ne vienmēr savus uzskatus un stāju varēja saskaņot ar pārējo kollēgu viedokli un mentalitāti. Tamdēļ viņš 1925.g. šķērso atkal okeānu un atgriežas A.S.V., lai te arī paliktu. A.S.V. viņam jau "ir vārds", viņu labi pazīst un darba atrašana vairs nav problēma. Prof. Kasaks kļūst par Milvoku aprīnka psihiatriskās slimnīcas direktoru, līdztekus būdams arī profesors Marketes universitātē un lasīdams lekcijas arī toreizējā Dovnera un Mount Mary kolledžās.

Viņš nepārtrauc sakarus ar dzimteni - līdzdarbojas

turienes presē (Brīvā Zemē, Ekonomistā u.c.), brauc ciemoties, tuvs draugs viņam kļūst nelaiķis Latvijas sūtnis Dr. A. Bīlmanis, kas vairākkārt ciemojas pie Kasaka. Kasaka kundze Lauma, savukārt, krāšņā latviešu tautas tērpā tērpusēs, brauc uz Vašingtonu, lai veiktu reprezentatīvus pienākumus pieņemšanā mūsu sūtniecībā, Latvijas brīvības divdesmitā gada dienā, 1938.g. 18.nov. Kara laikā pie profesora ciemojas min. L. Ēķa ģimene, Marina Kārķliņa - Olava, kurai 1943.g. bija koncerts Viskonsinas mūzikas kolledžā.

Milvoku sabiedrības, iestāžu un zinātnes aprindu pārstāvju sumināts un godināts, profesors Kasaks pensionējās 1956.g. jūnijā. Viņš bij arī to 13 ārzemēs dzimušo vidū, kurus par izciliem sasniegumiem 1961.g. martā godināja Milvoku Internacionālā Institūtā. Kaut pensionējies un sasniedzis jau cienjamus mūža gadus, profesors joprojām bija nerimtīgs un darbīgs. Viņš strādāja par tiesu medicīnisko ekspertu un lasīja daudzus referātus amerikāņiem, pa reizi arī latviešiem - Sv. Jāņa draudzē, Viskonsinas Akadēmiskā kopā un Konkordijas Valdemārijas internās sanāksmēs. Jo sevišķi tuva viņam bija literatūra, un viņš labi pārzināja nevien pasaules klasiķus, bet no galvas citēja neskaitāmas latviešu autoru dzejas, citātus veikli iepīdams ikdienas sarunās un diskusijās. Viņa mūžs pārtrūka Milvokos 83 g. vecumā, 1968.g. 12.februārī. Viņa izvadīšanā 14.febr. vakarā vairāki simti latviešu pārpildīja bērnu namu un sēru ceremonijas laikā pāris duči vēlāko atnācēju bija spiesti stāvēt gaitenī. Māc. Ed. Putniņš svētrunā cildināja aizgājēja izcilos veikumus citu cilvēku labā. Dziedāja koris "Dzimtene", smeldzīgi skanēja Ērika Kļaviņa vijole, Konkordijas Valdemārija atvadsveicienus mirušajam goda filistram teica prof. Dr. V. Zeps, rež. P. Ozols atvadījās no kādreizējā Viskonsinas latviešu biedrības teātra ansambļa, bet St. Belkovskis - no skautu vienības. Vainagus atvadsveicienam bija sūtījušas Milvoku organizācijas un daudzi, daudzi tautieši, kam aizgājējs un viņa ģimene palīdzējusi sākt dzīves gaitās šai zemē. Kaplicā varēja novietot tikai daļu atsūtīto ziedu un vainagu, visiem tiem vienkārši nebija vietas. 15.februāra pēcpusdienā, pirms izvadīšanas uz kapsētu, svētbrīdi vadīja māc. fil. V. Srautmanis. Latviešu emigrācijas vēsturē profesora Kasaka

vārds visvairāk būs minēts sakarā ar viņa dzīves biedres Laumas un meitas Nenijas izcilo palīdzības darbu daudziem jauniecelotāju simtiem. Ar viņu abu palīdzību, no Vācijas Viskonsinā ieceļojuši nepilni 700 tautiešu, bet no citām vietām A.S.V., uz labākiem dzīves un darba apstākļiem Vikonsinā pārvietojās 97 ģimenes. Tas ir izcils un vienreizīgs palīdzības darbs, kam nav precedenta, un šī veikuma dēļ, daudzi latviešu simti profesora Kasaka un viņa ģimenes vārdu savās sirdīs ir dziļi ieslēguši.

Atis Keninš

1874.28.VII - 1961.9.III

ie minas vārdi, resp. nekrologi, ko veltī tikko mūžībā aizgājušajiem, lielākā daļā ir pēdējie viņu izvadīšanas zvani. Tiem izskanot, iestājas mūžības klusums. Bet kultūras tautas,

tomēr, vedušas un ved, vēl arvien, neatlaidīgu cīņu, dažādā kārtā, pret šo permamento mieru un klusumu: tās piemin aizgājējus un cildina viņu labos darbus svinīgos aktos, raksta par tiem piemiņu apcerējumus un, dažkārt, biezus sējumus.

Tas arī saprotams: ar visu to tautas veido un cel savu kultūru; parāda savas pastāvēšanas attaisnojumu - apliecina savu sūtību. Tādēļ arī nekrologi nav un nedrīkst būt tukši pārspilējumi un netaisni vārdi par nelaiķa dzīvi un darbiem.

*

Atis KENINŠ savā garajā mūžā - viņš dzīvojis 86 gadus, 7 mēnešus un 9 dienas - vispirms nodarbojies par skolotāju: tautskolās 6 gadus, progimnazijā un tirdzniecības skolā 6 gadus un par skolotāju un direktoru paša atvērtaajā reālskolā arī 6 gadus. Visu 18 gadu mācīšanas un audzināšanas darbs norisinājās tēvzemē līdz 1913.g. Pirmā pasules kara laikā viņš

4 gadus strādājis latviešu skolās Maskavā. Tātad
paidagoģijai ziedoti 22 gadi.

Vēlāk - pēc apvienotās Latvijas suverēnitātes
atgūšanas - Atis Keniņš ir bijis mūsu sūtnis Polijā
(1919.-1921.). Pēc tam' diplomātiskajam darbam viņš
vairs nav pievērsies.

Otra, pēc paidagoģijas, lielākā un ilgākā nodarbī-
ba Keniņam bijusi jurisprudences, kas turpinājusies
18 gadus' (1922.-1940.), būdams šinī laikā zvērināta
advokāta palīgs un zvērināts advokāts. Latvijas patstā-
vības pirmajā laikā viņš dedzīgi darbojies arī valsts
politikā: bijis Latviešu nacionāldemokrātu partijas
īddzībinātājs, Tautas padomes loceklis un vēlāk
izglītības un tieslietu ministrs.

Ilgus savas dzīves gadus Atis Keniņš veltījis rakst-
niecībai; sākot ar mūža divdesmito gadu (1894. gadā
"Latviešu Avīzē" parādījās viņa pirmie literārie darbi)
un beidzot ar dzīves pēdējiem gadiem, ko rādīja
padomju presē iespiestie dzejoli ar parakstu Atis
Keniņš. Mūža pirmajā pusē viņš rakstījis dažādus
apcerējumus un kritikas par citu rakstnieku un dzej-
nieku daļdarbiem, bet lirikai piekēries arvien, tādēļ
kuplā skaitā radušies dzejoli jaunromantisma garā.

Tikko konstatētie nodarbību veidi liek mums atzīt
Ati Keniņu par paidagogu, juristu un dzejnieku. Šinī
sakarā man nāk atmiņā kāda dedzīga Teodora Zei-
ferta runa, kurā viņš lietāja apzīmējumu - saskaldīts
mūžs, aplūkodams dažu mūsu izcilu intelektuāļu vai-
rākas mūža nodarbības. T. Zeiferta "definējums" liekas
par skarbu. Tomēr, ja ne saskaldīts mūžs, tad saskal-
dīti garīgie spēki katrā zinā, jo nav noliedzams, ka
mūžā viena profesija dod lielākas iespējas izcili vei-
dot zināšanas šīs profesijas novados; ierakties viņas
dzilumos un noslēpumos, izveidot rafinētas darba
metodes, ar vārdu sakot - izkopt dziluma dimensiju.
Centīga, rūpīga - un vēl jāpiebilst - apdāvināta darba
darītāja dzīvē dziluma dimensija ir (lai gan ne vien-
mēr) zināma garantija lielākiem darba sasniegumiem.
Bet latviešu tautas dzīves īstenība 19.g.s. otrā pusē,
un arī vēl turpmāk, prasīja daudzpusīgus nacionālā
darba darītājus, lai veicinātu tautas atdzimšanas
un augšāmcelšanās gaitu. Šai darbā veidojās izcili
spēka vīri, tiesību cīnītāji, un auga arī tuvākās nākot-
nes varoņi nacionālos kara laukos. Un pagātnes patie-

sības parādīšana prasa, lai Atis Keniņš tiktu pieminēts šo vīru skaitā. Par viņa darbiem šē vēl minēsim dažus vārdus vairāk.

*

Atis Keniņš dzimis 1874. gada 28. jūlijā Grenču pagasta "Lielos" kā kalpa dēls. Tēva dzīves šaurā rocība nerodināja viņu domāt par augstāku skolu apmeklēšanu. Bija jāapmierinās ar turienes pagastskolu, ko Atis arī apmeklēja veselas piecas ziemas (1883.-88.). Meklēdami un lauždami dēlam gaismas un profesijas iegūšanas ceļu, vecāki nodeva viņu vēl Irlavas skolotāju semināra paraugskolā divi vecākās klasēs (1889.-91), un tad arī radās iespēja iestāties pašā seminārā, kur bija trīsgadīgs kurss (1891.-94.). Tā 20 gadus vecais Atis kļuva par Kurzemes tautskolotāja kandidātu.

Pirmā skolotāja vieta Keniņam gadījās Jelgavas kurlmēmo skolā, kur viņš darbojās 2 gadus. Pieredze šinī skolā deva viņam iespēju sastādīt rakstu sēriju par kurlmēmiem, ko iespieda "Baltijas Vēstnesis". 1897. gadā šie raksti iznāca atsevišķā grāmatā ar nosaukumu: "Kurlmēmais, viņa audzināšana un pirmmācība". Otra skolotāja vieta Keniņam bija Līvberzes pagastskolā (1895.-96.), no kurienes viņš pārgāja uz Zemīti par turienes pagastskolas pārzini un draudzes ērgelnieku (1897.-1900.). Šeit 1897. gadā Atis Keniņš apprecēja Annu Rūmani, (1877.-1950.), kas bija beigusi Jelgavas sieviešu ģimnaziju ar mājskolotājas tiesībām. Tā radās iespēja viņas vadībā ierīkot Zemītē papildklasi skolēnu sagatavošanai vidusskolām.

1900. gadā Keniņu pāris pārcēlās uz Rīgu, un ar savu skolu pakāpenisku atvēršanu abiem dzimumiem, radīja ievērojamu latvisku izglītības centru. Uz Annas Keniņas-Rūmanes vārda, toreizējā krievu skolu administrācija, atvēlēja atvērt sieviešu progimnaziju, ko 1906. gadā, laimīgā kārtā, izdevās pārvērst par ģimnaziju. Savukārt, Atis Keniņš, ieguvis vispirms mājskolotāja tiesības vācu valodas mācīšanai, dabūja atļauju atvērt zēnu tirdzniecības skolu.

Jāatzīmē, ka tirdzniecības skolu atvēršana toreiz neatkarājās no apgaismības, resp. izglītības, bet gan no finanču ministrijas, kas līdzīgas atļaujas izdeva daudz vieglāk. To izmantoja vairāki latviešu patrioti.

Radās rinda tirdzniecības skolu dibinātāju un uzturētāju, piem., Jelgavā - skolotājs (vēlāk Saeimas deputāts) Augusts Briedis, kur par skolotāju strādāja Adolfs Klīve (vēlāk populārs finansists), Jaunjelgavā - teoloģijas kandidāts Ludvigs Bērziņš (vēlāk L.U. profesors), Dubultos - skolotājs (ar speciālām mājskolotāja tiesībām mācīt tirdzniecības skolās) Kristis Obšteins un daži citi.

1907. gadā Atim Keniņam izdevās panākt, ka viņa zēnu tirdzniecības skola pārvērtās par vīriešu reālskolu (t.i. vidusskolu), kur toreizējā mācību apgabala kurators Lovšins viņu apstiprināja par direktoru. Tā latviešu jaunekļiem radās vieglāka iespēja sasniegt vidusskolas izglītību, kas pašķīra ceļu cīņai par iestāšanos dažādos institūtos.

Vēl pirms revolūcijas, proti 1904.g., Atis Keniņš, piedaloties rakstniekam Augustam Saulietim, gleznotājam Jānim Rozentālam un dažiem citiem, nodibināja grāmatu apgādu ZALKTIS, kas izdeva Jāņa Poruka un Augusta Saulieša kopotus rakstus un no 1906. līdz 1908. gadam literatūras un mākslas žurnālu "Zalktis".

Jau Rīgas dzīves pirmajos gados Keniņš sāka izdot nelielus, bet ļoti nozīmīgus un vērtīgus periodiskus rakstu krājumus: "Jaunības Literatūra". Viņos toreizējā jaunatne atrada tēvzemes un savas centīgās tautas aprakstus. Sējumu galvenie raksti, kopā ņemti, spilgti un spēcīgi izcēla arī nacionālās atmodas laikmetu un tā darbiniekus. Ata Keniņa "Jaunības Literatūra" svētīgi pašķīra ceļu gadsimteņa sākumā Plūdoņa poēmu, Skalbes, Akurātera un Raiņa dzejas dziļākai uzņemšanai un saprašānai.

*

Piektā gada notikumos Atis Keniņš neienēma Rīgas advokāta rusofila Fr. Veinberga vai, mācītāja un rakstnieka, Andrieva Niedras stāju. Par piedalīšanos nacionālā - galvenā kārtā agrārā un tiesību iegūšanas - revolūcijā viņš bija spiests atstāt Rīgu un sod ekspedīcijas terora laiku pārļaut Pēterburgā un Somijā. Drīz par Rīgas mācību apgabala kuratoru nāca pieminētais Lovšins, liberāls skolu administrātors. Viņš arī palīdzēja Keniņam ar labvēlīgu atsaukumi Pēterburgā panākt tirdzniecības skolas pārvēršanu

par reālskolu un viņu pašu, kā jau atzīmēts, apstiprināja par skolas direktoru.

Pēc latviešiem labvēlīgā Lovšina par Rīgas apgabala kurātoru nāca ļoti reakcionārs vīrs, vārdā Prutčenko; varmācīgs, straujš un neapvaldīts attieksmēs ar skolu direktoriem un skolotājiem.

Šis rusifikators 1913.g. pieprasīja Ati Keniņu aiziet no direktora vietas. un atstāt darbu arī abās vidusskolās. Kurātors atestēja Keniņu kā bīstamu nacionālistu un revolūcionāru.

Dzili apbēdināts, Atis Keniņš atstāja Rīgu un kādu laiku dzīvoja Jaunbebru "Siljānos". Politiskais apvārksnis Eiropā satumsa arvien vairāk. Un nākošajā 1914. gadā eksplodēja Eiropas saspīlējumi: 1. augustā sākās 1. pasaules karš.

*

Ar vācu armijas ielaušanos Latvijas teritorijā straujāk turpinājās Rīgas evakuācija. Formāli uz Maskavu pārcēlās arī Keniņa skolas. Maskavā nodibinājās kā daudzās citās Krievijas pilsētās latviešu bēgļu komiteja.

1915. g. 30. augustā Pēterburgā sanāca plašs latviešu bēgļu apgādāšanas kongress, kas nodibināja latviešu bēgļu apgādāšanas CENTRĀLKOMITEJU un nolēma, ka dibināms īpašs kultūras birojs ar sēdekli Maskavā, "lai kopotu un izsniegtu ziņas, izstrādātu ierosinājumus skolu, skolotāju un līdzīgu kultūrālo vajadzību jautājumos."

Centrālkomitejas kultūras biroja pirmā sēde notika Pēterburgā 1915. g. 27. novembrī. Maskavā kultūras birojs oficiāli registrēts 1916. g. 8. februārī. Biroja pirmais priekšēdis bija Z. Meierovics, viņa vietnieks zobārsts P. Dauge, kasieris skol. Aug. Briedis, sekretārs Atis Keniņš.

Cik dīvaini tas arī neizklausītos, jāsaka, ka Atis Keniņš bija latviešu rakstu cenzors, kas nozīmē, ka par "revolūcionāru" viņu vairs neuzskatīja, jo centīgie Latvijas vācieši 1. pasaules kara apstākļos nevarēja vairs denuncēt latviešu sabiedriskos darbiniekus, jo viņiem vairs neticēja.

Atis Keniņš bija arī dedzīgs latviešu strēlnieku bataljonu līdzorganizētājs. Kopā ar dzejnieku Kārli Skalbi Rīgā, toreizējā Suvorova vecās viesnīcas ista-

biņā (Kr.Barona un Elīzabetes ielu stūrī sakņupusi tupēja šī latviešu rakstnieku un bohēmistu salasīšanās vieta) viņi sacerēja mūsu tautas dzīvē, vēsturisko uzsaukumu: "PULCĒJATIES ZEM LATVIĒSU KAROGIEM!", kur lasām tik zīmīgus vārdus: "Brāji, stunda ir situsi! Kas tic, tas uzvar. Uz priekšu ar LATVIĒSU KAROGU PAR LATVIJAS NĀKOTNI!" So uzsaukumu parakstīja un publicēja toreizējie valsts (Krievijas) domnieki J. Zālītis un J. Goldmanis. Latviskā kara pacelšana iezīmēja strauju iešanu pretīm mūsu zemes un tautas patstāvībai.

Bēgļu laikā, neraugoties uz daudziem pienākumiem, Atis Keniņš iestājās Maskavas universitātes juridiskā fakultātē kā brīvklauvētājs (gimnazijas gatavības apliecības viņam nebija), ko jau komunistu valdīšanas laikā, proti 1918.g., esot nobeidzis. Dažus gadus vēlāk, patstāvīgās Latvijas pirmā zvērīnāto advokātu padome, ar tās priekšēdi zvēr. adv. Jāni Bērziņu priekšgalā, uznēma Ati Keninu zvēr. advokātu palīgu skaitā.

1918. gadā rudenī Keniņš atgriezās Latvijā un darbojās politikā: bija Tautas padomes loceklis, tikko nodibinātās nacionāldemokrātu partijas līderis, bet vēlāk demokratiskā centra biedrs un 1931.-1933.g. bija izglītības un tieslietu ministrs. Īsajā lielniķu laikā (1919.g. pirmajos 5 mēnešos) Atis Keniņš pabija Parīzē un Londonā. Pēc tam līdz 1922.g. bija sūtnis Varšavā.

No pagātnes faktiem redzams, ka Keniņam prāts nesies uz dažādu organizāciju dibināšanu. Tā vēlāk viņš noorganizējis Centrālo izglītības savienību, kur pats kļuvis par priekšsēdētāju, bet šī organizācija redzamāku darbību, diemžēl, nav attīstījusi.

Ata Keniņa sabiedriskai darbībai parasti bijusi demokrātiska tendence. Tādēļ viņš nesimpatizēja un nevarēja samierināties ar 1934. gada 15. maija apvērsumu, kas būtībā bija gan tikai Eiropas toreizējās politiskās epidēmijas atbalss bez sevišķas bardzības un terrora. Bet pēc sešiem gadiem un pāris mēnešiem nāca formāla suverēnās Latvijas okupācija. Kad jaunā vara, izskata pēc izsludināja Saeimas vēlēšanas, Atis Keniņš, sākumā, gribēja to saprast kā demokrātisku aktu, tādēļ arī kļuva par galveno darītāju un citu uzmodinātāju otras kandidātu listes (nekomunistiskas) sastādīšanai. Par šo rīcību, kā tas Latvijā visiem

zināms, viņš samaksāja ar pieciem izsūtījuma (Alma-Atas apgabalā) pavadītiem gadiem. Kā Atim Keniņam tur klājās, mēs nezinām, bet 1944. gadā viņam atļāva atgriezties Latvijā pie ģimenes (otru reizi viņš bija precējies ar dzejnieci Austru Dāli, kas audzināja divus dēlus).

Pēc kāda laika arī trimdā nāca zināms, ka Atis Keniņš iecelts par lektoru un vēlāk par profesoru Valodu institūtā. Dzirdējām arī viņa runu Rīgas radiofonā, kad kādu laiku turpinājās trimdinieku mājās saukšanas akcija. Tad Keniņš teica, ka tēvzemē dzīve ieejot labās sliedēs, iznākot milzums jaunu grāmatu un drīzumā iznāksot arī viņa izlasīto rakstu sējums; "brauciet drīz, ka nepaliek par vēlu", nobeidza viņš toreiz savu tautiešu aicinājumu atgriezties tēvzemē. Rīgas presē parādījās arī daži Ata Keniņa dzejoli, piem., augstākās padomes apdziedāšana un citi padomju politiskās aktivitātes cildinājumi. Tā jau bija radikāla pāreja no Eiropas jaunromantisma padomju reālismā.

Tad kādu dienu Rīgas radiofons ziņoja, ka miris profesors Atis Keniņš. Pie sentēviem viņš aigājis 1961.g. 9.martā, tātad mūža 87-tā gadā, un apbedīts 14. martā.

*

Beidzot pieminēsim Ati Keniņu kā dzejnieku. 1913. gadā iznāca viņa pirmā dzejoļu grāmata: "Potrimpa zemē". Atsevišķi dzejoli šim kopojumam pakāpeniski bija radušies iepriekšējos gados, un vairāki bija arī iespēsti periodikā.

Se jākonstatē, ka tas bija laikmets mūsu daiļliterātūrā, kad lirika mirdzēja - krāšņa izteiksmē un bagāta latviskā saturā. To deva mūsu tuvāko klasiku: Raiņa, Annas Brigaderes, Skalbes, Akurātera, Plūdoņa un Fr. Bārdas dzeja. Izcelties viņu vidū un iegūt sevišķu popularitāti mūsu intelligencē nebija viegla lieta.

Atis Keniņš dzejoja jaunromantiskā garā, atrasdams zīmīgus simbolus, pievilcīgas krāsas, daļu izteiksmi. Viņam nebija svešs arī nacionālais saturs. Ar pietāti dzejnieks izceļ savas tēvzemes un tautas pagātni, pasvītro viņas cienīšanu un turēšanu dzīvā apziņā un atmiņā. Dzejnieks cildina arī sentēvu darbu un

centības garu.

Pēc 23 gadiem, proti 1936.g., Atis Keniņš laida klajā otro dzejoļu krājumu: "Rudens zvaigžnes". Varēja likties, ka tas noslēgs 62 gadus vecā autora nodarbību ar dzeju. Tomēr tā nebija: dzejniekam patika vārsmu salikšana arī vēlāk. Pieminēšu šē šādu gadījumu.

Man nācās kādam izdevumam rakstīt apcerējumu par Latvijas otro valsts prezidentu Gustavu Zemgali. Zināju par Zemgala un Keniņa draudzīgām attiecībām, kas bija turpinājušās ilgiem laikiem. Tādēļ, satiekot Keniņu kādu pēcpusdienu Ikšķiles pakalnos (viņš ar ģimeni vairākas vasaras pavadīja man kaimiņos Ikšķilē), ievadīju sarunu par prezidentu. Protams, ka savāktiem materiāliem nāca klāt man vēl nezināmi fakti. Bet biju, kā saka, patīkami pārsteigts, kad pēc pāris dienām vilcienā uz Rīgu advokāts Keniņš man iedeva aprakstītu lapu, sacīdams: "Izlasait, varbūt noderēs".

Tas bija jauks 24 rindu dzejojums par juristu - Latvijas valsts prezidentu Gustavu Zemgali, kas sākās: "Draugs, latvju novembri vai tālo atceries, Kad skaudrs rudens vējš bij tumsā satinies Un cirta spējš un ass ?" Pārlecot dažas rindas, lasām tālāk: "Tai brīvo pulkā viens, kas šķēpu izkalis - Jēl neaizmirsti to! - bij Gustavs Zemgāls, Pirms ausa Latves rīts." Šis gadījums bija liktenīgā 1939. g. rudens sākumā, kad par mūsu patstāvību Maskavā meta kauliņus. Nedomāju, ka līdz deportācijai Atis Keniņš vēl būtu daudz ko dzejojis, varbūt, ka šis veltījums bija arī pēdējais - drauga G.Zemgala piemiņai.

Trešais Ata Keniņa dzejoļu krājums: "Celi un likteņi" (1942) radās vācu okupācijas laikā, pašam autoram dalību neņemot: to izveidoja un lika iespiest Ata Keniņa sieva, dzejniece Austra Dāle. Tie bija deportētā dzejnieka archīvā savāktie dzejoļi.

Tā nu esam ieskatījušies Ata Keniņa mūža nodarbībās. Kā redzam, tās vairākkārt mijušās cita ar citu, bet arvien cieši saistījušās gan ar latviešu pagātnes iestādījumiem, gan politiskiem un aktuāliem nacionāliem apstākļiem vispār. Būtībā notikusi nežēlīga mūža spēku un gara dāvanu saskaldīšana; tomēr tā nesusi svētību latviešu tautai nelaiķa labākajos brieduma gados. Tādēļ arī nenākas pārmet darbības dziļuma dimensijas trūkumu. Atis Keniņš iegājis mūžībā, apliecinādams patiesu tēvzemes un savas tautas mīlestību.

MANAS TAUTAS DVĒSELE

Septiņstaraina kā gaisos varavīksna,
Augstu celies, laisties liktenlokā īksna,
Tautas dvēsele mana - gaisā dievu sūtne,
Daiļā saules meita, zemes ilgu būtne!

Šūpojies kā gaisma mīlās latvju ārēs,
Nolaidies kā dziesma senu sētu spārēs,
Lai ik arājs laukā tevi jūt un zina,
Lai ik bērns jau šūpuļi tevi smaidot mina!

Gadu tūkstošus tu, lēnām augot, cēlies,
Gadu tūkstošos sensenu spēku smēlies,
Cīnās liesmoji un svētkos cēla bijī,
Zemes reibumu, sirds medu izbaudīji.

Laiku tumsībā tad tautai līdzī grimi,
Kapā atmodies un ilgās jauna dzimi,
Darba karstā kalvē cietu gribu guvi,
Līdz par veseri ir pati kalve kļuvi.

Septiņkrāsaina kā gaisos varavīksna,
Tautas dvēsele stipra, celies augsta, īksna!
Dzer no zemes dzelmēm, dzeļ no saules spēka,
Vairies kalpības kā visuzemā grēka !

Atis KENIŅŠ

Atis Keninš

1874.28.VII – 1961.9.III

ogad piepildās gadsimts no dzejnieka, kultūras darbinieka un politiķa Ata Keniņa dzimšanas. Atis Keninš dzimis 1874.g. jūlijā Grenču pagasta Lielu mājās, Tukuma apriņķī. Viņa vecāki tur bija par kalpiem. Ar 8 gadiem Atim bija jāsāk ganu gaitas pie svešiem. Pa ziemām viņš gāja Grenču pagastskolā. Pēc pagastskolas beigšanas viņš devās uz Rīgu un strādāja Dienas Lapas redakcijā par izsūtāmo zēnu. Pašmācības ceļā apguvis zināšanas, K. iestājās Irlavas Skolotāju seminārā un to beidz 20 gadu vecumā, 1894. gadā. Dažus gadus K. darbojās par skolotāju Jelgavas kurlmēmo skolā un Līvberzē.

1900. gadā Keninš pārnāca uz Rīgu. Pēc apprecēšanās bija par skolotāju savas dzīves biedres Annas Rūmanes vadītajā privātajā progimnazijā. Vēlāk šī skola izveidojās par A. Keniņa privāto reālskolu. Šai skolai bija liela nozīme latviešu intelligences vairošanā, jo skolā mācīja latviešu valodu un literātūru, un tajā bija dzīvs latvisks gars. Kara laikā skola izputēja, un Keninš aizbrauca uz Maskavu, darbojās bēgļu palīdzībā un studēja Maskavas universitātē tieslietas. Studijas viņš beidza 1918. gadā reizē ar pazīstamo Padomju Krievijas ārlietu ministra biedru A. Višinski, kas Rīgā 1940. gadā vadīja Latvijas ie-

klaūšanu Padomju Savienībā.

Latvijas brīvvalsts laikā Keniņš no 1919. - 1921.g. bija Latvijas sūtnis Polijā. Vēlāk viņš darbojās Rīgā par advokātu un vadīja Centrālo Izglītības savienību, un izdeva žurnālu Ārpuskolas izglītība /1925-30/. No 1931-33. gadam viņš bija izglītības un tieslietu ministrs.

Sākoties komunistu okupācijai A. Keniņš mēģināja izsludinātājās Saeimas vēlēšanās noorganizēt blakus komunistu kandidātu sarakstam arī bezpartejisko latviešu sarakstu, bet par šādu uzdrošināšanos viņu un citus šīs lietas līdzstrādniekus /arī mūsu fil. O. Baltiņu/ apcietināja un vēlāk izsūtīja uz Sibīriju. Vēlākos gados K. strādāja Akmolinskas apgabalā par skolotāju. Vēlāk viņu amnestēja un atļāva atgriezties Maskavā un pēc Latvijas otrreizējās okupācijas Keniņam atļāva atgriezties Rīgā un strādāt Rīgas Pedagoģiskajā institūtā par skolotāju. Pēc tam Keniņš pensionējies un miris Rīgā 1961. gadā. Atis Keniņš bija Valdemārijas Goda filistrs, un viņa mūža darbs bija apgarots ar tēvzemes mīlestību un nesavtību.

Atim Keniņam ir paliekama vieta arī latviešu literārūrā. Ar 1899. gadu parādās viņa dzejoli, iespiesti Jaunajā Ražā, Ausrumā u.c. 1914. gadā iznāk A. Keniņa dzejoļu krājums "Potrimpa zemē". Viņa dzejas motīvi ir ar nacionālu ievirzi: par vienotu tēvzemi un tautu. Arī būdams par izglītības ministru viņš centās ievirzīt izglītības politiku latviešiem labvēlīgā gultnē: atverot valsts nomalēs valsts uzturētas pamatskolas, ar stipendijām atbalstot jauniešus, kas nāca mācīties par skolotājiem no valsts nomalēm, Lietuvas un Igaunijas latviešiem. Šajā laikā kļuva populāra V. Plūdona Latvju himna /Mēs gribam būt kungi mūsu dzimtajā zemē/. So dziesmu 1932. gada Dziesmu svētku noslēgumā kopkoris, klausītājiem sajūsmā applaudējot, atkārtoja trīs reizes. Tas raksturo tautas noskaņojumu un tas izpaudās arī pēc 1934. gada 15. maija valsts apvērsuma kā prasība pēc latviešu prioritātes kultūras un saimnieciskā laukā.

**Roberts
Kirsbergs**

1890.2.IV - ?

IRŠBERGS Roberts, RBV vec. archi-
tekts, dzimis 1890.gada 2. aprīlī,
Vecpiebalgā.

Tēvs Fridrichs - lauksaimnieks,
māte Kristine.

B. LU. Bijis RBV būvinspektors.

Nikolajs Kreišmanis

1912.26.VII – 1983.4.III

alifornijas valdemāriešu saime, kopā ar zintniecēm un lūgtiem viesiem, Goda filistra Nikolaja KREIŠMAŅA 60 gadu jubileju atzīmēja 28. jūlijā. Viņu sveica Valdemārijas kopas seniors T.Štilis un pasniedza valdemāriešu velti – tautisku ādas vāku foto albumu, bet Valdemārijas dāmu seniore L.Šīle pasniedza rozes un novēlēja ilgi vēl kalpot latviešu mūzikai un zinātnei.

Ar rozēm jubilāru sveica arī Zintniečes kopas seniore Dr. Silvija Zīraka.

Jubilārs pateikdamies soļījās līdz pensijas gadiem kalpot vēsturei, bet pēc tam, ja vien tik būšot iespējams, pārceļties uz dzīvi Eiropā, Vīnē, lai nodotos mākslai.

Sekoja jubilāra komponēto dziesmu koncerts, kurā klavieru pavadījumu spēlēja pats jubilārs. Soprans, Biruta Pluge – Sereda, dziedāja četras Kreišmaņa dziesmas: Ezera Melodija (Elza Kezberē), Miega dziesma puisīšam (Fricis Bārda), Solveigas dziesma (Austra Skujīna) un Dziesma (Elza Kezberē); bet tenors Roberts Romanovskis dziedāja trīs dziesmas: Paliēc (Zenta Liepa), Ardievas (Hermanis Hese), Atmiņu pagalmā (Augusts Brocis).

Pirms katras dziesmas dziedāšanas, komponists

pastāstīja kādos apstākļos, un izjūtās, katra dziesma radusies un komponēta.

Mūsu Goda filistrs prof. Nikolajs Kreišmanis dzimis 1912.gada 26.jūlijā Valmieras pilsētā kā tirgotāja Mārtiņa Kreišmana, un pianistes - klavieru skolotājas, Olgas Valdemāras, dzim. Balodis, dēls. Savas dzīves divas lielās mīlestības - uz mūziku un vēsturi - ir mantojis no senčiem. Mātes brālis, prof. Dr. Francis Balodis bija vēstures profesors Maskavas, Saratovas, Rīgas un Stockholmas universitātēs; mātes tēvs, Valmieras draudzes skolotājs un ērgelnieks. Valdemārs, Dāvids Balodis sarakstīja pirmo grāmatu par Valmieras pilsētas un viņas apkārtnes vēsturi. Bet brālis, Olgerts Kreišmanis, savā laikā bija pazīstams pianists un dirigents.

Pēc Valmieras ģimnazijas beigšanas, 1930. gadā, Kreišmanis iestājās Latvijas universitātes filoloģijas un filosofijas fakultātē, studējot vēsturi, tai pašā laikā arī turpinot mūzikālo izglītību, ko bija uzsācis Valmieras mūzikas skolā pie Rīgas, bet vēlākos gados pie Berlīnes, Drēzdenes un Zolburgas pavidagiem.

No dzimtenē ieņemtiem amatiem mināmi: mūzikas konsultants un drāmaturģis Ziemeļlatvijas teātrī, mūzikas konsultants Rīgas Jaunātnes teātrī, Rīgas radiofona programmas biroja darbinieks, Nacionālā teātra drāmatisko kursu mūzikas pavidagogs, un daudzi citi.

Radiofona gados, rosiģi piedalījies Latvijas Kara-vīru pusstundas izveidošanā un kuplināšanā ar vairākām kompozīcijām, no kurām, varbūt, pazīstamākā bija "Dzimtenes meitenes" dziesma." Šais gados, Alfrēda Kalnāja un A. Andersona izdevniecībās, arī iespiestas Kreišmana pirmās solo dziesmas.

1944. gada rudenī, kopā ar Rīgas radiofona darbiniekiem, Kreišmanis emigrēja uz Vāciju, kur dzīvoja, vispirms, Flensburgā, vēlāk Libekā, mācot vietējās latviešu skolās mūziku un vēsturi; bet, visvairāk gan, trimdas gadus Vācijā pavadīja ceļojot no vienas latviešu nometnes uz otru kā pianists - pavidītājs latviešu solistu koncertos.

1950. gadā Kreišmanis emigrēja uz Ameriku, kur vispirms dzīvoja Nujorkas pilsētā, bet vēlāk pārcēlās uz Kaliforniju, kur Sakramento pilsētā nodibināja savu mūzikas studiju. Šai studijā mācījās kādreiz vairāk kā 70 audzēkņi.

1954. gadā Kreišmanis istājās Sakramento valsts

vēstures kolledžas fakultātē, bet pēc akadēmisko grādu iegūšanas, darbojās tai pašā kolledžā kā Tālo Austrumu un Krievijas vēstures instruktors.

1961. gadā pārcēlās uz dzīvi Oaķlandes pilsētā, kur vietējā, Svēto Vārdu (Holy Name) kolledžā, vēl tagad turpina lasīt lekcijas jau minētajās disciplīnās. 1963. gadā viņu šai kolledžā paaugstina par profesoru.

Vasaras semestros Kreišmanis ir arī lasījis lekcijas San Rafaelas, Merisvillas (Marysville) kolledžās, tāpat amerikāņu lidotājiem Travisas (Travis) un Bīles (Beale) lidlaukos.

Prof. N. Kreišmanis ir saistošs runātājs un referents, tāpēc bieži tiek aicināts par runātāju akadēmiskos sarīkojumos - 18.nov. un 14.jūnija atceres aktos.

Virkne viņa rakstu ir publicēti Daugavas Vanagu mēnešrakstā un vietējā draudzes biļetenā "Zelta Vārtu Vēstis."

Aleksandrs Lazdiņš

1893.27.II - ?*

AZDIŅŠ Aleksandrs, arhitekts,
RBV-ĪD būvinspektors, dzimis 1893.
gada 27.februārī, Pēterpilī.
Tēvs Pēteris - lauksaimnieks, māte
Minna, dzimusi Kalniņa. Sieva Ida,

dzimusi Vanaga.

Studējis Pēterpils NCI, b. LU.

Piedalījies brīvības cīņās. Bijis skolotājs Jelgavas un Bauskas apriņķos un Jelgavas pilsētas būvinspektors.

Celtnes: Jēkabnieku, Lielauces, Īslīces pagastu nami. Džūstes pamatskola, u.c.

* Komūnistu aizvests 1940/41.g.

Jānis Laže

1886.7.X – 1969.12.VII

AŽE Jānis, inženieris, dzimis 1886. gada 8.oktobrī Lubānas Prodos. Apmeklējis Lubānas Rupsalas pagasta un Lubānas draudzes skolu. Beidzis Gorku zemkopības skolu un 1916.gadā Maskavas tehnisko augstskolu ar inženiera – tehnologa gradu.

Jau studiju laikā Laže izvēlējies par speciālisti cukurrūpniecību, strādāja vairākās Krievijas cukura fabrikās.

1920.gadā Laže atgriezās Latvijā un iestājās Zemkopības ministrijā par speciālistu cukurbiešu kultūrā.

1923.gada 2.decembrī Laže ierosināja dibināt akciju s-bu pirmās cukura fabrikas celšanai. No 1925.gada 8.janvāra bija jaunās akciju s-bas rīkotājs direktors, pēc tam valsts nomātās Jelgavas cukura fabrikas direktors; no 1931.gada žurnāla Cukurbiešu kultūra un cukurrūpniecība redaktors, no 1932.gada 19. maija apvienoto valsts cukura fabriku direktors, no 1933.gada cukurrūpniecības pārvaldes priekšnieks un no 1934.gada aprīļa, cukura monopola pārvaldnieka vietas izpildītājs.

Darbi: * (1915). Īsa pamācība cukurbiešu audzēšanā (1921), Cukurrūpniecības nozīme un iespē-

jamība Latvijā (1924), Aizrādījumi cukurbiežu
audzēšanā (1924), Kāds pamats cukurrūpniecībai
Latvijā (1925).

1944.gadā Jānis Laže palika Latvijā.
Tur, no 1947.gada - 1961.gadam, bija krievu pārņem-
tās Latvijas Zemkopības Ministrijas līdzstrādnieks.
Miris Rīgā 1969.gadā 12.jūlijā.

*) Darba titulis ir krievu valodā un minēts krievu
kiriliskiem burtiem.

Ludolfs Liberts

1895.2.IV – 1959.11.III

ākslinieka gara apvārkšņi atveras darbos un veiktajos pienākumos.

Ludolfs Liberts bija Nac. operas dekorātors, Mākslas akadēmijas figurālās glezniecības meistardarbnīcas vadītājs, Valsts papīru spiestuves un naudas kaltuves direktors, Latvijas tēlotāju mākslinieku biedrības priekšnieks, Rakstu un mākslas kameras vicepriekšsēdis. Nozīmīgs ir Liberta darba lauks latviešu kultūras druvā. Viņš atstāja daudz ziedu un augļu gara mantu apcirkņos.

Daudz arī liktenis Libertam bija devis. Dzīves sākumā bagātīgi apdāvināja ar talantu. Mūža tecējumā pacēla mākslas un sabiedrības virsotnēs. Vakara cēlienam bija lēmis neapturamu slimību, ciešanu bezdibenus. Liberts to panes gadiem. Apzinājās, kam iet pretī, bet neizmisa.

Liktena aicinājumu mākslinieks pieņēma ar mocekla un vārona lielumu. Viņš atteicās un ierobežojās. Noslēdzās darbnīcā. Strādāja aizgūtnēm, kā jauzdams, cik maz vairs darba dienu un daudz vēl sakāms. Gars dega radīšanā, ķermenis dila. Arvien grūtāk bija saturēt otu, bet viņš nepadevās. Pacieta un atteicās vēl vairāk. Pienāca brīdis, kad sirds sāka pagurt, un nelīdzēja arī vairs dzīves

biedres uzupurēšanās. Nāves engelis ienāca darbnīcā, kurā bija radīts tik daudz skaistuma un prieka. Liberta cīnās par dzīvību un darbu bija galā.

Viņu pieminēsim, kad atcerēsimes Latvijas nacionālo operu. Vairāk nekā sešdesmit inscenējumiem viņš radīja dekorācijas un kostīmu zīmējumus. Inscenējumi atklāja dekoratora plašo iejūtu un bagāto fantaziju. Tie apliecināja zināšanas un lielo izteiksmes spēku. Liberta skatuves formas žilbināja. Baltā nama spožums sāka mirdzēt pāri robežām. Dekoratoru aicināja Lietuvas, Zviedrijas, Somijas, Bulgārijas skatuves. Liberta savdabība apbūra arī tur. Dekorācijas godalgoja. Metus ieguva Karaliskais mūzejs Briselē, Teātra mūzejs Kelnē, Nac. bibliotēkas kolekcija Vīnē, Vakareiropas mākslas mūzejs Maskavā, Luvras dekoratīvās mākslas nodaļa Parīzē. Londonā, 1928. gadā izdotajā grāmatā - Fuertst un Hume: "Divdesmitā gadsimta skatuves dekorācijas", latviešus reprezentē viens Munča, un divi Liberta dekorāciju attēli.

Vēl vairāk Liberts izteicās stājglezniecībā - ainavu žanra, portretu, ziedu gleznojumos. Mākslinieciskās attīstības visos posmos viņš ir gleznojis lauku un pilsētas skatus; lauku dzīvi un darbus. Ap lauku sētu saistās Liberta pirmās atmiņas un gana gaitas. Tās gāja vectēva mājās Valdiņos. Valdiņu sēta ir Liberta pēdējais darbs, gleznots 1958. gada vecgada vakarā. Vidzemes zemnieku māja ar apsūbējušu salmu jumtu. Tās vienā galā un sānos ābeles, ceriņi, puķu dobes pilnos ziedos. Dārzam cauri steidzas mātē ar meitenīti baltos priekšautos un lakatiņos. Šis sižets radniecīgs Jāņa Rozentāla un Ādama Alkšņa darbiem. Kopējs sižets arī daudzām Purvīša un Liberta krāsu himnām.

Šo četru mākslinieku darbs ļoti nozīmīgs latviešu glezniecības izveidošanā. Viņiem visiem šūpulis kārts zemnieku istabā, un bērniņa pagājusi līdzīgā vidē un tradīcijās. Arī viņu māksla smel dziļāko iedvesmi no viena avota - dzimtenes dabas lauku dzīves.

Katram autoram īpats mūža veikums un izteiksme. Liberta Valdiņu sētas gleznojumā daudz tīro krāsu: melns, balts, Veronezes zaļais, prūšu zilais, krimsona sarkanais, tīrais kadmījs un kobalta

violetais. Liberta skanā krāsainība un gleznieciskais temperaments ienāca latviešu tēlojošā mākslā kā vājā plīvojošs karogu gājiens.

Ietekme bija arī viņa darbu izstādēm. Rets mūsu mākslinieks sarīkojis tik daudzas patstāvīgas darbu skates. Liberts ir pirmais latviešu gleznotājs, kas pēc pirmā pasaules kara rīkoja ārzemēs izstādes. Viņš veiksmīgi vēra ceļu un gatavoja atzīšanu mūsu glezniecībai Vakareiropas mākslu centros. Par viņa pirmo izstādi Parīzē, Šarpentjē galerijā, 1927. gadā franču kritika rakstīja: "Liberta īpatnība tik spēcīga, ka mākslinieks radījis libertisku stilu." Tam raksturīgs krāšņums un pretstati. Spoži dzirkstieni ar reprezentablu cildenumu; smalkas noskaņas ar klusu sapņojumu. Reibinošs fantazijas lidojums un vēsi prāta groži. Izšķērdīga krāsainība un toņos skopas, smalkas harmonijas.

Šo krāsu ziedu un formu veidojumu, otas triepienus un raksta alfabētu Liberts attīstīja, izkopjot iedzimtās spējas un asimilējot Vakareiropas ietekmes. Viņa acs un paleta apreiba Parīzes bulvāru nakts ugunos. Venēcija sagādāja jaunu atklāsmi: lielās gleznieciskās iespējas baltajās marmora pilīs, katedrālēs, kanālu vizuļojošos ūdeņos ar melno gondolu krāsainajām burām. Ārzesmes Libertam deva jaunas ierosmes, jaunus gleznieciskos atzinumus, jaunas mērauklas.

Franču lielā laikraksta "Paris Soir" mākslas kritiķis Andre Bolls atzina, ka Liberta Parīzes nakts skatos lielāks gleznieciskais spēks un izjūta kā daudzos vietējo mākslinieku darbos. Vācu kritika rakstīja, ka Liberta katedrāles un pilsētu architektūras gleznojumi pauž Eiropas kultūru un garu. "Vakareiropas seja" un "Eiropas simfonija" saucas vācu izdotās monografijas ar Liberta pilsētu attēliem.

Liberta gleznas ieguva Briseles, Parīzes, Stokholmas, Helsinku, Malmes mūzeji. Starptautiskā izstādē Barselonā 1931. gadā Liberta darbi izpelnījās zelta medaļu. Parīzē 1937. gadā zelta medaļu un grand prix. Par izstādi Stokholmā 1938. gadā un sešiem operu inscenējumiem uz zviedru skatuveņiem, Liberts apbalvots ar Ziemeļzvaigznes ordeni.

Viņam nav līdzinieka mūsu tēlojošā mākslā,

kam būtu tik daudz darbu mūzejos, godalgu starptautiskās izstādēs un atsauksmju mākslas literatūrā. Tas panākts ar stingro paškritiku un ilgajām darba stundām.

Liberts ticēja, ka talantu var uzturēt dzīvu, ja to ikdienas nodarbina. Viņš necieta neizkoptu izteiksmi un gaumi. Viņu skumdināja, ja mākslinieki šķieda spējas un enerģiju citos arodos. Kara un trimdas gados Liberts ne varēja, ne gribēja ko citu darīt kā vienīgi gleznot. Uzticībā talantam, brieda meistarība, asinājās vērtējums. Bija posmi, kad paškritika smagi mocīja un kavēja jaunradi. Viņš pārvērtēja padarīto un sasniegto. Arvien biežāk pārlaboja agrākos, pārglezoja reiz par gataviem atzītos un parakstītos darbus, apstrādāja vienu tematu vairākos variantos.

"Jūtu, ka nu varu strādāt. Redzu, ko agrāk neredzēju. Kaut būtu pāris mēnešu laika", viņš, šad tad, izteicās. Libertam bija daudz mākslinieciskas ieceres. Palika liela, figurāla, kompozīcija, tautu meitas - "parādīt tās ar zvīlojošām rotām un saktām kā dzīvo telpā un aizkustina. Gribētos uzgleznot latviešu zemnieku baltās linu biksēs un kreklā. Ēnā aiz viņa lauku sēta. Tai jābūt ir reālai, ir latviešu sētas simbolam. Uzgleznot, lai jūt, ka tur ir mana sirds.

Uzgleznot Tirzas kapsētu. Celmalā Kancēnu krogs. Upei pāri iet tilts. Priedes pa kreisi, veci apsūbējuši koki. Tur tāda mistika. Smilšu kalniņš, kāda nekur citur pasaulē nav. Kādēļ gleznot abstrakcijās, ja ir šādas vietas pasaulē - tik klasiski temati latviešiem. Dzimteni trimdā var labāk tēlot. Te izjūt to dziļāk. Kad tajā dzīvojām, varējām uz katru vietu aizbraukt - nebija sapņojuma par to. Jūsmojām par ārzemēm, Alpu kalniem. Izrādās - cīruļa dziesma rasainā rītā tas skaistākais. Es eju diezgan vienaldzīgi garām visiem debesskrāpjiem. Sirds man ir kur citur."

To apliecina Liberta pēdējo gadu darbi. Tie ir dārgas atmiņas un krāsu dzejas par sulīgo ziemļu vasaru, bērzu birzīm, lauku sētām. Bieži Liberts kavējās pie Rīgas torņiem un Daugavas ūdeņiem. Viņa "Rīgas" rotā daudzas mājas. Tās izvēlētas ne glezniecisko vērtību, skaisto celtnu un krāsu dēļ vien. Dižākas baznīcas un pilis ir dau-

dzu citu Liberta pilsētu gleznojumos, bet "Rīgās" ir kā nav nevienas citas pilsētas gleznojumā. Nav vietas, kuras zaudējumu Liberts izjūt tik dziļi kā Rīgās. Rīga apdzejota, apmīlota, cildināta kā dārga skaistule. Dažreiz pacelta kā pielūgsmes objekts - balta - debesīs. Arī viņa ziedošās plavas, baltās birzis, lauku sētas reizē ir vietas dzimtenē un simboli. Dzimtenes un personīgās dzīves simbolisks savijums jaužams pēdējā cikla darbos - divas, vientūlas, priedes. Viena turas kāpu smiltīs, otrai saknes apņēmis ūdens. Vējš kuļ vilņus, trenkā mākoņus, liec slaidos stumbrus. Ik'zars, ik skuju čemurs izmisīgi pretojas vētras brāzmām.

Cik ilgi ?

Dzimtenes krasts un latviešu lauku sēta - pēdējie Liberta darbi, kam atdeva sava talanta pēdējos spēkus, ko turēja acu priekšā līdz pēdējam.

Liberts dzīvo darbos dzimtenes un latviešu glezniecības slavai.

Ludolfs Liberts

1895.2.IV – 1959.11.III

dlers uzsver, ka mēs pa laikam dzīves trūkumus kompensējam mākslā. Tā modernās lielpilsētas izsauc vēlēšanos pastiprināti pievērsties lauku ainavu glezniecībai.

Pirms apm. 100 gadiem slavenais franču gleznotājs Delakruā (Delacroix) min savā dienas grāmatā Russo (Rousseaus) izteicienu, ka jauku ainavu labāk apraksta, ja dzīvi smacīgā pilsētā un debesis redz caur dūmeni. Tāpēc, lai cik paradoksāli tas arī neizklausītos, kā to liecina kāds no jaunākiem pētījumiem vācu akadēmiskā izdevumā "Universitas" (Heinrich Strauss - Der Weg der Landschaftsmalerei und ihre Epochen), ainavu glezniecība visvairāk ir uzplaukusi megalopolēs.

Tagad sapratīsim, ka Liberts kā latviešu lauku zēns atkal ir kļuvis par visapžīlbinošāko Eiropas pilsētu skatu gleznotāju, kur viņam ir visvairāk ko teikt, un kur viņa originalitāte ir tik savdabīga, ka var pamatoti runāt par libertisku stilu.

Franču mākslas kritiķi rakstīja, ka Liberts Parīzes nakts skatos ir spējīgāks par iedzimtiem parīziešiem.

Nesen salīdzinot Parīzes mūzejos un galerijās redzēto ar Liberta "krāsas un gaismas eksplozijām", šim vērtējumam ir pilnīgi jāpievienojas. Tāpat arī

vacu kritiķi viņu titulēja par Eiropas gara apustuli un izdeva monografijas: "Eiropas simfonija" un "Vakareiropas seja", ar Eiropas pilsētu attēliem. "Eiropas simfonijas" ieskaņā teikts, ka tās uzdevums ir parādīt tagadnes Eiropas ranga gleznotāja raksturīgākos darbus un tanī pašā laikā apliecinot ticību Eiropai, kuŗas gars ir koncentrēts šais mūzikālajās krāsu kompozīcijās un orķestrācijās.

Jaunībā Liberts vēlējies kļūt vijolnieks, ko liecina arī mākslinieka darbnīcā - piemiņas mūzejā redzamā vijole. Līdzīgi kā gleznotājs Priedīte kādreiz izteicās, ka viņam kompozīcijas klases absolvēšana Latvijas Konservatorijā ļoti palīdzot arī gleznu komponēšanā, tā arī Libertam vislabāk patīcis gleznot, klausoties labu, klasisku mūziku. Tā viņš savu pirmo jaunības sapni, izteikt savas dziļākās dvēseles trīs skaņas, ir iekomponējis un iebūris krāsās. Tāpēc tuvāk pētot dažas viņa gleznas, reizēm uz mācās kārdinājums runāt par krāsu kontrapunktu.

Kā filozofs Celms, runādams par Eiropas kultūras gājīenu cauri laikmetu vērtiem, no mākslām visvairāk pieskārās architektūrai, tā arī Libertu visvairāk ir apbūrusi Eiropas slavenās kultūras izpausme celtniecības mākslā; skatīta caur mākslinieka dinamisko temperamentu, Libertam vistuvākais ir rietumu faustiskais gars, kas traucas augšup varenajās un krāšnajās gotu katedrālēs kā Eiropas gara apotēze. Par katedrālēm ir iznākusi speciāla monografija.

Liberta gleznas atrodas Parīzes, Briseles, Vīnes, Ņujorkas, Stokholmas, Helsinku, Rīgas u.c. mūzejos. Starptautiskā izstādē Barselonā, 1931.g., Liberta darbi ieguva zelta medaļu, bet Parīzē, 1937.g. zelta medaļu un "Grand Prix." Par nopelniem apbalvots arī ar Zviedrijas Ziemeļzvaigznes ordeni.

Par lielumu mākslā domas var daļties, sevišķi ja vēl trūkst vēsturiskas distances, bet arī vislielākiem skaudējiem ir jāatzīst, ka Liberts ir visvairāk izcēlies Eiropas un pasaules mērogā. Tāpēc ir pilnīgi jāpievienojas kādam mūsu mākslas kritiķim, ka Libertam nav līdznieka mūsu tēlotājā mākslā, kam būtu tik darbu mūzejos, godalgu starptautiskās izstādēs un atsauksmju mākslas literātūrā.

Liberts vispilnīgāk sevi izteicis un papildījis ir tulkojot Eiropas kultūras garu pilsētu architektūrā, bet vistuvāk pie sirds viņam ir bijusi Daugavas ūdeņi

un sirmās Rīgas torņi, kuņus viņš bieži tēloja dzīves noslēguma posmā, reizēm tos vīzijā paceldams debesīs. Kādreiz Liberta "Rīgas torņi" greznoja arī prezidenta Eizenhoвера kabinetu Baltajā namā.

Pilnīgi saskaņā ar sākumā minēto domu, ka dzīves nepilnības mēs cenšamies kompensēt mākslā, Liberts trimdā arvien vairāk pievērsās dzimtenes motīviem, ko apliecina pats mākslinieks: "Dzimteni trimdā var labāk tēlot. Te izjūt to dziļāk. Kad tajā dzīvojām, varējām uz katru vietu aizbraukt - nebija sapņojuma par to. Jūsnojām par ārzemēm, Alpu kalniem. Izrādās - cīruļu dziesma rasainā rītā tas skaistākais. Es eju diezgan vienaldzīgi garām visiem debesskrāpjiem. Sirds man ir citur."

Lai gan šo rindiņu rakstītājam ir laime par savu saukt vienu inspirētā mākslinieka splendīdu Parīzes nakts skatu, tomēr nacionālo apziņu visdziļāk savilno viens no lielā krāsu meistara pēdējiem darbiem, kas ir itkā Nepabeigtā simfonija krāsās, kuņu smarža vēl bija jaušama, kad pats radītājs jau bij aizsaulē. Šī - Purviša un Liberta kopējā sižeta - krāsu himna, kas izskan majestātiskos un krāšņos bērzos, kuņu baltie stumbri kā dabas svētnīcas kolonnas, traucas debesīs, ir dārgs dzimtenes simbols, kur pulsē paša mākslinieka sirds. Tā aizkustina un pārceļ Dzintarijūras krastos, jo arī par mūsu dižo krāsu dzejnieku un komponistu var teikt, ka viņš "sevī apvieno izsmalcinātu pilsētnieka garu ar balto bērzu piešalkotu dvēseli."

Lai gan meistars ir jau citā saulē kopš pieciem gadiem, viņa māksla dzīvo, dzīvo dzimtenes, latvju glezniecības un arī Valdemārijas slavai.

Ludolfs Liberts

1895.2.IV – 1959.11.III

Ludolfs LIBERTS (1895–1959) ir pie-
skaitāms starptautiski pazīstamiem
māksliniekiem. Viena māksliniecis-
kais ceļš ir tecējis divi galvenos
zaros: stājglezniecībā un skatuves
glezniecībā (scēnografijā). Tiem pievienojas vēl
klāt pedagogiskā darbība un profesūra Latvijas
Mākslas akadēmijā, administratīvais darbs Valsts
papīra spestuvē, režisora karjēra Nacionālā operā.
Jāpiemin arī veikumi grāmatu grafikā, karikatūris-
ta veikumi. Daudzpusīgi apdāvināts, viņš katrā
darbošanās jomā vairāk, vai mazāk, ko devis un
guvis panākumus.

Latviešu un lībiešu asiņu sakausējums, liekas,
licis sevi manīt it īpaši skatuves gleznu ornamen-
tālā bagātībā un spilgtās krāsainības krāšņumā.
Šai sniegumu joslā viņš visvairāk guvis starptau-
tiskus panākumus; lai gan, arī Liberta stājglez-
niecībā ir savas priekšpulka dalībnieka ievēroja-
mas īpašības.

Pēc dabas ekstroverts romantiķis, kas modernā
cilvēka izjūtā savij savas bagātās fantazijas
tēlus ar īstenības veidiem; apbalvots ar aprīno-
jamu gribas sparū un darba spēju.

Kā ekstroverts viņš savā mākslā nemitīgi tiecās

pēc efektiem, tehniskas pilnvērtības, lai gūtu iecerētos efektus - kuros, dažviet, ieviežas arī ārišķības un bravūra. Libertam, aizvien, rūpējuši ārišķīgie panākumi un godkāres apmierinājums. Tā ir dabiska tiekšanās pēc slavas un atzīšanas. Tie darbošanās dzinējspēki kopā ar darba un radīšanas prieku. Šāda tipa māksliniekam pievēršanās dzīves parādībām nav tīri intuitīva un tieši jūtveidīga, bet emocionālu lādinu iedarbina apsvērtā mērķtiecība. Viss sākotnēji impulsīvais ir vadīts un izstilizēts. Tiešaidabas redzamībai ir tikai ierosinātāja nozīme. Liberta romantika nav naīva un sapnaina, bet tā tiecas uz krāšnumu, reibīgu kāpinājumu iekoptā artistikas manierē. Svešās ietekmes un aizguvumi ir apzināti pārkausēti Libertiskā stilā un uztverē.

Savas attīstības sākuma gados Liberts ieklāvās moderno centienu, toreiz sauktās "kreisās", revolucionārās mākslas ietvaros. Tomēr šie avangardes centieni viņu nenoveda ne kubismā, ne abstraktā mākslā. Kā savas paaudzes pārstāvis latviešu mākslā viņš ieklaujas Eiropas laikmetīgos centienos. Abi šie apstākļi ir svarīgi Liberta personības un mākslas tapšanā - saliedējot personīgo, tautisko un laikmetīgo viņa darbā un mūžā.

Kā viņam, tā viņa paaudzei bija jāpārdzīvo divu Pasaules karu lūzums savā mūžā: pirmais - jaunībā; otrs vecumā; pa vidu pārdzīvojot savus raženos gadus mūsu kultūras veidošanā patstāvīgā valstī.

Ludolfs Aleksandrs LIBERTS dzimis 1895.gada 3. aprīlī Tīrzā, kur viņa tēvs bija alus brūža pagrabu pārzinis. Liberti (arī Gabanti) bija pazīstama lībiešu dzimta Cēsu apkaimē. Tēvs Mārcis bija darbīgs, kluss, stingra rakstura vīrs. Māte Matilda (dzimusi Lācis) - dzīvīga, runīga un kustīga. Pēc kāda laika vecāki pārcēlās uz Krapī, kur Ludolfa tēvs irēja krogu. Še sākās puisēna skolas gaitas Vecgulbenes pagasta skolā. No šejienes, pēc diviem gadiem, vecāki pārcēlās uz Laudonu, kur tēvs ir pagraba pārzinis muižas brūzī. Ludolfs mācās Laudonas pagasta skolā; tad draudzes skolā.

Laudonā ir rosīgāka sabiedriskā dzīve: ir biedrība, ir saviesīgās biedrības nams; pie draudzes skolas pastāv dziedātāju koris; vasaru atbraukušie

studenti, kas runā par pilsētas dzīvi un sadzīves jautājumiem. Tas viss modina zēnā vēl neskaidru vēlēšanos iepazīt tādu vidi.

Jauna, noteiktāka ierosme rodās gleznotājam Zeltinam 1906.gadā ierodoties Laudonē gleznot biedrības skatuvei priekškaru un dekorācijas. Zēns dodas arī Zeltinam līdzīgu studiju gleznošanā. Tā rodās pirmā saskare ar mākslas brīnumiem. Mostās tieksme doties uz Rīgu mācīties, gūt izglītību. Lai to īstenotu, vecāki pārceļas uz Rīgu. Viņi Torņkalnā, Oskara ielā, atver mazu pienu un pārtikas preču veikaliņu, bet Lūdolfs iestājas Keniņa reālskolā. Tur par skolotājiem darbojas pazīstami dzejnieki: bez paša Keniņa arī A. Saulietis un Fr. Bārda. Zīmēšanu māca Jūlijs Madernieks.

Zēnā pamodušos interesi par mākslu nostiprina Madernieka studijas apmeklēšana, kurā viņš iepazīstās ar citiem jauniem censoņiem. Ludolfam studijā ir labi panākumi.

Tad, kāda konflikta dēļ, 16 gadus vecais audzēknis skolu atstāj; dodas uz Maskavu un iestājas Stroganova lietišķās un dekoratīvās mākslas skolas tēlniecības nodaļā, jo dekoratīvās glezniecības nodaļa ir pārpildīta. Tēlniecību mācās pie pazīstamā pieminekļu autora Andrejeva un viņa palīga Aļošina. Dabū arī izmēģināt roku kā palīgs pie Zimina operas dekorāciju gleznotājiem: Fdorovska un Matorina.

Maskavas bagātīgi izvērstā mākslas dzīve jaunieti ierosina. Taču skulptūras mācīšanās viņam nav īsti pa prātam. Tādēļ, saprotams, ka rīdzinieki, kas dodas uz Kazanas mākslas skolu: A. Filka, J. Zariņš - vēlāk režisors un aktieris, Libertu pierunā doties viņiem līdzīgu uz Kazanas mākslas skolu. Viņu ierosina arī skolotāji: teicamais portretists N. I. Lešins un gleznotājs, dekorātors P. P. Benkovs. Benkovam gleznojot pilsētas teātrī dekorācijas, Liberts strādā par palīgu. Sekmes ir, un Liberts dabū uzdevumu - taisīt dekorācijas atsevišķiem celieniem.

Kazanas skolā Liberts iedraudzējas ar Kārli Zāli, kas mācās tēlniecību pie Bogatireva. 1915.g., jau karam plosoties, Liberts pabeidz Kazanas mākslas skolu. Šai pašā gadā piedalās Kazanā rīkotai Mirskusstva mākslas izstādei. Rudenī iestājas

Maskavas Glezniecības, tēlniecības un arhitektūras mākslas skolā, lai papildinātos, un mācās arī I. Maskova mākslas studijā.

Viņš dabū pastrādāt Korovina vadītā glezniecības klasē - kādu īsu laiku, jo jaunieši mobilizē, nosūta Aleksandra kara skolā, ko 1916.gadā pavasarī beidz un tā, proporsčičiks Liberts tiek nosūtīts uz fronti Galicijā, kur tā paša gada jūlijā tiek smagi ievainots.

1917.gada sākumā ir atkal frontē, kur kontūzēts. Pēc tam pārcelts uz artilēriju un atkal ievainots.

Par kara nopelniem apbalvots ar Jura krustu, Sv. Vladimira, un Sv. Annas ordeniem.

Frontē pavadīts laiks līdz 1918. gadam. Pēc revolūcijas un krievu armijas sabrukuma, atgriezies mājā, iestājas latviešu nacionālā armijā. Brūce kājā neļauj doties līdz Kalpaka vadītai vienībai atstājot Rīgu.

Sākas citas nedienas. Kā bijušo virsnieku, Rīgu okupējusē Padomju vara viņu mobilizē. Libertu nosūta uz Polijas kara fronti. Izslimojis, gūstā nokļuvis; bēgulojis, noskrandis, izvārdzis - beidzot 1921. gadā atgriežas dzimtenē.

Mākslai zaudēti gadi: 1916. - 1921. To sākumā: zaļš, cerību pilns jauniešis; tagad, dzīves grūtību dzirnavās malts, nobriedis vīrs. Būtu iespējama artilērijas virsnieka karjēra. Bet, pēc visa pārciestā, radošam darbam zaudētā, tā nevilina.

Liberts, vecāku atbalstīts, uzsāk jauna, nepazīstama mākslinieka sūro ceļu. Viņu ierauj neatlaidīga darba, un toreiz skālās, savilnotās, jauno mākslinieku dzīves vilņojumi. Ārēji viņš ir labā omā: bohēmiski dzīvīgs; iekšēji - neziņas un kara gadu ciešanu māks.

Pārnācis dzimtenē, reiz bija izgājis gleznot studijas kopā ar Ubānu. Neko neveicis, agrāko zaudējis, pārnāca ar pustukšu audeklu mājā.

Bet tad, vecāku atbalstīts, gribas spara un darba prieka apveltīts, Lūdofls Liberts ar savu vieglo roku sāk apgleznot audeklu pēc audekla. Panākumi rodas, pašapziņa aug. Kādu laiku māca Kultūras veicināšanas biedrības un Tautas augstskolas mākslas studijās.

Izšķirīgs ir 1923. gads. Pirmie panākumi: kopā ar K. Ubānu sarīkotā gleznu izstāde Rīgas pilsētas

mākslas mūzejā. Tai seko uzaicinājums gleznot dekorācijas Nacionālā operā Mocarta Bēgšanai no Serāla. Purvītis, mākslas akadēmijas rektors, aicina Libertu par klases vadītāju. Abus aicinājumus mākslinieks pieņem.

Ar 1924. gadu Liberts sāka savas spožās skatuves gleznotāja gaitas.

Nacionālā operā viņš, gads gadā, sniedza virknei operu un baleta izrādēm kā arī dažiem inscenējumiem Nacionālā teātrī savas dekorācijas.

Viņš kļuva starptautiski pazīstams un darināja skatuves ietērpus uzvedumiem Lietuvā, Somijā, Zviedrijā, Bulgārijā un Jugoslāvijā. Ārzemēs no 1931. - 1933.g. viņa režijā sagatavoti 6 uzvedumi. Visintensīvāki baletu un operu inscenējumos darbojies no 1930. - 1933/34. gadiem. Līdztekus, jau kopš 1925.g., sākot kā mākslinieku biedrības "Sadarbs" priekšsēdis, Liberts darbojies stājglezniecībā. Viņš piedalās Sadarba izstādēs, kopš 1926.g. ārzemēs: Parīzē, Ņujorkā, Filadelfijā un Čikāgā. 1927.g. sarīkota personālā izstāde Parīzē, Charpantier galerijā; 1929.g. Palais des Beaux Arts telpās Briselē; 1931.g. Gurlita galerijā Berlīnē, 1938.g. Stokholmā. Prāvs skaits ir ārzemju izstādēm, kurās parādījušās Liberta gleznas un dekorāciju skices.

1932.gadā, budžeta apcirpšanas dēļ, Libertam darbs akadēmijā jāatstāj. Viņš kļūst par galveno dekoratoru Nacionālā operā. Līdz ar 1935.g. kļūst par Latvijas Valsts spiestuves direktoru līdz pat bēgļu laikam, izņemot 1940/41.g. - Padomju pirmās okupācijas laiku. Libertam dzīve saskaldās starp ierēdņa darbu spiestuvē un brīvo laiku vakaros un nakti - veltītu glezniecībai. 1941.gadā, sākoties vācu okupācijai, Libertu ievēl par Latvijas Mākslas akadēmijas profesoru, figurālās meistardarbnīcas vadītāju.

1944.gada rudenī Liberts dodās trimdā; sākumā Vīnē, tad Eslingenā, kur darbojas par mācības spēku Latviešu bēgļu Mākslas skolā. 1950.gadā emigrē tālāk uz A.S.V., apmesdamies Ņujorkā.

Par spīti smagai, nedziedināmai slimībai, nemīgtīgām ciešanām, Liberts nepārtraukti strādā līdz pat savai miršanai - 1959.gada 11.martā.

Ņujorkas posmā Liberts bija sarīkojis 11 perso-

nālas izstādes, no tām 9 Ņujorkā. Arī neciešamās sāpes, ko neremdināja nemitīgās narkozes, nespēja salauzt Ludolfa Liberta lielo gribas spēku, jo dzīves nepieciešamība spieda aizvien strādāt, lai gan radošais darbs ļāva aizmirsties.

Liberta māksla ir ritējusi divi laukos, kas atšķirīgi: stāvglezniecībā, un otrkārt - skatuves glezniecībā; lietojot moderno terminu: "scēnografijā", to laiku izpratnē - skatuves dekorācijās.

Labākais viņa sasniegumos neapšaubāmi radās Latvijas patstāvības gados. Pirms tam ir mācekļa gadi: 1910. - 1920.g. savās dažādās pakāpēs, krievu skolas tradīciju iespaidā, izņemot Madernieka studijā veikto.

Tie ir temperā un ellā veikti ostas skati; kompozīcijas, kas tēlo Austrumu tirgus skatu, un citi. Tie, tāpat kā kādas dekorāciju skices operu uzvedumiem Kazanas teātrī, vēl ir skolnieka darbi krievu skolas ietekmē.

Karš, ar saviem smagiem pārdzīvojumiem cīņu laukā, pārtrauca Ludolfa Liberta mākslas gaitu sākumu tam iesitot dziļu rību. Starp 1918. un 1920.gadiem jaunais gleznotājs meklē savu izteiksmi. Šie, vēl nenoteiktie mēģinājumi krieviskā futurokubistisko strāvu, daļēji arī franču mākslas ietekmē, ar savu geometrizētu formu, spilgto krāsainību, darināti temperā un ellā.

Ar atgriešanos Rīgā 1921.gadā, sākas secīgas attīstības gadi un noskaidrošanās posms. Atskaitot kādus tīri kompozicionālus uzdevumus, Liberts pievēršas intensīvām dabas studijām, sirodams pa Torņkalna apkaimi, dažureiz arī pilsētā - Citadeles apkārtnē. Šīs studijas ir dabas redzamības ekspresīvi pārveidojumi, pasvītrotot šķautnes, stūrainību, asas līnijas. Ir arī rūpnīcu dūmeņu un sienu ainas. Visur redzama tieksme uz ekspresīvu kāpinājumu, arī griezīgi skalā krāsu vedumā, kas visraksturīgāks klusās dabās. Ekspresīvi plakanas un asi šķautnainas ir dažas žanriskas kompozīcijas. Šajos 1920.gadu sākuma darbos raksturīgas ekspresīvi konstruktīvas tendences un kāpinājumi izteiksmē, tēlojot īstenības motīvus.

Formu un krāsu kāpinājumos izpaužas jaunā gleznotāja ekstrovertā romantika, ar tai zīmīgo efektu

meklēšanu.

Šo agrīno posmu var saukt par Torņkalna posmu. Liberta skatījumā šī nomale mākslinieka sākuma gados izvēršas satrauktā līniju un laukumu kustībā un nemierā, dabas veidu ekspresīvā kāpinājumā, retumis idilliskā klusumā.

Parīzes ceļojums (1924.g.) ir iepazīšanās gan ar Parīzes skolu, bet it īpaši ar Koro (Corot) sidrabainiem toniem ierosina maiņas Liberta glezniecībā, ejot no skalās brāzmas uz pakāpenisku nomierinājumu.

Interesanti, ka gleznojot Torņkalna smilšainās ielas, Liberts uzsvēra pilsētnieciskos elementus. Gleznojot Parīzi, Senas krastmali, viņš meklē lielpilsētas motīvos ielikt klusumu - kādās harmo-niskas noskaņas, šarmu.

Iegūtos ierosinājumus Liberts izmanto gan Rīgas priekšpilsētas, gan lauku dabas tēlojumos. Tajos parādās arī lūzums, kas bija noticis mūsu glezniecībā: no abstraktās uztveres pārejot uz ekspresīvu vai arī konstruktīvu reālismu. Pasvītrotot linearitāti ēkā, koku vijīgos stāvos, Liberts 1925. un 1926.g., lauku ainavās gan šo to stiliski safantazē, bet parāda tendenci tvarīgi, ekspresīvi no dekoratīvas uztveres pāriet uz reālu iedziļināšanos dabas formās savā skatījumā.

Līdztekus žanra skatiem no lauku dzīves, parādās pilsētas bulvāru cikls - visnotaļ Parīzes bulvāri dienā un naktī ugunos. Jāpiemin arī portretu - reālistisku (tēva gīmetne, 1927.g.) un stilizētu, ar dekoratīviem efektiem (A. Libertes - Rebānes portrets, 1928.g.).

1930.gada SADARBA izstādē Liberts pārsteidza: Venēcijas ainavu gleznojumos norisinājās pāreja no lineārās uztvers uz tonālo. Tiesa, sākumā vēl agrākās kaligrafijas ietekmē pasausos otas vilcienos, bet tuvojoties trīsdesmito gadu vidum, mīksto, plūsmaino plankumu apdarē. No dekoratīvi izjustiem laukumiem gleznotājs pāriet uz tonālo sakausējumu, krāsziedam nezaudējot arī savu dekoratīvo īpašību. Šādu glezniecisko stilu, meklējot efektīgu otas rakstu rotaļu, Liberts spoži atrisina Venēcijas skatu un arī Parīzes bulvāru ciklā, kam pievienojas Rīgas ainavas - Daugavas krastmales, Pēterča baznīcas, Sv. Gara konventa un Rāts

laukuma serijās. Protams, arī Parīzes ugunoto un Venēcijas skatu cikli aizvien ir Liberta glezniecības repertuārā. Vairāk reālistiski darbi mijas ar dekoratīvi efektīgiem, bravūrīgā otas rakstā. Šajā tonālā uztverē, kāda parādījās 1938. gadā personālā izstādē mākslinieku namā, Liberta gleznojums atradis savu izteiksmes veidu un nostabilizējies.

Veikti arī portreti: vieni reprezentatīvā foto stilā (prof. Baloža u.c.), otri, atjautīgā personas raksturojuma dzīves mirklī (K. Zāles, 1936.gadā); fantazijas - senlatviešu valdnieku ģimenes; konvencionāli tipu gleznojumi: Vecais zvejnieks, Strādnieks, u.c.

"Gan tēlojot dzimtenes āres un laudis, gan tēlojot svešas zemes, Liberts parādās kā nobriedis un savdabīgs latvisks meistars." (J. Siliņš, Lūdolfā Liberta gleznu izstāde, Katalogs, 1938.g., 10.lp.p.).

Savos dažādos tematiskos uzdevumos - pilsētu un lauku ainās, klusās dabās un puķēs, ģimēnēs, žanrveidīgās kompozīcijās - meistars skata pasauli skatuviski kā mainīgu drāmu; gan mierīgos, harmoniskos, gan dinamiski kāpinātos un satrauktos, te līksmos, te drūmos noskanojumos.

Tā ir Rīgas skolas akadēmiskās tradīcijās tapusi māksla.

No Liberta apbrīnojami plašā darbu klāsta, pirmā vietā būs liekami pilsētu un ostu cikli. Rīgas osta ar kugiem Daugavā, baznīcu torņiem, Rāts laukuma, Sv. Gara konventu u.c. cikli rāda virsotnes, kas apliecinās un saglabās Liberta māksliniecisko mantojumu. To nozīme ir paliekošāka nekā viņa daudz skalākā skatuves gleznotāja slava, kas savā brīnumainā parādībā izgaist līdz ar pašu uzvedumu.

Pēdējo, svešumā vadīto gadu desmitu ainavas un pilsētu skati ir atmiņu, viziju un fantaziju, ne aktuālas saskares ar dabu - augļi. Izmantota arī foto attēlu viela. Reālitate te ir rēgaina, vilinoši mirdzoša vai arī drūmi satumsusi, gais - dama līdzīgi sapnim.

Tāda ir senā Rīga, Rīgas torni Daugavmalā; tāda ir Venēcija un mākslinieka sirdij tuvie Parīzes bulvāri dienas gaismā vai vizmojot naktīs.

Nami ielās un laukumos, baznīcu torni, pati ielu kustība vai arī sapnains pieklusinājums vēstī kādu apslēptu pagājībās un iznīcības stāstu, ko dīvainu un bezlaicīgu gaistošās ainās. Savā īpatnā, libertiskā otas rakstā - ellās un temperā - šie daudzie cikli ir Vakarų kultūras slavinājums, ar citādu skanējumu nekā meistara daudzinātās skatuves gleznas.

Dīves pēdējā - Trimdas gadu posmā: Vīnē, Eslingenā, no 1950.gada - Ņujorkā, slimais mākslinieks ir nemitīgi strādājis. Arī pēdējā gadu desmitā, veselībai pakāpeniski sabrūkot, viņa gars aizvien bija modrs un, par spīti neciešamām sāpēm, roka droši vadīja otu.

Kopš 1950 - 1958gadiem Liberts Jaunajā pasaulē sarīkojis 11 personālas izstādes; no tām 9 Ņujorkā. Meistara darbi ir vairākās mākslas krātuvēs Savienotajās Valstīs. Viņš aizvien dzīvoja intensīvu laikmetisku dzīvi kā gleznotājs, skolotājs, organizētājs un valsts iestādes vadītājs kalpodams savai zemei un tautai un visai Vakarų kultūrai.

Lielāko populāritāti Liberts guva kā skatuves gleznotājs.

Vēl kā Kazanas mākslas skolas skolnieks, sākumā kā dekoratora palīgs, vēlāk patstāvīgi, laikā starp 1913. - 1915.g., jaunietis veicis dažu cēlienu dekorācijas Kazanas operai. 1921.g. atgriezoties dzimtenē, sākot savas gaitas no jauna, Liberts sekmīgi debitē 1924.g. Nacionālā operā ar skatuves ietērpumu Mocarta "Bēgšanai no Serala".

Ar šo ievadīts izšķirīgais pirmais posms mākslinieka gaitās: 1924. - 1928.g. Tas ir spožs laikmets, kurā skatuves gleznotājs Liberts nodibina savu slavu ar teātrālām romantiskām vizijām. Bagātā fantazija, lielā koncentrācijas spēja, raženums kopā ar kritisku izpratni nodrošināja panākumus kā Latvijā, tā ārzemēs.

Jau pirmā debijā uz Nacionālās operas skatuves, parādījās Liberta dekorāciju raksturīgi elementi: tīro krāsu spožums, brīvs vēsturisko stilu un dabas formu interpretējums romantiskā un fantastiskā skatuves ainā; tendence uz pārmērīgu krāšpumu un formu ornamentāciju. Šajā, un dažos citos uzvedumos, ne režisors, ne dekorators, nebija

domājuši par Mocarta vai cita komponista mūziku, sniegdami krāšņu, mirdzošu inscenējumu, meklējot spožu dekoratīvu ietērpu.

Arī drāmas teātra sākuma gadu uzvedumos Nacionālajā teātrī, dekorātors L. Liberts meklēja savā romantika vijīgā iztēlē pasakainu, fantastisku krāšnumu, vienalga, lai tā būtu Hebbeļa traģēdija (Judīte) vai Aspāzijas Boass un Rūte, vai pārveidota pagātne, kur teiksma sakausēta ar pagātnes stilistiku un tīru fantaziju kā, piemēram, Raiņa Ilju Muromieti.

Taču, jau šajos - divdesmit gados - ir darbi, kuršos meklēta citāda ievirze, mēģinot izprast mūzikas raksturu, uzveduma ideju. Tur brīvās fantāzijas rotālā arī ievadīti nacionālo formu elementi. Tā Medīna Sprīdītī meklējot izprast latviskās pasaules garu, un Rimska-Korsakova Zelta gailītī, bet īpaši Musorgska Chovanščinā pieslienoties krievu dekoratīvās mākslas tradīcijai stiliskā izpratnē. Tas notiek arī baletos (piem.: Riekstkodī, 1928.g., Apburtā princesē, 1929.g., u.c.), kur vērojami Liberta grafiski ornamentālā un krāšņi puķainā stilā Al. Benua un L. Baksta mākslas iespāidi; arī kostīmu zīmējumos, kas guva augstu uslavu. Šis izšķērdīgi pitoreskais stils, it īpaši, rāda Liberta izcilās spējas baletu dekorācijās, kur līdzās lineārai ornamentalitātei parādās arī gleznieciskā uztvere (Stravinska "Uguns putnā", M. Glinkas "Aragonas chotā, u.c.). Baletā vispilnīgāki izraisās Liberta spējas feeriju pasakainumā.

Savā skatuves glezniecības pirmā posmā Liberts bija parādījis sevi par spējīgu un inteligentu mākslinieku, kas, sācis ar bilžainā un rotājošā uzvedumu ietērpu krievu tradīcijas skolā, bija veidojies atrazdams savu personīgo stilu teiksmaini grandiozā skatuves ainā.

Vinš ietekmēja savus vecākos kollēgas (Ed. Vītolu, J. Kugu), kas sāka uzsvērt spilgtāku krāsainību un ornamentālo elementu.

Pēdējos desmit gados: 1928/29 - 1938.g., Liberta skatuviskos ainojumos notiek mainas. Vinš pāriet no patstāvīgi veidotas skatuves gleznas uz tādu, kas sāk saskaņoties ar uzveduma raksturu. Daudz ierosmes deva sarunas ar dažiem režisoriem, gan šejienes, gan no ārienes. Liberts arī pats

sāka vadīt operu režijas un tas sekmēja pārlicību, ka uz skatuves galvenais ir režisora griba un nodomi, kuriem jāpakļaujas arī gleznotājam. Sākās jauni mēģinājumi dekoratīvā ietērpā, kur gleznotai aintai bija tikai sekundāra nozīme. Tā tas, piem., bija dekorācijās baletam Rēbus, bet it īpaši Vagnera Persifalam. Līdzās pasakaini feeriskam ietērpam parādījās citādi, kuŗos notika ietērpa līdzekļu vienkāršošana. Tas notiek klasisko, romantisko un modernu operas uzvedumu un dažu baletu ietērpā (piem.: Ernani, 1931.g., Džami Skiki, 1931.g., baletā Mīlas uzvara, 1935.g., un citos). Līdztekus parādās arī tādi scēnografiski darbi, kas piekļaujas gleznieciski - reālai uztverei. Jāmin arī Karmenas inscenējums, 1934.g. Liepājas operā.

Īpašā grupā ir reviju operetes ar tehniskiem trikiem (Džonijs uzspēlē, 1929.g., Havajas puķe, 1932.g., u.c.).

Še nav vietas visas trīs problēmas sīkāki iztirzāt. Atzīmēsim to, ka Liberta slava sniedzās pāri Latvijas robežām. Lietuvas Valsts teātrī, laikā no 1926.g. - 1931/32.g. sezonai, Liberts bija darinājis dekorācijas septiņi uzvedumiem; Helsinkos, Zviedru teātrī - vienam uzvedumam; Stora teātri, Malmē, Zviedrijā - seši uzvedumiem, pieciem no tiem arī vadījis režijas; Zagrebas teātrī - vienam uzvedumam.

Kopš 1944.g. devies trimdā - Vīnē, Eslingenā, bet kopš 1950.g. Nujorkā, Liberts nemitīgi strādājis. Arī mūža pēdējos gados, 1950. - 1958.g., mākslinieks sarīkojis 11 personālas izstādes, no tām 9 Nujorkā.

Pēdējos mūža gados, pakāpeniski sabrūkot veselībai un fiziskiem spēkiem, ciešot grūtas sāpes, līdz pat savai aiziešanai mākslinieka roka vadīja otu.

Kā viens no izciliem Latvijas skolas pārstāvjiem, būdams jauntradicionālists savā skatījumā, dzīvoja laikmeta dzīvi, sakņotu dzimtajā zemē.

Jūlijs Madernieks

1870.27.II – 1955.19.VII

Iederēdams mūsu nacionālo romantiku, mūsu patstāvīgās mākslas attīstības celmlaužiem, Jūlijs Madernieks ir latviskai izjūtai tuva raksta dižens meistars. Ar savām ornamentālām kompozīcijām audumu, sienu, grāmatu u.c. rotājumiem viņš nodibinājis īpašu tradīciju mūsu lietiskās mākslas dažādu nozaru attīstībā. *"Šajās nozarēs Madernieks bija viens no pirmajiem, kas cīnījās par mūsu daļamatniecības atbrīvošanos no svešu stilu uzkundzēšanās. Liels ir Madernieka veidoto paklāju metu skaits... Tāpat daudzus metus tas sacerējis istabu iekārtām, svečturiem un telpu rotājumiem."* (J. Bīne).

Jūlijs Madernieks dzimis 1870.g. 27. februārī Vecmadernieku mājās, Vecgulbenes pagastā. Savos zīmējumos viņš bieži attēlojis bērnībā pavadīto skaisto apvidu. Tētikumotā Pededze ar vareno ozolu birzīm apaugušiem krastiem. Ir ko zēna gados un arī vēlāk jūsmot par dabu, ko jūsmot par skaistiem audumu rakstiem, jo Jūlija māte Dore bijusi laba audēja. Būdams mūzikāls, iemācās spēlēt vijoli. Interese par mūziku, studējot arī mūzikas teoriju jaunieša gados, pavadījusi Madernieku visu viņa mūžu. Tās rosinājumi bijuši visai noderīgi vēlākai rakstu kompozīcijai. Līniju un laukumu izkārtojumā redzamos veidos izpaužas

kāda savdabīga formu un krāsu mūzika.

Guvis pamatizglītību Vecpiebalgas draudzes skolā, kur rādījis teicamas zīmētāja spējas, Jūlijs dodas uz Rīgu. Mācās zīmēt vācu amatniecības skolā pie K.Felsko. Apguvis sagatavojumu, jaunietis 1892.g. dodas uz Pēterburgu un tur iestājas Stiglica centrālā tehniskās zīmēšanas skolā, kur mācās un vēlāk māca vairāki latvieši. Madernieks piedalās latviešu mākslinieku pulciņā Rūkis, kurā garīgais vadonis ir Ādams Alksnis (1864-1897). Jūlijs daudz gūst savai attīstībai un uzskatu izveidošanai pulciņa dalībnieku pārrunās par mūsu tautas mākslu un par latviešu mākslas patstāvīgas izveidošanās uzdevumiem un iespējām dzimtenē. Madernieks iedraudzējas ar gados jaunāko Teodoru Grīnbergu (Zalkalnu, 1876-1972). Grīnberga vecāku mājās Siguldā pavadītās vasaras, abiem jūsmojot par dabu un gleznojot, ir saulaini un gaši atmiņu gadi. Madernieks savās atmiņās tos sauc par "jaunības dienu gaišākiem mirkliem, ...brīnišķīgu sapni no Eldorādo pasaules." Tikai vēlākos gados, kad cīnās ap Brāļu kapu izveidošanu un Brīvības pieminekļa celšanu Madernieks nostājas K.Zāles piekritēju pusē, šī draudzība izirst.

Savās dzīves gaitās gan kā audzinātājs, gan kā mākslas kritiķis Madernieks bijis rosinātājs, jaunatnes un atzīstamo jauno radošo mākslas centienu dedzīgs aizstāvis. 1904./05. gadā mūsu rakstu izcilais meistars nodibina savā laikā populāro zīmēšanas un gleznošanas studiju. Gados pirms pirmā pasaules kara tur mākslas pamatus un ierosmi guvuši daudzi tā laika jaunatnes censoni, no kuriem daļa nodibināja savu vārdu mūsu mākslā. Minēsim A.Cīruli, L.Libertu, K.Miesnieku, R.Sutu, N.Strunki, U.Skulmi, J.Liepiņu, J.Munci, kā arī A.Prandi, A.Filku, A.Šteinbergu, J.Ērgli, V.Irbi, A.Stulpiņu, N.Šotnieku, H.Grotusu, A.Ivanovu-Bestraudziņu u.d.c. Še mācīja dekoratīvā impresionisma ievirzi, formu ornamentalizēšanu. Tomēr pats galvenais bija tas modrais, spirtsais gars, kas pastāvēja studijā un tās vadītāja jūsmīgums par dzīvo, radošo mākslu. Tālab savās kritikās viņš nesaudzīgi apkaroja visu pliekano, banālo, mākslinieciski nevērtīgo. Tā Madernieks, piem., uzbruka tiem Rīgas arhitektiem, kas namus cēla pēc vācu paraugiem, ko viņi atrada ārzemju žurnālos. Varbūt ne gluži taisnīgi viņš uzbruka Jānim Rozentālam, kas bija novērsies no sākotnējā

tautas dzīves tēlojuma, pievēršdamies stilizācijai un fantastiskai vācu jaunromantiku ietekmei. Toties viņš jūsmoja par Tilberga glezniecību, kurā ir daudz stilisku aizguvumu no tagadnes un pagātnes citu tautu meistariem. Taču tāda bija Madernieka pārliecība, jo viņš aizvien gribēja būt uzticīgs sev un izjūtā ieskatītam, tiklab jūsmīgi cildinot, kā sašutumā pelot. Vins bija savā ziņā īsts un nelokāms. Taču Latvijas patstāvības laikā, rakstot kritikas Jaunākajās Ziņās, viņš ne ikreiz varēja brīvi izteikt savu domu, jo dažreiz redakcijas darbā iejaucās pati izdevēja. Pie tam rakstiem bija jābūt īsiem un tālab dažs palika nepateikts vai pat sagrozīts. Tas sāpināja mūsu kritikas senioru un bija arī tādi raksti, ko viņš varēja ievietot vienīgi Sociāldemokratā. Neiztīrējot šē sīkāk Jūlija Madernieka darbību, atzīmēsim tajā vēl citu aspektu. Viņš bija sirsnīgs un pārliecināts latvisko centienu aizstāvis. Vēlvairāk: Madernieks bija īsts un nepaguris dvēseļu zvejnieks, kas rūpējās, lai jauno konkordiešu skaits vairotos. Kā Valdemārijas goda filistrs viņš konkordiešu vidū, bieži redzams Valdemārijas mītnē Cēsu ielā, aizvien jutās kā mājās. Viņš saprata jauniešus, viņu domu veidu un centienus, bet jaunieši savukārt atrada viņā draugu un labprāt bija kopā ar Madernieku. Jūlijā nopelns ir tas, ka Valdemārija ieguva no mākslas pasaules par goda filistriem sabiedrībā pazīstamus vārdus.

Tāds bija arī Ludolfs Liberts, divkāršs Madernieka audzēknis: Keniņa reālskolā un Madernieka studijā. Tur sabijis kādu laiku, viņš iestājās Kazanas mākslas skolā, to beigdams jau Pirmā pasaules kara gados. Kara gadi bija jūtams zaudējums Liberta mākslas attīstībai.

Pārnācis mājās no kara ievainots un ar godazīmēm, viņš tika lielnieku varas mobilizēts cīņā ar Poliju. Viss bija jāatsāk no gala, bet iedzimtās spējas un neatlaidīgs darbs Libertu drīzi vien izvirzīja pirmās mūsu jaunās paaudzes mākslinieku rindās. 1923. gadā kopā ar K. Ubānu sarīkotā izstāde bija panākums. Viņu aicināja gleznot dekorācijas Mocarta Bēgšanai no Seralas. Šī debija bija visai sekmīga. Liberta krāšņā krāsainība, dekoratīvo formu īpatnā pasaule un bagātā fantazija valdzināja skatītāju un cita pēc citas tapa dekoratīvie ietērpi operām un baletam uz Nacionālās operas skatuves. Viņš bija iekarojis

ar savu spožo ornamentālo stilu īpatu vietu mūsu skatuves glezniecības attīstībā. Tai pašā 1923.g. akadēmijas rektors V.Purvītis aicināja viņu par mācības spēku. Par tādu Liberts sabija līdz 1932.g., kad akadēmijas budžeta samazināšanas dēļ viņam bija darbs jāatstāj. Tikai 1941.g., līdz trimdas laikam, Libertu atkal aicināja par akadēmijas mācības spēku - figurālās glezniecības meistardarbniecas profesoru. Ražīgs par spīti smagai slimībai, strādājis līdz pat nāves dienai, Liberts sarīkoja virkni personīgo izstāžu Ņujorkā; monografijas daudzinaja arī trimdas gados latviešu meistarū. Jāpiemin arī tas, ka viņš bija mākslinieku biedrības Sadarbs priekšsēdis ilguš gadus un vēlāk Tēlotāju mākslinieku apvienības priekšsēdis jau autoritārās varas gados.

Arī Kārlis Zāle (1888-1942) abu diženāko Latvijas pieminekļu - Rīgas Brāļu kapu un Brīvības pieminekļa autors, bija savā laikā mācījies Kazanas mākslas skolā, tur iedraudzēdamies ar gados jaunāko līdzgaitnieku - L.Libertu. Kā Liberts ar skatuves dekorācijām, tā Zāle ar monumentālās skulptūras veikumiem jau bija kļuvuši pazīstami Kazanā. Netrūka arī bohēmisku ēvērgēlību. Zāle ar savām monumentālista spējām guva pirmo godalgu Rīgas Brāļu kapu sacensībā, žūrori vienbalsīgi bija atzinuši Zāles metu par labāko, izsakot domu, ka labāki panākumi būtu gūstami, ja K.Zāle sadarbotos ar T.Zalkalnu.

Šī piezīme izradījās kļūmīga. Jau praktiski tāda sadarbšanās nebūtu izdevīga, jo Zāle bija dižena arhitektoniska stila meistars, turpretim Zalkalna pieminekļu tēlniecībā bija pārsvarā intīmas monumentālitates ievirze. Negribēja Zalkalna piedalīšanos arī pati Brāļu kapu komiteja.

Tā abu līdzšinējo draugu attiecībās radās naidīga plaisa. Ar Zalkalna un Zāles ierosmi, piedaloties Maderniekam, Libertam, Tonem un Silinam, nodibināja mākslinieku biedrību Sadarbs, kas apvienotu profesionālus mākslniekus un arī mākslas teorētikus.

Pēc pirmās Sadarba izstādes (1925) šī plaisa bija gājusi tik tālu, ka Zalkalns no Sadarba izstājās. Viņam sekoja Tone un Ubāns. Sadarbā palika Madernieks, L.Liberts, J.Kuga, B.Dzenis, K.Miesnieks, J.Siliņš un citi.

Zāle savu uzdevumu spīdoši veica. Še bija svarīgi arī J.Madernieka un J.Siliņa raksti presē, L.Liberta

nostāšanās sava drauga pusē. Sadarba atbalsts bija svarīgs, kad Brīvības pieminekļa celšanu pēc vairākām sacensībām uzticēja atkal K.Zālem, kā labākā projekta (kopā ar arch. S.Štālbergu) autoriem.

Pēc K.Rončevska nāves (1935) Zāli ievēlēja par figurālās tēlniecības meistaradziņas profesoru. Bijušie audzēkņi viņu atceras kā labu skolotāju. Sasirdzis ar tuberkulozi, Zāle aizgāja viņā saulē 1942.g. Tika izvadīts svinīgi no archibīskapa katedrāles Rīgā un apglabāts Brāļu kapos.

Leo Svemps (1897-1975), spējīgs gleznotājs, izkopa savu īpato stilu, it īpaši klusās dabās un krāšņajos puķu ainojumos, pretstatotai brīvā krāszieda uztverē. Okupētās Latvijas akadēmijā viņš vienu laiku vadīja glezniecības darbnīcu, pēc tam būdams par Latvijas Valsts Akadēmijas rektoru.

Ar Jūlija Madernieka ierosmi arī šī raksta autors (dzimis 1896.g.) kļuva par konkordijas Valdemārijas goda filistru. Skaistas bija tās dienas, tie sarīkojumi ko pavadīju konkordiešu saimē. Mana dzīves biedre Elza Silina kādu laiku bija Valdemārijas dāmu komitejas priekšiece. Ar to šīs īsās rindīnas, veltītas Jūlijam Maderniekam, mani draugiem L.Libertam, K.Zālem, L.Svempam, lai atlauls beigt.

Jūlijs Madernieks

1870.27.II – 1955.19.VII

Valdemārijas goda filistros ir vairāki izcili mākslinieki; arī kāds mākslas vēsturnieks un filozofs. Četri pirmie ir pelnījuši un arī guvuši plašāku apceri. Šī raksta nolūks – sniegt mirušo valdemāriešu gara pasaules un personības īsu konturējumu. Viņu vidū Jūlijs Madernieks pieskaitāms vecākai, tēvu paaudzei. Pārējie četri, turpat viena dēla gājuma, veidojušies un darbojušies posmā starp divi Pasaules kariem, kas iedragāja viņu dzīves sākumu un beigu gadus dzīves tecējumā.

Jūlijs MADERNIEKS (1870–1955), ar sirdi un dvēseli valdemārietis, jaunatnes draugs, īsts dvēseļu zvejnieks. Pats konkordiešu kustības dedzīgs piekritējs, viņš savus jaunākos kolēģus ieguva Valdemārijai.

Trejos lokos risinājies Jūlija Madernieka mūžs. Galvenais viņa darbošanās kodols ir īpatnās rakstu kompozīcijas, sākumā lineāras, spalvas zīmējumā ar pirmā posma noslēgumu: "ORNAMENTS", Rīgā 1913. Ar Latvijas patstāvības gadiem rakstu dižmeistars pārgāja uz krāsaino un melnbalto laukumu ornamentālā rotājuma sacerējumiem, gan kā metos paklājiem, gan brīvās kompozīcijās ar abstraktu un

dažviet ar tēlojuma raksturu. Šī dzīves galvenā posma veikumi ir reprezentēti attēlu krājumā "RAKSTI", izdoti 1930.g., kad ornamentu meistaram 60 gadi. Kopš 1920.g., kad piecdesmitgadnieks pārsteidza savā personālā izstādē Letas salonā ar īpatiem nobriedušiem veikumiem, līdz "RAKSTU" publicēšanai un visiem raženiem acme gadiem mūsu patstāvības laikā.

Lai gan, ap 20.gadsimta sākumu, Teodors Zal-
kalns (Grīnbergs), ar pseidonimu Mednieku Krišs,
tika rakstījis dažas kritikas, mūsu nopietnas,
profesionālas mākslas kritikas un apcerējumu nodi-
binātājs bija Janis Rozentāls ar saviem rakstiem
žurnālā "VEROTAJŠ", kas iznāca no 1903. - 1905.
gadam, un kam viņš vadīja mākslas nodaļu. Rozen-
tāla ierosināts, mākslas kritiķa gaitas iesāka
Madernieks, klūdams pirms Pirmā pasaules kara par
populārāko mūsu kritiķu pulkā. Jūlija Madernieka
kritikas un apceres, parādoties laikrakstos un
žurnālos ("Dzimentenes Vēstnesī", "Latvijā", "Izglī-
tībā", "Domās", u.c.), bija svaigas un asas. Jūs-
mīgi apsveikdams visu jauno un raženo, viņš sīvi
apkaroja bezgaumīgo un pliekano. Rakstīdams par
Rīgas architektūru, Jūlijs apkaroja vācu paraugu
atdarinājumus - propogandēja latvisko mūsu mākslā
un mitekļos. Viņa spriedumi guva piekritējus un
draugus, bet arī ne mazums ienaidnieku. Madernieks
aizstāvēja jaunos, modernos centienus mākslā;
tā arī Matveja parādīšanos Rīgā, organizējot
1910.g. krievu Jaunatnes Savienības mākslas skati,
kas izraisīja polēmiku.

Jūsmodams par Purvīša glezniecību 1898., 1900.
un 1904. gada izstādēs Rīgā, Madernieks nosodīja
vēlāko gadu (pirms Pirmā pasaules kara), Purvīša
mākslas šablonizēšanos un sastingumu. Ne visur
iecenītā kritiķa spriedumi un vērtējumi bija
pieņemami. Viņš slavīnāja Tillberga eklektisko
glezniecību un, dažviet, nepelnīti pēla svārstības
Rozentāla mākslā. Mūsu patstāvības gados kā Jaunā-
ko Ziņu kritiķim, apstākļi, bieži vien, nepielāva
izteikt savus spriedumus, gan avīzes iespieduma
telpas šaurības dēļ, gan, atkal, noteicējam perso-
nām iejaucoties viņa darbā.

Kā mākslas kritiķis, Madernieks aizvien ir
stāvējis dzīvās un radošās mākslas tulkotāju un

aizstāvju pusē, apsveicot jūsmīgi jaunus, nozīmīgus sasniegumus Latvijas mākslā.

Mākslā kā tautas radītāju spēju un gara dzīves vēstītājā viņš aizvien uzsvēris un meklējis saskatīt nacionāli īpatnīgas izpausmes; tamlīdz, arī bijis dedzīgs latviski īpatnīgs sludinātājs un aizstāvis.

Tādu īpašību meklēšanai un izteiksmei bijusi veltīta viņa pašā māksla. Atzīdams latvju rakstu lielo nozīmi, gūdam tajos vērtīgu ierosmi, viņš negribēja būt savos ornamentos to atdarinātājs; atzīdams šo tradīciju modernizēšanu tērpos un citās tekstilijās, piemērojoties tagadnes dzīves vajadzībām un izpratnei. Jautājumā par tautisko tērpu modernizēšanu izraisījās asa polemika starp Madernieku un Zariņu, kas domāja, ka tautas tērpu nodibinātās formas ir kanoniski negrozāmas. Šis strīds izvērās personīgā ienaidā, kurā Zariņš vēl vecuma gados izrādīja vislielāko nepiekāpību.

Treškārt, ir jāmin Madernieks kā skolotājs. Šai jomā svarīga bija meistara 1904.g. atklātā mākslas studija, iepretim Vērmanes dārzam. Turpat, stāvu zemāk, bija pašā mākslinieka mītne, kur iegriezās rakstnieki, gleznotāji un mūziķi. Studijai nebija kāda noteikta plāna. Tajā piekopa ornamentālu stilizāciju un dekoratīva impresionisma glezniecību - gaišās toņkārtās un laukumu mozaikā.

Maderniekam rūpēja ierosināt un ievadīt audzēkņus mākslas ceļos. Ap 1905.g. studijā mācījās vēlākie keramiķi Pēteri Šteinbergs un Ansis Cīrulis. Cīrulis Madernieka ierosmi izkopa plašāki un daudzpusīgāki, kļūdams par izcilu rotātāju un daļamatnieku Latvijas patstāvības gados. Studijas darbībā pats galvenais bija rosīgā, garīgā gaisotne kāda tajā valdīja. Meistars modināja audzēkņos jūsmu un interesi par mākslu kā arī par sadzīves un kultūras jautājumiem.

Pats būdams mūzikāls, viņš spēlēja vijoli un studējis mūzikas teoriju. Tos audzēkņus, kam mūzika bija tuva, veda uz koncertiem, operās izrādēm pilsētas vācu teātrī, pašā augšā, trešā galerijā.

Viens no agrīniem, pirmajiem studijas audzēkņiem atcerās sava skolotāja kautrību: nopircis jaunu, gaišu uzvalku, Madernieks kautrējies tajā tūdaļ rādīties sabiedrībā. Viņš to ievalkājis

un "apslacinājis" vispirms staigājot ārpus pilsētas.

Pēdējos gados pirms Pirmā pasaules kara nāca otrs audzēkņu gājums, ap 1890.gadu dzimušie. Madernieka studijā pabija R. Suta, N. Strunke; abi dumpodamies pret "ornamentu", šatīnūši savus audeklus ap mazu eglīti, un aizgājuši no studijas. Tur kādu laiku mācījušies L. Liberts, A. Prande, P. Šotnieks, U. Skulme, K. Miesnieks, A. Ērglis, vēlākais baskājis Irbīte, u.c. Pats galvenais studijas darbībā bija modrais, brīvais gars. Te nāca trūcīgu vecāku bērni, lai gūtu pirmos pamatus mākslā, skaistuma brīnumainās pasaules savaldzināti. Entuziasts Madernieks centās izraisīt jauniesos jūsmu un ticību mākslai.

Citādi tas bija ar skolotāja darbu vidusskolās. Pirmskara posmā mācīdams zīmēšanu Keniņa reālskolā, Madernieks vienus audzēkņus, kā piem. L. Libertu, sev piesaistīja; citi, to starpā J. Kazaks un K. Baltgailis, izmantoja sava skolotāja vājības un zīmēšanas stundās darīja, kas patika. Līdzīga situācija bija Maderniekam strādājot Valsts pirmā gimnazijā Rīgā. Ar vieniem, zīmēšanā ieinteresētiem audzēkņiem viņš iedraudzējās un padarīja par saviem palīgiem ornamentālo kompozīciju pagatavošanā. Citi šajās stundās rīkojās pēc sava prāta. Visgrūtāk mīkstās dabas skolotājam bija tikt galā ar sagatavošanas klases mazuliem.

Maderniekam, kritiķim un audzinātājam Maderniekam, piemita īpata spēja, varbūt arī cēla vājība būt, aizvien, visa jaunā apjūsmotājam un jaunātnes draugam, mudinot un rosinot jaunus talantus. Paša meistarā ar raksturīgo stāvu, cieto apkakli un varavīkšņoto kakla saiti, kuņģā zaigoja opāls, jaunību dienu atbalsis, bija kāds jauneklīgs možums, ko gadu tecējums ar savām nīkulīgām dienām nespēja nomākt.

Jūlijs, kā viņu sauca draugi, dzimis Vecgulbenes Vecmaderniekoš 2.februārī, 1870.gadā. Dzimtās mājas bija Pededzes līkumos krastos, noaugušas ar ozoliem un krūmājiem, pavasarī ziedošām ievām. Tēvs un māmuļa bijuši strādīgi: klusas dabas zemes kopēji. Puisēns piekēries, it īpaši, vecmāmulai, visā apkaimē daudzīnātai madarotājai - drānu krāsotājai ar madarām: dzeltenī oranžu puķu krāsu.

Māte Dora, savukārt, bijusi krietna audēja. Te, kā arī audumu un adījumu rakstos, radušās saknes vēlākām mākslas gaitām.

Jaunieša gados Jūlijs pievērsies mūzikai, kas arvien bijusi viņa kaislība un ierosme ornamentāliem sacerējumiem. Iemācījies spēlēt vijoli un gājis spēlētams pa apkārtējām māju un zaļumu ballēm; uzstājies arī baznīcu un labdarības koncertos. Studiju gados Pēterburgā, Alfrēds Kalniņš mēģina savu istabas biedru Madernieku pievērst pilnīgi mūzikai. Vēlākos gados Jūlija grāmatu plauktos gan bija grāmatas par mūzikas teoriju, harmoniju un kontrapunktu, tomēr tēlotājas mākslas vilināja vairāk.

Pabeidzis Vecpiebalgas draudzes skolu ar Mille-
ra tēva vadīto augstāko klasi, Jūlijs mācās zīmēšanu Rīgā, vācu amatniecības skolā, un 1892.gadā dodas uz Pēterburgu un iestājas barona Stiglica Centrālā tehniskās zīmēšanas skolā. Tur specializējas spalvas zīmēšanā un dekoratīvā glezniecībā. Skolu beidz 1898.gadā ar ārzemju stipendiju. Apceļo Francijas, Vācijas, Itālijas, Beļģijas, Holandes un Austrijas mākslas centrus. Atgriezies no ārzemēm, 1901.g. izstāda savus darbus Vācu mākslas biedrības salonā. Kādu laiku darbojies Pēterburgā, 1903.g. apmetās Rīgā. Veic mēbeļu projektus, audumu metus, grāmatu grafikas, darīna ainavas pastelī un akvarelī.

Divi lietas Madernieku šajā agrīnā posmā ietekmē: jaunā, impresioniskā glezniecība, it īpaši, dekoratīvā ievirzē un jaunie stila meklējumi - modernais, jeb jugendstils ar saviem izlīkumotiem vijumiem. Taču Skandināvijas zemju mākslinieku jaunā, ziemeļnieciskā stila meklējumi, gūstot ierosmi tautas mākslas tradīcijās, drīz vien mudina Madernieku pārorientēties. Latvju rakstu īpatās stūrīnās formas ir kā ceļa zīmes jaunā mākslinieka meklējumiem.

Šis ziemeļnieciskās, un tautas mākslas formu noskaņas, Madernieks grib izteikt ne kā tautas rakstu atdarinātājs, bet kā individuāls mākslinieks. 1913.gadā izdots "Ornaments" ar spalvas zīmējuma darinātiem rakstu, viņešu un alfabēta paraugiem ir krustcelos starp jugendstila motīviem un individuāliem meklējumiem latviskā gaumē.

Jau patstāvīgā Latvijā, kopš personālās izstādes 1920.gadā Letas salonā, sācies Madernieka ceļš uz izteiksmes skaidrību un briedumu. To liecina jau pieminētie, 1930.gadā publicētie raksti. Šīs kompozīcijas, gan metos paklājiem un izšuvumiem, gan brīvā formu rotālā atklāj patstāvīgo Madernieka stilu dekoratīviem uzdevumiem ar savu īpato, ģeometriski stūraino formu valodu. Šiem centieniem bija savi sekotāji un turpinātāji.

Gan "Sadarba" izstādes, gan atzinīgi novērtētās skates ārzemēs (Parīzē, Briselē) liecināja, ka meistars rakstu melnbaltās, un īpaši krāsainās kompozīcijās, ir sasniedzis briedumu un atradis sevi. Šie raksti ārpus sava lietišķā uzdevuma kā līnijās, laukumos, krāsziestu kombinācijās, ir kā redzes mūzika.

Abstraktās, tīri ģeometriskās, gan stilizētās dzīvnieku, augu valsts vai ainavu formās Madernieks vēstī ko pasakainu - savu viziju pasauli būvētu no maziem kvadrātiņiem kā uzbūves pamatvienībām.

Līdztekus veikti mēbeļu projekti, lietišķās grafikas darbi u.tml. Īsu laiku, mūsu patstāvības gadu sākumā, pastāvēja Mākslas departaments, kurā Madernieks vadīja glezniecības nodaļu. Aktīvs mākslinieks, zīmēšanas skolotājs vidusskolā, mākslas kritiķis - tāds ir Madernieks patstāvības gados.

Piedalījies Starptautiskā dekoratīvās mākslas izstādē Parīzē - 1928.gadā, viņš pēc tam saņēma Francijas valdības goda zīmi: Officier d'Académie pakāpi ar ordeni.

Okupācijas varu laiks bija Madernieka darbības un dzīves gala posms. Viņš mira 1955.gada 19.jūlijā savas dzimtās pusēs kolhozētajos laukos, pavadīdams mūža beigu gadus vientuļš un aizmirsts.

1970.gadā, apritot 100 gadiem no dzimšanas, LPSR Valsts mākslas muzejā notika atceres izstāde ar 73 darbiem.

Valdis Muižnieks

išbachas latviešu bēgļu nometne bija slavēta ar Kārļa Skalbes ģimnaziju, kuru toreiz vadīja mūsu tagadējais goda fil. prof. E. Ābele. Šīs ģimnazijas absolventu gada grāmatā, 1948.gada pavasarī, skolu beidzot, Valdis Muižnieks ir ierakstījis šādu piezīmi: "Vai izgājis dzīvē īstenošu savus nākotnes nodomus, ir vēl Liktenlēmēja noslēpums, bet esmu nodomājis dzīvi skatīt mediķa acīm. Šķiet, manu otru nākotnes nodomu zinās jau lielākā daļa klases biedru - gribu būt skautu "dīdītājs".

Jau ir pagājuši vairāk kā tūsdesmit gadi kopš šī ieraksta, un Valdis varētu jau atskatīties uz 20 gadiem sekmiģā ārsta praksē. Ar roveru "dīdīšanu" viņš kādu laiku nodarbojās jau Fišbachā un arī A.S.V.: Misisipī un Čikāģā. Bet ierodoties Čikāģā, Valdi pašu sāk "dīdīt" idejas par jaunatnes organizēšanu, izglītošanu un informēšanu.

Piecdesmito gadu sākumā viņš ir redzams Čikāģas jaunatnes pulcinā iniciatoru grupā; piedalās ALJAs dibināšanā, darbībā un ir ALJAs priekšsēdis 1957/1958.gados. Jaunatnes vadītāju kursu organizētājs, 6 x 1 kursu izveidotājs vidienē, latviešu valodas studiju centra noorganizētājs Rietummičiganas universitātē, kas darbojas jau kopš 1966.gada. Tādas ir kontū-

ras, kas iezīmē viņa nodošanos jaunatnes lietai.

Pēdējos gados viņu "apsēdusi" ideja par pilna kursa latviešu gimnaziju A.S.V., kuŗas Toronto variants joprojām skaidrojas.

Jāpiemin vēl Valža lielā enerģija kopā ar citiem vidējās paaudzes darbiniekiem dibinot un izvedojot Latviešu fondu, kuŗš pēdējos gados ir kļuvis par galveno atbalstu mūsu kultūrālās dzīves pasākumiem.

Varam saskatīt, ka Liktenlēmējs Kārļa Skalbes gimnazijas absolventam nodomu sasniegšanā ir bijis labvēlīgs. Bet, ne jau gludi vien ir gājis Valdim Muižniekam - ir dzīvē ievijušies arī daudz drūmu pavedienu.

Viņš dzimis, uzaudzis un gājis skolā Abrenes apriņķī, Rugāju pagastā. Vācu laikā, kad Valdis jau iet Balvu gimnazijā, viņa tēvs Aleksandrs Muižnieks darbojas kā Rugāju pagasta vecākais. Jau sākot ar 1943.g. Rugāju pagasta apkārtējos mežos sāk darboties sarkanie partizāni. Muižnieku mājās ir vietējā telefonu centrāle, tāpēc tai var sagaidīt partizānu uzbrukumu. Muižnieku ģimene pārceļas dzīvot uz Rugāju pagasta valdes māju. Tēvs vēlēš, lai Valdis pārceļas dzīvot uz Limbažiem pie krustmātes, lai tur turpinātu izglītību mierīgākos apstākļos Limbažu gimnazijā.

Pareģojums piepildās - kādu nakti partizāni uzbrūk telefona centrālei un to noposta. Partizānu uzbrukumi un sadursmes pieaug. Pagasta vecākais labi pazīst apkārtni, un dažreiz arī viņš piedalās cīņās ar sarkaniem partizāniem.

Kādā ļoti aukstā laikā sadursmē ar sarkaniem partizāniem viņam iznāk ilgi uzturēties mežā. Viņš stipri saaukstējas, tāpēc viņam atjaunojas pirmā pasaules karā iegūtā plaušu kaite. Tēvs tiek ievietots Rīgas slimnīcā, un tur viņš īsi pirms Rīgas krišanas mirst.

Valža māte - Beatrīse Muižniece ar bērniem Veltu, Imantu, Māri un Andreju dodas bēgļu gaitās uz Vāciju. Valdis tajā laikā jau ir gaisa spēku izpaļigos Ķegumā, vēlāk Čekoslovākijā un Vācijā, Štetīnas pilsētā. Pēc kapitulācijas, nokļuvis Libekā, Valdis uzzina, ka māte, māsa un brāļi dzīvo Fišbachā. Tā visi atkal satiekas.

Varbūt pusaudža atmiņas par cīņām mežos ar sarkaniem partizāniem un tēva dzīves traģiskais noslēgums, Valdī ir izraisījis degsmi veselu poşmu darbo-

ties politiskā laukā. Viņš piedalās Ungārijas revolūcijas dienas atzīmēšanas organizēšanā Kalamazū un Grand Rapidos. Čikāgas latvieši, droši vien, vēl atceras, kā Valdis Muižnieks kādā banketā sagādāja nepatikšanas un atgādināja noziegumus krievu sūtnim Menšikovam, ar to radot pārsteigumu viņa pavadoņim Ilinojas gubernātoram A.Stīvensonam.

Žurnāliste Dagmāra Vallena šo epizodi apraksta D.V. mēnešrakstā, 1965.gada 2.n. šādi: "Līdzīgas "problēmas" Menšikovu sagaidīja arī Čikāgā. Daudzi demonstrēja ārpusē, bet Dr.Muižnieks bija nopircis daļības karti M. par godu rīkotās vakarinās. Kad Maiks (Menšikovs) ar toreizējo Ilinojas gubernātoru un pašreizējo A.S.V. sūtni Apvienotajās Nācijās - A.Stīvensenu, ieradās telpā un nosēdās pie galda, Dr.Muižnieks piecēlās, piegāja pie abiem un pasniedza Padomju vergu nometņu karti (to viņš izdalīja arī preses laudīm un daudziem citiem vakara daļībniekiem). Zibsnija preses fotogrāfu spuldzes! Daži rīkotāji gribēja Dr. Muižnieku izraidīt, bet viņš paskaidroja, ka ir samaksājis par vakariņām un grib tās paēst. To viņš arī pēc tam mierīgi izdarīja".

"Mana vēlēšanās ir redzēt trimdā demokrātiski vienotu latviešu saimi, darbojamies mērķtiecīgi savas tautas brīvības labā", viņš saka, ja piemin viņa politisko darbošanos.

Dr.V.Muižnieka dzīves biedre Lalita ir lingviste un māca valodas Rietummičiganas universitātē. Latviešu sabiedrība viņu pazīst kā vidējās paaudzes dzejnieci. Dēls Zintis studē Rietummičiganas universitātē, bet meita Sarma mācās Kalamazū koledžā.

Profesionālā laukā Dr.Valdis Muižnieks ir iecienīts Kalamazū ārsts-chiropraktors ar plašu un uzticīgu pacientu saimi.

Daži biografiski dati: V.Muižnieks dzimis 1927.g., 1.decembrī. 1948.g. pavasarī beidza Kārļa Skalbes ģimnāziju. 1949.g. kopā ar māti, māsu un brāļiem iecelo A.S.V. un kļūst par Misisipi kokvilnas audzētāju. 1950.g. ziemā pārceļas uz Čikāgu. 1952.g. sāk studijas un tās beidz ar ārsta-chiropraktora grādu 1957.g. Pēc papildus studijām un pārbaudījumiem 1973.g. kļūst par diplomētu chiropraktikas ortopēdistu. Viņš kā ārsts Kalamazū praktizē jau kopš 1959.g. maija.

V.Muižnieks ir saņēmis Kultūras fonda gadalgu

un D.V., centrālās valdes atzinības rakstu par latviešu studiju centra izveidošanu Rietummičiganas universitātē, kas darbojas jau četrpadsmit vasaru.

Darbs ceļ vīru !

Eduards Ramats

aldemārijas Goda fil. un ievērojamam mūzikas darbiniekam - Eduardam RAMATAM, 12. septembrī piepildījās 75 mūža gadi.

Viņš dzimis 1888.g., Cēsu apr., Vaives Lībiešos. Dzimtenē viņam Amatas krastos piederēja skaistas mājas "Ainavas", kuŗu robežās atradās arī slavenais Zvārtas iezis. Uz "Ainavām" noticis arī kāds valdemāriešu gadskārtējais izbraukums, un Goda fil. prof. Ludolfs Liberts tad šī izbraukuma piemiņai piestiprinājis tur speciālu piemiņas plāksnīti.

Jubilārs beidzis Cēsu pils. skolu 1907.g. un kā eksterns ģimnaziju Pēterpilī - 1909.g. Ieguvis skolotāju tiesības un sācis strādāt par skolotāju Rīgā, vienlaicīgi mācoties arī dziedāšanu ķeizariskā mūzikas skolā pie P. Jurjāna. Vēlāk viņš beidz Maskavas konservatoriju; dziedāšanas un dirigēšanas klases.

Ramata mūzikālā darbība izpaudusies trīs virzienos: viņš bijis operu un koncertu dziedonis, diriģents un mūzikas rakstnieks.

Līdztekus mūzikas studijām, viņš vairākus gadus veltījis arī krievu operu teātriem (Maskavas Lielā operā), kur gūst lielu rutīnu skatuves mākslā, atlasdamies ciešā saskarē un sadarbībā ar Šaljāpinu, Sobinovu, Smirnovu u.c. tā laika Lielās operas slavenībām.

Papildinājies Romā pie Enriko Rozati un apceļojis Eiropas ievērojamākos mākslas centrus - Bertīni, Parīzi, Londonu, Milānu, Florenci u.c., dziedonis paklausa dzimtenes un sirmās Rīgas vilinājumam. Nodibinoties Latvijas valsts operai, Ramatu redzam uz tās skatuves. Viņš dzied Valentīnu (Faustā), Maručio (Ielejā), Šaucēju (Lohengrīnā), Mazetto (Donžuanā), u.t.t. Bet drīz dziedoni piemeklē nelai-me - pēc neizdevīgas deguna operācijas, darbs operā jāpārtrauc, jo sašķobās rezonatori un balss zaudē pievilcīgo tembru. Pamazām balss tomēr atgūst agrākās īpašības, bet R. tomēr operā neatgriežas un pievēršas mūzikāli - pedagogiskam darbam.

Viņš strādā kā mūzikas un dziedāšanas skolotājs I Rīgas valsts gimnazijā un Valsts vidusskolā pieaugušiem; vēlāk Valsts komercskolā. Jo cītīgi seko Rīgas mūzikas dzīvei un raksta recenzijas Latvijā, Latvijas kareivī un Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā.

Daudz dzied arī koncertos un Radiofonā, un ar saviem vidusskolu korjiem piedalās visos neatkarīgās Latvijas dziesmu svētkos. Ir arī Konkordiju Seniorāta vīru kora dirigents un Valdemārijas dubultkvarteta vadītājs.

Sai darbības posmā Ramats saraksta vairākas mācību grāmatas dziedāšanā skolu vajadzībām. J. Rozes apgādā iznāk Dziedāšanas pamatmācība (divi izdevumi), bet Vidusskolu skolotāju kooperatīvs izdod Balss nostādīšanas pamati un Dziedāšanas mācība uzdevumos un jautājumos.

Sarakstījis arī ap 10 lugu skolu teātriem, kurām pats komponējis mūziku. Rakstījis arī dzejoļus un stāstus, kas izkaisīti periodikā. Pāris stāsti iznākuši arī J. Rozes apgādā, bet dažus Ramata dzejoļus komponējis Ādams Ore, J. Reinholds, J. Cīrulis, A. Žilinskis un V. Jurevičs.

Bijis aizsargu orķestra kapelmeistars. Apbalvots ar Viestura ordeni, Aizsargu nopelnu krustu, Igaunijas Baltā ērgļa ordeni un cariskās Krievijas Stanislava ordeni.

Trimdā, Vācijā, Ramats apmetās Šverinā, un tūdaļ nodibina kori Daugava. Vēlāk, Lauenburgā un Geesthachtā, šis koris nostabilizējās un ļoti daudz koncertēja nevien pašu "Saules" nometnē, bet arī apkārtējās nometnēs. Pirmā pastāvēšanas gada 52 nedēļās koris bij dziedājis 60 koncertos! Šis koris bij ievērojams

faktors mūsu tā laika trimdas dzīvē. Aktīvais un ļoti intensīvais koŗa darbs daudziem dziedoŗiem dŗk-dienŗbas gaitās deva skaistākas dzŗves un laika pavadŗšanas jŗgu. Koŗa koncerti savukārt bij liela, garŗga veldze visiem pārŗjiem tautieŗiem. Vairākkārt koris dziedāja arŗ cittautu publikai, bet Hamburgas raidŗtājam ieskaŗoja 26 latvieŗu komponistu dziesmas, kuŗas radiofons vŗl tagad atskaŗo raidŗjumu ciklā Aus fremden Landen. Ed. Ramats bij arŗ virsdirigents dziesmu svŗtkos Gesthachtā un Libekā; darbojās par skolotāju "Saules" nometnes latvieŗu gimnazijā, bija draudzes ēŗģelnieks un vadŗja "Dipaka" orķestri.

Sākoties tālākai izceļoŗanai, Ramatu par ēŗģelnieku aicina Ćikāgas larv. Ćiānas draudze. Se viņŗ atsāķ arŗ koŗa Daugava darbŗbu; ierosina sarŗkot pirmos Dziesmu svŗtkus A.S.V. un ir to virsdirigents. Tāpat viņŗ ir arŗ virsdirigents novada Dziesmu svŗtkos Milvokos. Viņŗ turpina arŗ mūzikas recenzenta darbŗbu, vŗrtēdams "Laikā" Ćikagā notikuŗos koncertus. Pirms 5 gadiem, sasniedzis 70 mūŗa gadus, Ramats nodod koŗa vadŗbu citam dirigentam, bet pats tagad pilda Ćikāgas, Jāŗna draudzes ēŗģelnieka pienāķumus un arŗ sŗis draudzes jaunatnes koŗa vadŗbu.

Mūsu Goda filistrs Eduards Ramats, nel. komponista Jāŗna Zālŗŗa vārdiem runāķot, "piesķaitāms tiem klusajiem, ideālistiski noskaŗotajiem darbinieķiem, kas māķslai, zinātnei un sabiedriskiem uzdevumiem veltŗjis savus labāķos spēķus, patiesu, iekŗŗju dziņu un atziņu vārdā.

Valdemārijas saime savu sŗrsnŗģo Goda filistru sumināja 14.septembrŗ Aurorā, Ilinojā, juniora J. Lapsas vecāķu mājā, svinŗģā konventā, kuŗā piedalŗjās Centrālais prezidijs - seniors prof. E. Ābele, viceseniors Z. Kārķliņŗ un audzinātāķs Ed. Avots; daudzi Ćikāgas kopas valdemārieŗi ar kundzēm, arŗ vairāķi pārstāvķi no Viskonsŗnas kopas.

Kad ievērojāmā m svinŗbām dekorētajās telpās bij ienests Valdemārijas karogs un A. Kalnāja vadŗbā izskanēķjis "Nu sveiki, brāķi!" - mūsu seniors uzrunāja jubilāŗu, sakot: "Kad darba dienā pienāķusi palauņadze vai cilvēķa dzŗvē jau trŗis cēlieni aizritēķuŗi mūŗŗības jūrā, der paraudzŗties uz nocirsto lŗdumu vai iekoptā m druvām. Őovakar raugā mŗies uz mūsu diŗā gaviļņieķa, Goda filistra Eduarda Ramata, veikumu. Tas viss izsakāms īŗi ar dzeķas seŗām rindām.

Un šīs rindas skan: Bāliņ, tavu diženumu !
 Darbiņ, tavu raženumu !
 Zeltin zēla tā druviņa,
 Kai tu bijī arājiņš;
 Briestin brieda apcirknīši
 Zelta graudu piebiruši."

Seniors tad pakavējās pie gavilnieka diženuma, darba raženuma un parādīja, ka patiesi katra druva, kam viņš roku pielicis (operas skatuve, košu vadība vai mūzikas kritiķa darbā, škirojot graudus no pelavām), ir neapšaubāmi zēlusi un nesusi bagātus augļus, un visi apcirknīši bagātīgi piebiruši.

Pēc konventa suminājuma un dziesmas - kā augstāko Valdemārijas atzinības zīmi, seniors gavilnieka plecam pārlika Valdemārijas krāsu plato prezidija lentu un konventa uzdevumā pasniedza latvisku pūra lādi, pildītu 75 sudraba dālderiem; norādot, ka brīdī, kad gavilnieks tiks svērts mūžības svaru kausos, un svaru kauss jau noteikti nosvērsies viņam par labu, Valdemārija uz tā vēl metīs savu sirds degsmi un savu balsi, kas svērs vairāk par šiem simboliskiem sudraba dālderiem.

Skaistu rožu velti seniors pasniedza arī jubilāra kundzei Irmāi, kas ir Valdemārijas dāmu saimes vecākā.

Tad R. Čaks jubilāram nodeva Viskonsīnas kopas sveicienus un sapulcējušos iepazīstināja ar Ed. Ramata darbīgā mūža ritējumu.

Jubilāru sveica T. Ābeltiņš (Čikāgas kopa), Aina Spuris (konkordija Zinteniece) un K. Matisons (konk. Zelmenis). Viceseniors Z. Kārklīšs nolasīja Mičiganas un Kalifornijas kopu senioru - J. Gailīša un A. Cimdiņa rakstiskos apsveikumus.

Ar interesantām, paša jubilāra bērības un jaunības gadu atmiņām, košu nobeigumā viņš dedzīgi un kvēli aicināja: "Būsim vienoti!" , nobeidzās jubilejas sviņīgā daļa, lai pēc brīža turpinātos pie bagātīgi un gaumīgi klāta mielasta galda.

Arī tad dziesmas vijās ar interesantiem jubilāra atmiņu stāstiem.

Pēteris Rožlapa

ašā divdesmito gadu sākumā bijušās Kēnina reālskolas telpās, Tērbatas ielā 15/17 darbojās Tautas augstskolas mākslas studija. Te mācīja Ludolfs Liberts, arī J. Liepiņš un K. Miesnieks; mākslas vēsturi lasīja šo rindīņu rakstītājs.

Starp jauniešiem, kas šē nāca gūt mākslinieka amata pirmos pamatus, 1923.g. sastopam ādažnieku Pēteri ROŽLAPU. No šejienes viņš pārgāja uz Mākslas akadēmiju, kur atkal bija Liberta audzēknis. Tolaik Liberts veica savus pirmos, spožos, inscenējumus Nacionālajā operā, talkā aicinādams apdāvinātus Akadēmijas audzēknus.

Dažiem, šī iespēja, vingrināties dekorāciju gleznošanā, nozīmēja iespēju sapelnīt naudu studijām.

Rožlapam tas bija citādi. Skatuves glezniecība ar saviem īpatiem uzdevumiem un savām problēmām, straujo veikuma tempu, teātra atmosfairu, viņam bija aicinājums. Te varēja praktiskā darbā augt un veidoties. Taču darbs operā no dekoratora tuvākiem palīgiem prasīja visu laiku, visu sparun un interesi. Tālab mācīšanos Akadēmijā nācās upurēt teātrim, lai gūtu panākumus, tehniski un mākslinieciski nobriestu šajā joslā.

Nopietnība, iedziļināšanās uzdevumā un stingra

pienākuma apziņa - īpašības, kādas piemīt Rožlapam - mudināja viņu palikt pie vienas disciplīnas, kas bija iekšēji tuva un nākamību apsološa.

Tas bija spožs laikmets - mūsu operas un baleta mākslinieciskā plaukuma gadi; meklējumu un jaunradīšanas rosmes un sprieguma piesātināts.

Auga un veidojās pats meistars, veidojās arī viņa tuvākais palīgs - Liberta asistents Rožlapa. Kopā ar meistarū viņš dabūja strādāt arī uz ārzemju skatuvenēm : Kauņā, Helzinkos, Stokholmā, Malmē. Vērtīgus ierosinājumus Rožlapa guva Parīzē, palīdzot savam skolotājam latviešu nodaļas kārtojuma darbos 1937. gada Pasaules izstādē.

Gluži saprotams, ka Libertam atstājot galvenā dekorātoru vietu Nacionālajā operā, par viņa pēcteci kļuva Rožlapa.

Ar 1935. gadu, pēc sekmīgas debijas divi operetēs: Tuksneša dziesmā un Bajadērā, sākās viņa patstāvīgās gaitas. Šais veikumos, libertiskās tradīcijas metos, jau iemirdzas Rožlapam īpatnā uztvere. Ar Baņutas pirmo inscenējumu (1937.g.), un Aīdas skatuvisko ietērpū (1938.g.), viņš nostājies uz sava patstāvīgā ceļa.

No gleznieciskās uztveres Rožlapa pievērsies arhitektoniskai uzbūvei, telpas veidojumam lielās, masīvās formās ar atturīgām rotājuma piedevām. Galveno - krāsaino laukumu pretstati plastiskās trijmēru uzbūvēs, apgaismojuma efektu izmantošana - tā panākot vajadzīgo uzveduma noskaņojumu - ir šī dekoratīvā stila būtiskie pamati.

Arhitektoniskajā un ainaviskajā apkārtnē, šur tur, ievijas īstenības elementi; ne kā tīri gleznieciskas vērtības, bet kā ķermeniski veidojumi, kas kā akcenti atdzīvina un raksturo kopējo ainu. Te jāpiemin, piem., vienkāršotās, masīvās celtnes Aīdas uzvedumā, svinīgai pacilātībai saistoties ar drūmo diženumu. Otrā Baņutas inscenējumā (1940.g.), valdzināja arhitektoniskais reālisms: visur strāvoja senatnīguma elpa, paceļot telpas veidojumu un ķermeņus teiksmainā simbolikā.

Rožlapas māksliniecisko attīstību sekmēja gan studijas Čehova seminārā, Teātra skolā, gan sadarbība ar krietniem režisoriem un baletmeistariem.

Gaume, mākslinieciskā inteligence, teicama skatuves pazišana kopā ar tehnisko gatavību, nodrošināja

Rožlapam sekmes sava skatījuma, savas formas pasaules atrašanās un izkopšanā. Līdztekus operetēm un operām, jāatzīmē baleta uzvedumi. Skatuviskās norises iespaidīgumam te bija, vietumis, nepieciešami arī āriskāki efekti (piem., Esmeraldā, Rudenī, Lakstīgalā un rozē, u.c.), taču visur ar smalkjūtīgu, gaumi un mākslinieciskās izjūtas samērīgumu.

Jau okupācijas laikā Rožlapa, divu operu inscenējumos (Hamletā un Fidelio), uzrāda ievērojamu koncentrāciju izteiksmē un vienkāršību. Telpa un ķermeņi kā mākslinieciskās īstenības elementi, krāsu un gaišumu noskaņojumi te vēstī garīgumu, saklaudamies ar drāmatisko darbību un mūzikālo norisi.

Mazāk Rožlapa paguvis sevi izveidot stājglezniecībā. Pirmo reizi viņš ar savām gleznām parādās atklātībā 1928.g., Latvijas desmit gadu pastāvēšanas jubilejas izstādē. Turpmākos gados kā Sadarba biedrs, viņš savus veikumus rāda šīs kopas izstādēs.

Tālāk prof. Siliņš norāda, ka tolaik Rožlapa mitis Vācijā un "...izbūvējis zemā pagrabā Vircburgas no-
metnē sev darbnīcu; noslēdzies savā darbā, viņš daudz un cītīgi strādājis.

Meklējumos, un cīnā par savu izteiksmi un lietu skatījumu, gleznotas ainavas, klusās dabas un portreti. No pasausākas, lineārās uztveres, Rožlapa veidojies uz gleznieciski maigu, krāsaino laukumu saliedējumu. Viņu saista kolorīts un krāsaino masu ritms. Dabas redzamība brīvi pārveidota, tiecoties saskatīt aiz lietu ārpuses ko būtiskāku. Te veras liriski apgarotas, klusuma un intimitātes apdvestas vizionāras ainas: fantastiskas ainavas ar izkūstošām, liegām formām, zeltaini sārtos toņos; gaišo un tumšo laukumu mijā tvertie augļi un ziedi."

Voldemārs Rušēvics

oldemāra Rušēvica spilgtais mūzikālais talants izvirzījis viņu par vienu no visizcilākajiem latviešu mūziķiem - atskaņotājiem. Gan kā solists, gan kamer-mūziķis viņš ar izcilu veiksmi un dzīlu mūzikālo iegremdēti atskaņojis lielo klasiķu un latviešu komponistu darbus daudzos koncertos gan savā laikā Latvijā, gan ārpus mūsu zemes robežām (Helsinkos, Varšavā, Vīnē, Parīzē, Tallinā, Kauņā) un arī pēdējos 40 gados, svešumā dzīvojot. Metot skatu atpakaļ un atceroties vijolnieka daudzos koncertus dziimtenē trīsdesmitajos gados un vērojot viņa priekšnesumu turpmākos gadu desmitos svešumā, jāliecina, ka mākslinieka mūzicēšana allaž bijusi uz augsta profesionāla līmeņa, kurā pa pilnam parādījās ne tik vien laba stila izjūta un mūzikālās formas skaidrība, bet arī vijoles toņa skaistums, dzila iejūta un spēja atklāt komponista domu, kas paslēpta melnajās nošu zīmēs.

Voldemārs Rušēvics dzimis 1907. gada 29. augustā Smolenskā, Krievijā, kur jaunais vijonieks arī uzsācis savas mūzikas studijas. 1924. gadā Rušēvici ģimene atgriežas Rīgā, un jau nākošā gadā vijolnieks uzsāk studijas Latvijas konservātorijā prof. Adolfa Meca vijoles klasē. Konservātoriju viņš beidz 1931. gadā

ar augstāko pagodinājumu - laureāta titulu. Jau studiju gados V. Rušēvics ir Latvijas radiofona simfoniskā orķestra mūziķis, un dažus gadus vēlāk šī orķestra koncertmeistars, līdz pat dzimtenes atstāšanai 1944. gadā. 1934. gadā V. Rušēvics kopā ar čellistu Ati Teichmani un pianistu Jāni Keņīti nodibina "Laureātu trio" (visi mūziķi bija Latvijas konservātorijas laureāti), kuru vēlāk pārdēvēja par "Jāzepa Vītola trio". Ar Kultūras fonda atbalstu jaunais mūziķis no 1935. - 36. g. papildinās pie slavenā vijolspēles paidagoga Ivana Galamiana Parīzē un, pēc atgriešanās Rīgā, turpina aktīvu koncertdarbību ar jau minēto trio, sniedzot koncertus kā dzimtenē, tā ārzemēs, spēlējot arī latviešu komponistu darbus. 1938. gadā V. Rušēvics pievienojas arī izcilajam Latvijas konservātorijas stīgu kvartetam (Arvīds Norītis, Eduards Vīnerts, Alfreds Ozoliņš), kas, pēc dzimtenes atstāšanas 1944. gadā, apmetās Vācijā, bet nu ar citu vārdu - "Latviešu stīgu kvartets" - koncertē daudzu zemju (Vācijas, Anglijas, Zviedrijas) slavenās koncertzālēs un radiofonos, gūstot cildinošas preses atsauksmes. Nevar nepieņemt, ka Latvijas laikā V. Rušēvics Rīgā sniedz ikgadīgus solo koncertus un ar Latvijas radiofona orķestri atskaņo Mocarta, Čaikovska, Brucha un Venāvskā vijolkoncertus, kā arī Brāmsa koncertu vijolei un čellam un Bēthovena koncertu vijolei, čellam un klavierēm.

No 1940. līdz 1944. gadam V. Rušēvics ir docents Latvijas konservātorijā. 1950. gadā mākslinieks no Vācijas iecelo A.S.V. un tūdal kļūst par mūzikas profesoru Kalamazū kolledžas mūzikas nodaļā, mācot vijolspēli un vadot kamerorķestri, kā arī izveidojot kolledžas paidagogu kvartetu un trio, V. Rušēvicam spēlējot 1. vijoli. Paralēli šim darbam, viņš tajā pašā gadā kļūst par Kalamazū simfoniskā orķestra koncertmeistaru un solistu, atskaņojot 8 vijolkoncertus šī orķestra pavadījumā. Iesaistoties šajos daudzajos atbildīgajos uzdevumos, mākslinieks nebūt neaizmirst darboties arī latviešu vidē, piedalīdamies lielajos latviešu dziesmu svētkos, būdams solists, kameramūziķis un septiņu dziesmu svētku orķestru koncertmeistars.

Voldemāra Rušēvica interpretācijā skanējuši vairāku latviešu komponistu darbu pirmatskaņojumi kā Latvijā, tā šeit svešumā, minot tikai dažus - Helmarā Pavasaļa Vijolkoncertu, un Sonātīnu, Jāņa Mediņa

otro Vijolsonātu, Ādolfā Ābeles poēmu "Stāsts" un Arņolda Šturma Sonātu un Koncertmūziku trijās daļās. Par viedo un vienmēr augstvērtīgo māksliniecisko atskaņojumu latviešu skanraži V. Rušēvicam pateicīgi.

Voldemārs Rušēvics ar savu atskaņotāja mākslu un paidagogisko darbību allaž darījis godu latviešu mūzikai un mūsu dzimtenei. Vēlēsim izcilajam mūziķim vēl daudzus raženus darba gadus.

Jānis Siliņš

merikas plašumu lielie attālumi, diemžēl, nelauj ar draugiem tikties tik bieži, cik sirds to vēlētos. Pēdējo gadu ritumā, liktenis arī lāvis tikai gauži reti, vaigā, redzēt jauno dienu draugu - Jāni SILINU. Un katreiz, kad esam sastapušies Ņujorkā, viņš man liecies, vienmēr, tikpat vecs un arī tikpat jauns kā "vecajos" Rīgas laikos priekš gadiem 35. Mēs, itkā, neredzam vai, varbūt, arī negribam redzēt ne savās, ne draugu sejās laika dzītās vagas un bijušo pārdzīvojumu atstātās pēdas. Zināju, ka Jānis Siliņš labu gadu tiesu par mani jaunāks, bet tagad, it pēkšņi, iznāk tvert spalvu, lai steidzīgās rindiņās un krietnā dvēseliskā savīļņojumā atzīmētu viņa 60 nodzīvotus mūža gadus.

Prof. Dr. philos. Jānis Siliņš dzimis 1896. gada 1. jūnijā Rīgā, Latgales priekšpilsētas Jāņu vārtu apkaimē, strādnieku ģimenē.

Jānis aug prāvā bērnu pulciņā un izdzīvo visus srtādnieka dēla priekus un bēdās. Skaista izbradāšanās pa Daugavmalas krūmiem un varena izpeldēšanās un izlēkšanās pa plostiem un laivām. Bet jāgana, pa laikam, arī kazas. Vecāki, redzēdami dēla centību skolas mācībās, visiem saviem maza-

jiem spēkiem atbalsta Jāņa tieksmes pēc izglītības. Bet, lai nobeigtu Rīgas pilsētas reālskolas kursu, Jānim pašam ar privāttundām jāgādā palīglīdzekli; gan skolas naudas samaksai, gan grāmatu iegādei.

Jau zēna gados Silīna sirds un prāts pieder mākslām. It sevišķi teātrim - un kādu laiku visi domā, ka Silīnš kļūs aktieris. Viņš dzīvi raujas skolnieku uzvedumos un piedalās vai visos Jāņa vārta apkaimes amatieru teātra uzvedumos.

Bet romantiski ieskaņotais jauneklis arī dzejo un zīmē.

Un visu to dara veksmīgi.

1910. gadā, Jaunās Dienas Lapas literārajā pielikumā, iespiesti vairāki viņa dzejoļi. Tāns gados kultūras dzīve Rīgā sit jū augstu vilni, un, tāpat kā šo rindiņu autors, arī jaunais Silīnu Jānis tad gūst spēcīgus iespaidus un izšķirīgās ietekmes visām nākošajām dzīves gaitām.

Tad sākas pirmais pasaules karš, un ar bēgļu straumi Silīnš nonāk Maskavā. Tur lieliski mūzeji, teātri, izstādes. Pēc īsāka studiju laika Komerccinstitūtā, Silīnš iestājas Maskavas universitātes filoloģijas un vēstures fakultātē un pievēršas mākslas vēsturei un teorijai. Kara laikā Maskavā ir arī liela latviešu kolonija, latviešu teātris, latviešu avīze. Silīnš tēlo teātrī, darina dekorācijas un Dzimtenes atbalsī iespiež pirmos teorētiskos rakstus un recenzijas. Viņš mācās zīmēt un glezno progresīvā J. Maškova studijā; 1919. gadā apprecās, un, kad dzīves iztika Maskavā kļūst pārlietu smaga, kopā ar dzīves biedri dodas uz Kazanu. Tur viņš uzsāk zinātnisko darbību augstākajās mākslas darbnīcās.

1921. gadā rodas izdevība noklūt atpakaļ dzimtenē.

Revolūcijas gados kreisās mākslas iekāro oficiālās pozīcijas, un Rīgā Silīnš nodibina kontaktu ar Rīgas grupas māksliniekiem. Ēdnīcā "Sukubs" (supremātisms un kubisms), gan dienām, gan naktīm notiek kaislas vārdu cīņas ar "sapuvušo akadēmismu". Silīnam kā labam, asprātīgam orātoram un dialektikim šajās cīņās bija ne maza loma. Viņš atsāk studijas Latvijas universitātē un to beidz 1929. gadā - palikdams pie universitātes zinātniskai darbībai, vēlāk iegūdams doktora gradu.

Silīnš docē Mākslas akadēmijā no 1932. un no

1936. gada universitātē.

Bez neskaitāmām recenzijām un kritikām dienas presē un žurnālos, par aktuāliem notikumiem tēlotā-
jās mākslās, Siliņš publicējis apcerējumus par
R. Pērli, Mikelandželo, K. Zāli, L. Libertu; Psi-
choloģiju un loģiku; apcerējumu par J. Gaili. Daudz
tekstu un ievadu rakstījis izstāžu katalogiem
un gleznu mapēm.

Viņam ir labs skaits kapitālu darbu, kas dažādu
apstākļu dēļ palikuši nepublicēti. No tiem mināms
monogrāfisks darbs par V. Purvīti, N. Strunki
un A. Cīruli.

Trimdas žurnālos Siliņš sniedzis nopietnus
apcerējumus tēlotāju mākslu novados. Virsburgā,
Maksimiliana universitātē viņš lasīja mākslas
vēstures lekcijas vairākus gadus.

Kā mākslas teorētikim Siliņam pieder, starp
kollēgām, tā svarīgā priekšrocība, ka viņš jau
no jaunības dienām glezniecībai pievērsies arī
praktiski. Viņš piedalījies jo daudzās izstādēs,
un sarīkojis arī patstāvīgu - savu akvareļu skati.
Mākslas darbu vērtētājs, kas pats ir arī prakti-
kis, dažkārt, var zaudēt kādu tiesu objektīvī-
tes, toties tas pieklūst mākslas darba būtībai,
daudzām, apslēptām lietām, daudz tuvāk par tīru
teorētiku. Un pilnīgas objektīvītes nekādā sprie-
dumā par mākslu jau arī nav.

Siliņš sev vienmēr uzstādījis augstas prasības.
Viņš ir laba stila īpašnieks - viņa rakstu valoda
rit dzidri un skaidri.

Tagad Siliņš ir Floridā, Winter Park Rollins
kolledžas mākslas vēstures profesors un, turpat,
arī Morse mākslas galerijas direktors-rīkotājs.
Sajos amatos viņam atkal, dažkārt, asi būs jāsas-
topas ar vecajām problēmām.

Taustot mākslas gaitu noslēpumainos ceļus lai-
kā, kad apjukums mākslās nav mazāks kā pie Bābeles
torna, viegli var nonākt konfliktā ar oficiālo
apkārtni. Gan mainītās lomās. Viegli šodien klūt
"konservātīvam", ja tas nozīmē cieņu pret gara
vērtībām; cīņu pret nihilismu - jēgas un veselā
prāta noliegšanu.

Šodien, mūsu neurotiskā laikmetā daudzi nesa-
jēdz paši, ko dara: valda jēgas noliegšana un
tumšo dziņu, elementāro varu un nakts nekritiska

glorificēšana, tur saskatot, itkā, cilvēka īsto kodolu - tas nevar būt mūsu ceļš.

Eksperimenti ir nepieciešami, bet paejot zināmam laikam, jākontrolē un stingri un nesaudzīgi jāparedz rezultāti, jo eksperiments ir tikai līdzeklis problēmas risināšanai. Svarīgs ir vienīgi gala iznākums, kurā atziņu skaidrība.

Bet, kur un kādi ir šodienas kritēriji ?

- Ak, liktena ironija ! Šodien, Rīgā palikušie cīnītāji par "ismiem" : Skulmes, Svemps, Liepiņš un citi, kļuvuši, domāju spiesti, ultrā sociālā reālisma producenti.

Turpretim Vakareiropā un Amerikā "ismi", un sevišķi abstraktā māksla paguvusi iekarot vai visus oficiālos cietokšņus - skolas, augstskolas un mūzejus. Slēpjoties veikli aiz bezpriekšmetainās, abstraktās quasi mākslas, šī zeme krietni apaugusi ar graduētiem un negraduētiem diletantiem.

Tā tad, tā ir atkal cīņa, kas gaida profesoru Silīnu - cīņa par patiesību mākslā, un es nešaubos, ka vecais draugs atradīs īsto ceļu un pareizos ieročus. Gan gauži žēl, ka nevarām tagad kā senās dienās, diskutēt šos nebeidzamos jautājumus, naktīm cauri staigājot gar Māras dīķi, starp Torņa un Āgenskalnu.

Novēlu savu seno dienu cīņu biedram vēl daudz veikt latviešu mākslas slavai un godam un savās disciplīnās godam paturēt pirmās palmas bruņinieka pozīciju.

Jānis Siliņš

irmajā jūnijā prof. Jānis SILIŅŠ iegāja 75. gadmijā. Viņu vērojot ikdienā, šo dižo gadu kvantumu gan viņa stājā nevaram konstatēt, bet, tas nu ir Siliņa ģints vitālais mantojums: darbīgums, garīgs spraigums un nerimtīgā, latviskā stāja. Jau agrā jaunībā viņš savas dzejas paraksta - "Latvietis."

Grūti gan bijuši viņa vecāku materiālie apstākļi, bet viņš ir vienmēr gatavs uzņemties cīņu pret šo apstākļu sūrumu un tos pilnā mērā pārvarējis.

To pierāda viņa veiktais darbs zinātnes un mākslas plašos novados.

Viņš risinājis mākslas vēstures un mākslas filozofijas problēmas, kultūras vērtību problēmas filozofiskā skatījumā, eksperimentāli pētījis jauniešu dvēseles dzīvi no struktūrpsiholoģijas viedokļa, pētījis personības tipu psiholoģijas problēmas. Viņš sarakstījis respektējamu psiholoģijas mācību grāmatu latviešu valodā, kas parādījās 4 izdevumos.

Kopš 1910.g. viņš sekojis latviešu mākslas gaitām, un kopš 1916.g. sācis rakstīt par mākslu. Monografiskos apcerējumos Ilustrētā žurnālā un Senatnē un Mākslā raksturojis mūsu māksliniekus. Skatīdams latviešu mākslu Eiropas mākslas perspektīvē, bet ievēro-

dams mūsu dzīves īpatos apstākļus, sniedzis tagad vispārpieņemtu mūsu mākslas attīstības posmu un paaudžu periodizāciju un centienu raksturojumu 19. un 20.g.s. Viņš sniedzis līdz šim plašāko mūsu mākslas attīstības vispārējo ainu šai posmā, lasīdams lekcijas Latvijas Universitātē un publicētās "Vēstures tēlojumos un atziņās" (Rīgā, 1937.g.). Viņš devis plašāko apcerējumu par latviešu jauno tēlniecību "Senatnē un mākslā" (1936). Mākslas filozofiskā un vēsturiskā skatījumā apcerējis latviskās mākslas problēmu, izejot no tautas gara dzīves un pasaules uztveres īpatnībām.

Viņš devis plašu apskatu par mūsu glezniecības piecgadi (1934-1939) grāmatā "Latvijas tēlotājas mākslas 5 gadi". Viņam ir apcerējumi par latviešu skatuves glezniecību un gleznotājiem. Nav iespējams minēt dzudzņos desmitus rakstu un kritiku periodikā. Viņš sarakstījis atsevišķas grāmatas par Pērli, Zāli un Libertu un pasaules mākslā monografiju par Mikelandželo. Manuskriptos viņam ir apcerējumi par Purvīti, Ansi Cīruli, N. Strunkī un Libertu, ko, neraugoties uz savu godkāres trūkumu publicēties, tomēr viņš cer vēl izdot.

Mākslas filozofijā viņu interesējušas problēmas par mākslas darbu dinamisko struktūru, kur savdabīgi saliedēti materiālie, formālie, dvēseliski-garīgie kultūras dzīves vērtību un interešu atšķirīgie komponenti. Viņš analizējis tās sastāvā un dinamikā mākslas pasauli un izveidojis patstāvīgu teoriju kā cilvēka un viņa pasaules analogonu. Viņš rakstījis par vērtību pārvērtībām un arī vērtību satumsumu tagadnes chaosā. Šie jautājumi, citu starpā, cilāti plašā, vēl nēpublicētā apcerējumā par brīvību un tradīciju modernā mākslā.

Aizvien sekodams dzīvās mākslas pulsam dzimtenē un plašā pasaulē, viņš nav bijis tas kabineta cilvēks, kam māksla ir tikai pētījuma priekšmets, bet no kuŗa pats ir šķirts ar stikla sienu - šaurā dogmatismā. Māksla un tās daudzveidīgie, brīnumainie, veidoli ir nevien apraksta, analīzes un vērtējuma priekšmeti, bet visnotālā gara savīļņojuma manifestācija; augšana un izaugsana kādas iekšējas pieredzes bagātībā, bez kuŗas ir tikai amatnieciski pedantisks dogmatisms, kam mākslas veidojumi ir izkaltēti herbārija augi. Tālab viņš sava semināra studentus veda pa mūsu mākslinieku darbnīcām, lai viņus ieva-

dmu dzivā saskarē ar māksliniekiem un mākslu, lai viņi paši meklētu vārdus, valodisku izteiksmi saviem tiešiem pieredzējumiem, bet nevis norakstītu citu spriedumus un pieredzējumus no grāmatām, kas var nodarēt tikai salīdzinājumam un paša pieredzējumu papildinājumam.

Viņa darbības lauks pedagogijā ir plaši izvērsti: Latvijas Universitāte, Mākslas Akadēmija, vēstures skolotāju kursi 1937.g., Krišjāņa Barona tautas augstskola, teātra skola... Viņš docējis Vircburgas universitātē 1946-51.g., Rollin koledžā (9 gadi), turpat arī darbojies mākslas galerijā kā eksekutīvais direktors. Viņš bijis arī mākslas konsultants Norfolkas mūzejā (Virdžīnijā) 1955.g.

Viņš bija Latvijas kultūras fonda žūrijas loceklis 1936. un 1937.g. Viņš bija Purvīša aicināts loceklis žūrējot dažas, Latvijas valsts, ārzemēs rīkotās izstādes.

Kopš 1922.g. Jānis Siliņš piedalījies mākslas izstādēs kā gleznotājs-mākslinieks. Viņš bija spēcīgās mākslas organizācijas "Sadarbs" dibinātājos - ģenerālsekretārs. Viņa gleznās pārdzīvojumu skāla ir daudzveidīga un skanīga. Viņš bijis vienmēr modrs un vēnīgs glezniecisku izjūtu un to tapšanas plašumos. Tamdēl, vērojot viņa glezniecību, ir paties prieks medītēt par tās tonālo smalkumu un individuāli īpatnējo risinājumu gleznas uzbūvē un tās harmoniskā līdzsvarojumā.

Zīmīga, un ne tikai zīmīga vien, bet gan ļoti svarīga, ir Jāņa Siliņa līdzdalība Brāļu kapu un Brīvības pieminekļa tapšanā. Viņš bijis tas, kas puda daudzos publicējumos šīs latvju tautas monumentālās ieceres realizācijas nepieciešamību, un viņš to panāca ar savu rakstu dziļi ideoloģisko suverēnitāti. Tai laikā bija daudz dažādu uzskatu Brīvības pieminekļa realizēšanas lietā. Šis viņa veikums vien jāizceļ kā neaizmirstams fakts viņa radošā aktivitātē.

Šo, pavisam konspektīvo, prof. Jāņa Siliņa dzīvē paveiktā darba apskatu rezumējot, jāsaka, ka latvju tauta trimdā un Latvijā var būt gandarīta, ka latviešu māksla un zinātne tik raženi apvienota prof. Dr. Jāņa Siliņa personībā.

Jānis Siliņš

onkordijas Valdemārijas izkārtojumā, latviešu sabiedrības pārstāvji cildināja mākslas vēsturnieku, gleznotāju un filozofu Jāni Siliņu viņa 90 gadu atceres dienā. Jubilējas sarīkojums notika 9.augustā Latviešu Studijas Centrā Kalamazū, Mičiganā, un no Floridas bija ieradies arī pats jubilārs.

"Mēs visi ceram, ka latviešiem pienāks labāki laiki, kad visa tauta varēs bagātināties no tām gara kultūras vērtībām, ko radījuši lieli un nemirstīgi latvieši,"

bija viena no jubilejas apsveikumu galvenajām domām. Tā tika attiecināta uz Jāņa Siliņa lielo darbu - Latvijas mākslas vēsture, no kā divās grāmatās, Daugavas apgādā jau publicēts pirmais sējums - Latvijas māksla 1800 - 1914. Otrs sējums divās grāmatās - Latvijas māksla 1915 - 1940 tiek iespiests. Pabeigti manuskripti par Latviešu mākslu trimdā un Mākslu padomju Latvijā.

Atceres sarīkojumu atklāja Dr. Valdis Muižnieks un Jāni Siliņu ar rozēm sveica Maija Liepiņa. Mākslinieks Arnolds Sildegs iepazīstināja ar gaviļnieka dzīves gājumu, viņa garīgo interešu daudzpusību, pedagogu un mākslas vēsturnieka darbu

Latvijā un trimdā, skardams arī viņa gleznotāja darbību.

Par tematu, kas ir latviskais mākslā, runāja jubilārs, īpaši izceldams latviešu gleznotāju un mākslas teorētiki Voldemāru Matveju, kura "nozīme nav pienācīgi novērtēta starptautiskā forumā"- Jānis Siliņš pārstāv domu, ka nav tāda īpaša mēra, ar kura palīdzību var noteikt kāda mākslas darba latviskumu. Izcilākie tautas mākslas pārstāvji (Alksnis, Ūders, Rozentāls u.c.) savos darbos pauž savdabības kvalitātes, bet latviskās savdabības kritērijs atrodas nepārtrauktā formulēšanas stāvoklī.

Godināšanas sarīkojuma otrā daļā mielastam sekoja apsveikumi. Nododot aploksnī, gavilnieku un savu goda filistru sveica 'Valdemārijas' globālā prezidija seniors Ilmārs Bergmanis. Pasaules Brīvo Latviešu Apvienības un Amerikas Latviešu Apvienības vārdā sveicienus nodeva ALA-s valdes priekšsēdis Aristīds Lambergs.

Latviešu Institūta priekšsēdis Ādolfs Blodnieks pasniedza Goda rakstu. No Latviešu Nacionālās apvienības Kanadā jubilāru sumināja prof. Gunārs Šubiņš un Kultūras nozares vadītāja, dzejniece Inta Purva. Daugavas Vanagu sveicienus nodeva Dr. Valdis Muižnieks. Latviešu Rakstnieku Apvienības vārdā priekšsēdis Aivars Runģis vēlēja gavilniekam "vēl daudz padarīt Latvijas labā." 'Garežera' vārdā sveica padomes prezidents Gundars Strautnieks; bērnu žurnāla 'Mazputniņš' - redaktors Laimonis Streips. No bijušiem skolēniem Latvijā gavilnieku cildināja Dr. Valija Runge; no Vircburgas studentiem Silvija Blodniece un Fricis Bērziņš. 'Valdemārijas' Mičiganas kopas vārdā sveicināja seniors Ādolfs Artmanis, no Rīgas laika valdemāriešiem Jēkabs Gailītis. Valdemārietis prof. Dr. Valdis Zeps novēlēja, lai gavilniekam "nekad nebeigtos laika trūkums". Apsveicēju saimē bija arī mākslinieks Ardis Vinklers, goda filistri no 'Valdemārijas': vijolnieks prof. Valdemārs Ruševics, matemātikis prof. Ernests Ābele.

Rakstveidā sveicienus bija sūtījusi Amerikas Latviešu Kultūras biroja vadītāja Biruta Abula. Latviešu Fonda padomes priekšsēdis Aivars Ronis rakstveidā izteica prieku, ka Latviešu Fonds

ar saviem līdzekļiem ir varējis atbalstīt un veicināt vērtīgā un monumentālā darba - "Latvijas mākslas" sējumu izdošanu. Viņš pavēstīja, ka Fonda padome šī darba pabeigšanai ierosinājusi papildus 5000 dolāru piešķirumu un cer, ka balsošanā Latviešu Fonda dalībnieki šo ierosinājumu atzinīgi novērtēs un dos tam savu atbalstu.

Nobeigumā gaviļnieks dalījās ar saviem godinātājiem pārdomās par mākslu.

Leo Svemps

eo SVEMPS (1897-1975), J. Madernieka ierosmē, līdzās jau minētiem, par goda filistri iestājās arī gleznotājs un jurists Leo Svemps. Liberts, Zāle un Madernieks bija Mākslinieku biedrības SADARBS biedri; Svemps bija uzņemts par biedru Rīgas mākslinieku grupā.

Būdams zvērināta advokāta palīgs, viņš 1924.g. uzstājās tiesā kā Sutas aizstāvis viņa prāvā pret Ilustrētā Žurnāla redaktoru R. Bērziņu, kas bija Sutu apvainojis plagiātā. Rīgas grupas vairāki dalībnieki bija arī naidīgi noskaņotipret sadarbnieku Zāli, sakarā ar Brāļu kapu un Brīvības pieminekla metu sacensībām.

Līdz ar Jāni Liepiņu, Svemps izvedojās par smagnēji skarbās glezniecības pārstāvi mūsu mākslā; bet ar Jāni (Džoni) Tīdemani pietuvojās franču - flāmu ekspresionisma strāvojumam.

Svempa celi, kā vienam - otram moderni ievirzītajam tolaiku jaunās paaudzes māksliniekam, sākās ar Butnovij Valeta (Kārava Kalpa) un krievu skolas centieniem, bet pēc ceļojumiem uz Parīzi pārorientējoties uz Parīzes un beļģu skolas ekspresionismu. Tempermentīgais puku, kluso dabu un ainavu meistars, pakāpeniski tiēcoties uz brīvu, spožu

ekspresīvu krāsainību, meklējot izteiksmes brīvību un efektīgu apdari, pārdzīvojis trīs galvenos posmus. Pirmo, līdz ar patstāvīgu izstādi 1923.g.; pēc tam, ceļojis uz Franciju, Belgiju. Pakāpeniski izkopis savu raženāko posmu 1930. gados un 1940.g. sākumā, lai padomju okupācijas spiedienā, kopš 1945. gada, paslīdētu lejup.

Leo Svempa dzimtā vieta ir Belavas pagastā, Latgalē. Pareizticīgo latviešu mājā, 1897. gada 19. jūlijā ieraudzījis saules gaismu. Pabeidzis pagastskolu, lai gūtu brīvu tālāko izglītību, dodas uz Rīgas garīgo semināru, jo to pabeidzot ar gatavības apliecību, veras ceļš uz augstāku izglītību. Šādas bursaku gaitas jau savā laikā bija veikuši Pāvils Gruzna, Viktors Eglītis, Pauls Sakss, vēsturnieks N. Vīksniņš un citi.

Šī izglītība gatavoja garīgam amatam, stiprinot krieviskumu un pareizticību Latvijā. Taču ne Svemps, ne citi minētie to nedarīja, pievērsoties dziedāšanas mākslai, rakstniecībai vai, kā savā laikā arī V. Eglītis un visnotaļ Svemps, pievērstdamies glezniecībai.

Še jauniešiem ir pirmā saskare ar mākslu, mācoties pie Pēterburgas Mākslas Akadēmiju beigušā N. Osina zīmējumu un īkonu gleznošanu. Šai svētbilžu pagatavošanas nozarē arī seminārists Svemps izmēģina roku.

1916. gadā semināru evakuē uz Nižnijnovgorodu, bet 1917. revolūciju gadā, jauniešiem atrodas Maskavā. Uzsāk maizes darbam studijas Maskavas Universitātes juridiskā fakultātē, līdztekus apmeklējot mākslas mūzejus un izstādes, apzinot mākslu par savu īsto dzīves uzdevumu. Mācās zīmēt A. Bolšakova mākslas studijā. Iestādamies Maskavas Valsts brīvajās darbnīcās, kur 1918.g. mācās glezniecību pie I. Maškova, kas pieslējies krieviskā Sezanisma strāvojumam. Maškova gleznu krāsas ar savu mežonīgo spilgtumu tomēr nevalda jaunieša glezniecība sākuma gados. Šo studiju laiks ir visumā īss; pēc būtības Svemps pieskaitāms ierosmi guvušiem autodidaktiem ar iedzimtu gleznotāja instinktu.

1920. gadā Leo atgriezās Latvijā, savās tēva mājās. Nākamo gadu, ar gleznu rituli padusē, viņš ierodās pie modernisma propogandētāja un kritiķa R. Sutas, tolaik Rīgas Mākslinieku grupas biedrā.

1921. gadā, Prandes vadītajā Letas mākslas salonā notiek viņa debija ar trim gleznām - divi klusām dabām un vienu ainavu, bet tikai 1923.gadā, trokšņainā Rīgas Mākslinieku grupas skatē parādās viņa darbi. Tā paša gada ziemā, notiek Svempa patstāvīgā, pirmā izstāde Valsts mākslas mūzejā, Rīgas pilī. Jauns, darba prieka pilns mākslinieks pārsteidz visus ar savu produktivitāti un brāzmaino sparū, kam vēl jāizcīna daudzas iesākuma grūtības: izveidojot, atrodot briedumā sevi.

Svempa dzīves ceļš turpmāk risinās divi zaros: tieslietu studijās un vēlāk praksē, un mākslinieka radošā darbā.

Ar gūto K.F. stipendiju, 1924.g. , gleznotājs dodas studiju ceļojumā uz Parīzi. Te viņam cieša saskare ar moderniem centieniem, ar vecmeistaru guvumiem. Šī jaunā pieredze rada pārmaiņas Svempa glezniecībā, attīstot spožu kolorītu. Trīsdesmitos gados viņš vairākkārtīgi apmeklē arī Vāciju, Itāliju un Beļģiju, mākslas centros gūdam ierosmes. Trīsdesmitie, un daļēji vēl četrdesmitie gadi ir Svempa glezniecības virsotnes. Viņa darbi parādās Kultūras Fonda, Rīgas Mākslinieku grupas, un Latvijas Valsts rīkotās ārzemju izstādēs.

1934.g. Svemps dodās uz Maskavu kā Latvijas valsts rīkotās izstādes komisārs un sakārtotājs. Piedalās mācībās Sutas mākslas studijā Vaļņu ielā. Padomju varas pirmajā un pēc tam vēlākos okupācijas gados ir mācības spēks Latvijas Mākslas Akadēmijā.

Vācu okupācijas laikā Svemps vada savu mākslas studiju.

Ar otro Padomju okupāciju viņa karjēra izvedojās savdabīga: atstumjot un atkal pievelkot! Akadēmijā līdz 1952.g., Svemps kā profesors vada glezniecības un kompozīcijas katedru; Akadēmijas rektors ir Otis Skulme. No Maskavas ierodās revīzijas komisija. Apmeklējuši Svempa un arī Jāņa Liepiņa vadītās glezniecības klases, uzbrūk rektoram: "Kas te pie jums notiek?" Svemps un Liepiņš zaudē savu vietu Mākslas Akadēmijā. L. Svemps ar nosacījumu: noteiktā termiņā uzgleznot aktu, un to aizvest pārbaudei uz Maskavu. Iznākumā - ar 1954.g., Svemps darbojas atkal pie zīmēšanas katedras, un ar 1961.g., līdz aiziešanai pensijā 1974.g.,

ir Akadēmijas Rektors.

Kā Padomju Latvijas Mākslinieku Savienības valdes priekšēdis viņš uzstājās ar politiskām runām un mākslinieciskiem vērtējumiem, kas bija pretēji viņa agrākiem centieniem un tādai pārliecībai. Saņēma Padomju apbalvojumus; 1956.g., kopā ar grafiki A. Apini, sarīkoja darbu izstādi Rīgā.

Patstāvīgā valstī Svemps saņēma Kultūras fonda prēmijas 1924.g., 1932.g., un 1936.gadā.

Svemps visnotaļ ir kluso dabu un puku meistars. Tiem pievienojami lauku skati, nedaudzi figurāli veidojumi. 1923.g. izstāde, kas reprezentēja mākslinieka agrīno posmu ar tā raupjumu un primitīv-tāti, balstījās uz "krieviskā sezannismā" iegūtiem pamatiem un ierosmēm. Te, robustā apcirtumā parādījās gan zemnieku virtuves kakts ar spainiem un podiem, gan tādi priekšmeti kā rudzu maize, Maškova skolai raksturīgais galds ar klingeru, klusās dabas ar galda traukiem un āboliem vāzē; šķīvji ar silkēm un virkne ainavu - steigā uz mestu māju, kāds koks ar kailiem stumbriem un rupji atzīmētiem zariem; kokzāģētava ar balkiem, retumis arī kāds figurāls motīvs (mirušais tēvs), kāda sieviete.

Bija arī līdzīgā uztverē veikti pilsētas motīvi - Rīgas Pilsētas kanāls ziemā, priekšpilsētas ielas... Viss ietverts lielos laukumos, izkaisīts uz tumšā fona; priekšmeti ar melniem iekontūrējumiem, akmenaini cietā apdarījumā. "Kārava kalpa" uztverei zīmīga "Sieviete ar cepuri galvā". Viss kā cirvja cirtuma.

Pārvērtības Svempa glezniecībā sākas pēc Parīzes ceļojuma. Mainās kolorīts, mainās pati apdare. Divdesmito gadu beigās saduras raupjie otas triepumi un tonu pretstati ar niansētāku zieda kamertoni un laukumu mierīgāku kārtojumu. Sarkani - dzeltenīgie - zālie toni, pretstatā dziļi tumšotiem fonā un ēnās, ar pretējību spēku visbiežāk lietotais panēmiens. Pats priekšmetu izkaisītais aranžējums iespaidā juceklīgs, lai gan nes sevī kādu savdabīgu ritmu. Var spriest, ka no šai laikā moderniem frančužiem viņam tuvi Vlamenks un Dinn-ajē de Segnozaks ar savu tīri ekspresīvo dabas tēlojumu.

Interesanti, ka tādās ainavās, kur Svemps operē ar klusinātiem toniem, dinamiskais spriegums nozūd,

ainavai drīzāk kļūstot vienmuļīgai nekā harmoniskai (Viestura dārzs).

Spožākais posms Svempa glezniecībā sākas ar trīsdesmitajiem gadiem. Viņa gleznojumu stils ieguvis ekspresīvītāti un brīvību, tēlojumā reizēm pārvēršot dabas motīvu - puku, trauku, koku, ēku u.t.t., glezniecisko masu fantastikā un pietuvojoties franciski - flāmiskās skolas trauksmainai valodai. Tuvums šai ievirzei bija laikam motivējums, ka pirms gadiem, kad vēl pastāvēja tagad iznīcinātais modernās mākslas mūzejs Briselē, tur bija viena no L. Svempa klusām dabām - ko redzēju pats savām acīm.

Šīs trīsdesmito gadu Svempa krāsu balsis bija kļuvušas spēcīgas un eksplozīvas. Arī viņa klusās dabās dažreiz izkaisītās lietas liecināja par kādu ekspresīvu saviļņojumu. Mākslinieciski līdzīgā pārveidībā un citās, plānās vai blīvās pelēki brūnotās gammās parādījās robusts latgaliešu zemnieks kažokā vai laukstrādnieks ar pīpi. Arī dzīvās būtnes iekļāvās tai pašā pasaulē, kādā mita Svempa zilie šķīvji un krāšņie ziedi vāzēs.

Padomju Latvijas laikā, kad sevišķi Staļina valdības pēdējos tumšajos gados, sāka mākslu nomākt šauri "šķiriski" izprastā Sociālā reālisma spaidis, arī Svemps centās piemēroties ideoloģiskā reālisma propagandas prasībām. Svempa lauku ainavas it īpaši, bet arī klusās dabas sāka zaudēt savu māksliniecisko substanci.

Bija nožēlojami, kā viņš, līdzās citiem kritiķiem, tagad sāka strotot jaunos, meklējošos, māksliniekus par plakanām formām, naturālās perspektīvas trūkumu u.tml. Ainavās pie Juglas ezera viņš iestieg iesaldeni liriskā "reālistiskā", kas nedz sekmīgi sniedz dabas parādību reālistiskā studijā, nedz noturās savā agrākā līmenī.

Kad nāca spēcīga jaunā paudze, mainījās neskaidrā "sociālistiskā" reālisma izpratne. Tagad tā dibināta arī uz asociācijām un metaforām.

Svemps mēģināja iedzīvināt agrāko - tomēr agrāko motīvu atkārtojumos nespēja atgūt un noturēt agrāko kvalitāti, jo īstu glezniecisku pārdzīvojumu nereti aizstāja rutīna un maniere. Bija arī jūtamas vēlīnā posma parādības. Taču tā ir arī vispārēja vecuma parādība.

Par Svempa spējām un nozīmi latviešu un Eiropas mākslā mums stāsta viņa acme gadi, un tādu mēs šo mākslinieku atceramies. Kad sešdesmito gadu vidū apciemoju meistarū, viņš atcerējās arī konkordiešus, pats sevi tiem pieskaitīdams.

Jānis Turaidis

1902.9.X – 1980.29.VI

alifornijas galvas pilsētā Sakramento, Valdemārijas Goda filistim Jānim TURAIMAM, piepildījās 70 mūža gadi. Viņš ir viens no aktīvākiem Valdemārijas Kalifornijas kopas veidotājiem un priekšzīmīgākais konventu apmeklētājs. Viņš nekad nav vairījies uzņemties arī pienākumus kopas prezidijā. Trīs gadus pildījis kopas viceseniora pienākumus un tagad ir goda tiesnesis.

Viņš ar savām pūlēm arī panāca, ka Valdemārijas kopa Kalifornijā tika inkorporēta kā bezpeļņas akadēmiska organizācija ar darbības apjomu visā A.S.V.

Vina visi trīs dēli – Ojārs, Tālvaris un Dainis ir valdemārieši. J. Turaidis un vina dēli ir iestājušies arī Latviešu fondā ar 1,000 iemaksu katrs. J. Turaidis jau no pirmiem iecelošanas gadiem, par brīvu, latviešu skolas rīcībā ir nodevis savu, latviski izveidotu dārza māju.

Vina dzīves biedre, mag.jur. Zelma Turaida ir šīs skolas ilggadīga skolotāja un aktīva Valdemārijas dāmu kopā.

Jānis Turaidis dzimis 1902.g. 9.oktobrī. Viņš bija brīvības cīņu dalībnieks un ar saviem 17 gadiem, viens no jaunākiem kaprāļiem Latvijas armijā. 1931.g. beidza Latvijas universitātes mehanikas fakultāti.

Darbojies tehniskās izglītības laukā; ir sarakstījis vairākas grāmatas elektrotehnikā, kas bija pirmās grāmatas latviešu valodā un kuras izdeva izglītības ministrija. Latvijā bija Liepājas valsts tehnikuma direktors, vēlāk Liepājas pilsētas izglītības nodaļas vadītājs un Liepājas pilsētas domnieks. Vācu okupācijas laikā, kad nacionālā audzināšana tāpat kā tagad Latvijā, bija noliegta, J.Turaidis pārgāja strādāt Liepājas drāšu fabrikā par tehnisko direktoru. Vācijas trimdas posmu viņš pavadīja Grēvenē, kur bija nomettes inženieris; darbojās latviešu gimnazijā un vietējās avīzes redakcijā. Tur, bieži vien, viņam nācās vienam pierakstīt vai visu avīzi. Vācijā viņš bija arī latviešu inženieru biedrības centrālās valdes loceklis. 1949.g., iecerējot Kalifornijā un apmetoties uz dzīvi Sakramento pilsētā, viņš ilgu laiku nostrādāja kā mācības spēks pilsētas koledžā un Sakramento valsts universitātē.

Tā kā J.Turaida ģimene 1949.g. bija vienīgā Sakramento pilsētā, tad J.Turaidis centās sagādāt galvotājus tiem tautiešiem, kas vēl palika Vācijā. Viņam laimējās sagādāt iebraukšanas iespējas apmēram 8 latviešu ģimenēm. Tās novietoja uz laukiem pie lauksaimniekiem, bet J.Turaidis šīm ģimenēm sagādāja darbu Sakramento pilsētā, labos apstākļos.

1950.g. jau tika nodibināta latviešu biedrība, kurā ievēlēja J.Turaidu par pirmo priekšēdi. Viņa māja kļuva par latviešu centru, kur notika pirmie latviešu dievkalpojumi; biedrību sanāksmes un sāka darboties latviešu skola, kur tā darbojas viņa dārza mājā vēl tagad. J.Turaida māja kļuva pazīstama arī amerikāņiem kā "Latvian House", un to kāds Sakramento universitātes vēsturnieks aprakstīja kā latviešu iecelotāju dzīves izveidošanas sākumu Sakramento un Kalifornijā.

J.Turaidis 1956.g. tika iecelts par konsultantu pie federālās komisijas - elektrotehnisko grāmatu rediģēšanā A.S.V. armijas vajadzībām. Viņa darba rezultātā, A.S.V. armijai līdzšinējā mācības grāmata tika aizvietota ar citu - modernāku grāmatu. Tagad J.Turaidis ir "brīvkungs", bet vēl darbojas Kalifornijas valsts izglītības departamentā par konsultantu elektrotehniskā arodu nozarē. Visas valdemāriešu saimes novēlējums - Daudz baltu dieniņu, Laimiņa lemi; diženi, raženi dzīvojoti !

Nikolajs Vanadziņš

Nikolajs VANADZIŅŠ, viens no mūsu redzamākiem ērģelvirtuōziem (pēc Alfr. Kalniņa), šī gada 11.decembrī svin savus 80-tos šūpla svētkus un reizē atzīmē arī savas koncert - karjēras (Latvijā) 50 gadus un gandrīz tikpat ilgu paidagogisko darbību.

Kā jau nobriedis ērģelnieks - virtuōzs, spīdoši nobeidzis savas studijas Pēterpilī pie slavenā paidagoga Handšina, pie kuŗa mācījušies gandrīz visi mūsu vecās paaudzes ērģelnieki; Nikolajs Vanadziņš sāk savas koncertturnejas 1. Pasaules kara gados pa cariskās Krievijas dažādām pilsētām un piefrontē kā sōlists vai pavadītājs dažnedažādiem sōlistiem.

Pirmo, liela stila koncertu uz ērģelēm, jau tolaik brīvajā Latvijā, Nikolajs Vanadziņš, pārradies no Pado-mijas, sarīko 1922.gada vēlā ziemā Jēkaba baznīcā. Tas, kā acu liecinieki stāsta, izdevies spīdoši.

Galīgi uz dzimteni N. Vanadziņš pārceļas tikai nākamā, t.i., 1923. gadā, uz prof. Jāzepa Vītola aicinājumu.

Ņemot vērā šaurību mākslas dzīves laukos dzimtenē un, varbūt, arī onkuļu būšanas un klikēšanos, kas dzimtenē tantis laikos visnotaļ plauka, redzamais ērģelvirtuōzs krietnu savas dzīves sprīdi bija spiests

Jānis Veselis

1896.1.IV – 1962.18.V

Jānis Veselis ir viens no visiezmīgākajiem teiksmu apvītā reālisma autoriem mūsu rakstniecības vēsturē. Pat savas dzīves stāstu, savu autobiografiju, viņš nav apzīmējis ar virsrakstu "Mana dzīve", bet ar "Teiksma par manu dzīvi." Šo teiksmoto pieskaņu pat reāli domātajos stāstījumos, vairāk vai mazāk, izjūtam daudzos viņa darbos.

Jānis Veselis dzimis Neretas pagasta Āņiņos 1896. gada 1. aprīlī. Vecāki strādājuši lauku darbos, kamēr ietaupījuši kaut cik līdzekļu neliela īpašuma īrēšanai. Tā arī Jānis Veselis jau agrā bērnībā meties mājas darbos. Sevišķi viņam iepatikušies lieli meži visapkārt, kuros aizsaphodamies ieklīdis reizēm kā pasakā. Viņu īrēto māju ēkas bijušas celtas ciešā pudurī cita pie citas. Lielākais notikums viņa bērnības atmiņās ir visu šo ēku nodegšana milzīgā ugunsgrēkā. Šo lielo posta reizi viņš attēlo kā sava mūža pirmo ieskaņu dabas varenajos spēkos. Uguns. Ūdens. Zeme. Šie lieli vārdi sākuši valdzināt viņu tā, ka tie ietekmējuši pārdomas viņa turpmāko gadu rakstos.

Astoņu gadu vecumā viņš sāka mācīties sava pagasta Andreja skolā. Skolas pēdējā klasē jau ar lielu interesi viņš sācis lasīt Akurātera, Virzas un Poruka

darbus. Šis grāmatas nesis mājās no bibliotēkas. Jau toreiz viņš jutis, ka šo autoru tēlojumos nebija tikai ikdienišķīgi šauri aprakstīta dzīve, bet reizē arī neap-
tverami bagāta izjūtu pasaule. Andreja skolu viņš pabeidza pēc trim ziemām.

1911. gada rudenī Jānis Veselis iestājās Jēkabpils četrklasīgajā pilsētas skolā. Krievu valodu tur apguva ātri, bet vairāk viņu interesēja pilsētas bibliotēka ar latviešu grāmatām. Nesa mājās Knuta Hamsuna Badu, pat Aischila Saistīto Prometeju. Bija ko priecāties par dvēselu dzīves smalkajiem attēlojumiem, par nozīmīgajām pārdomām.

Šo skolu viņš nepabeidza. Skolas tālākais kurss tādām grāmatniekam kā viņam nekā jauna vairs nesniedza. Vecākiem bija grūtības arī ar līdzekļu sagādāšanu. Lauku darbos iesaistījies, maz vairs atrada laika grāmatām un tomēr, kur vien kādu patapas brīdi notvēra, tūlīn šķīra valā lasāmo. Drīz viņš sāka rakstīt arī pats. Nekā īsti gatava gan vēl nespēja sniegt. Projām tomēr nekā nemeta. Noderēs varbūt vēlāk. Lasīja un rakstīja aizrautīgi.

Pirmajā pasaules karā Veseli iesauca krievu armijā. Lai savus rakstus nepāzaudētu, viņš savāca tos kastē un ieraka zemē. Varbūt izdosies tos kādreiz vēl izlietot.

Karā Veseli ievainoja. Pēc apārstēšanas slimnīcā piešķīra viņam atvalinājumu. Vēlāk, pēc keizara nogāšanas un Latvijas valsts proklamēšanas, Veseli iesauca mūsu pašu armijā. Drīz viņu pārcēla uz Rīgu. Radās iespēja brīvā laikā atkal rakstīt.

Pēc kara Veselis kļuva par vienu no mūsu retajiem autoriem, kas pārtiek tikai no rakstīšanas. Vēlāk ar kultūras fonda atbalstu viņš apceļo pat Vakareiropu, gūdam plašākus ieskatus starptautiskajā kultūras dzīvē. Otrā pasaules kara laikā viņš nonāk Vācijā, vēlāk izceļo uz Ameriku. Pēdējā dzīves vieta viņam Kalamazū, Michiganā.

Jāņa Vesēļa darbu klāsts ir daudzpusīgi plašs. Kara laikā sarakstītos darbus viņš publicēja 1921. gadā. Ievērojamākie no tiem ir Aklais ezers un Pasaules dārdos, dodami iespēju ielūkoties bezgalības un mūžības noslēpumos. Pretrunīgu vērtību sadursmi vērojam stāstu krājumos Liesma uz ūdeniem /1922/, Dievu gulta /1923/, Rēgi un cilvēki /1924/, Vilkāči /1925/.

Līdzīgās ievirzēs rakstīti arī pirmie Vesēļa romāni

Saules kapsēta /1921/, Engelis Ufirs /1924/. Populārajā romānā Tīruma laudis /1927/ iejūtīgi rakstīts zemes un auglības daudzinajums. Latviešu senpagātnes ainavu ar teiksmotu iekrāsojumu sniedz romāns Trīs laimes /1929/, Latvju teiksmas /1942/, tāpat arī Viesturs Varapoga /1952/. Romānā Dienas krusts /1931/ visa stāstījuma norise koncentrēta vienā dienā. Cilvēku sacelšanās /1934/ un Tērauda dvēsele /1938/ ir rakstnieka iztēlē skatītā tehniskās pasaules nākotne. Vesela līrika publicēta divos sējumos: Dzīves vainari /1942/ un Staru būdā /1947/. Drāmas nozarē - tragēdija Jumis /1931/ un komēdija Kur tad tu nu biji, āzīti manu? /1934/.

Jāna Vesela raženais mūžs pēkšņi pārtrūka 1962. gada 18. maijā Amerikas latviešu apvienības kongresā Milvokos, kur pats viņš piedalījās aktīvā darbā.

L A T V J U V A L O D A

Nonemiet smagos vākus no savu dvēseļu traukiem,
Palaidiet brīvākus vējus, kas lai sāvanda dzelmes.
Trimda būs ilgstoša, grūta, svešums nāks virsū kā nakts,
Esiet ar tautiešiem kopā, smaidiet, runājiet koši
Valodu mīlīgu, jauku, kas nāk no Baltijas krastiem.
Nava šai valodā skaņu, ko teicot mēle var pārlūzt.
Plūst tā mierīgi, brīvi pēc saviem likumiem skaidriem,
Ieved mantnīcās klusās, kur dainu dārgumi zvīļo,
Pasaku vāceles atceļ, no kurienes varonis jaunais
Izkāpis dodas cīņā ar sumpurņiem, jodiem un velniem.
Purpināt patīk mums gana svešo spēcīgā mēlē,
Domas un jūtas mēs tikai izteikt latviski varam.

Jānis VESELIS

Kārlis Zāle

1888.6.XI – 1942.19.II

rchitektoniski monumentālās tēlniecības meistars Kārlis ZĀLE ir radījis divi ievērojamākos pieminekļus Latvijā: Brāļu kapus un Brīvības pieminekli Rīgā. Tās ir nozīmīgākās virsotnes Latvijas mākslā laikmetu tecējumā.

Zāles veidoli simboliski atklāj Mātes Latvijas, kritušo brāļu un citos tēlos velu valsts noslēpumus, atklāj būtiskās vērtības tautas teiksmās un dzīves norisēs, ko apvieno Brīvības ideja, tautas vēstures ceļa zvaigzne. Šais pieminekļos vēstīts heroiskā ideālisma gars, to plastiskie veidoli izteic domas un jūtas, kas mūs vieno kā latviešus liktenu kopībā un tai pašā laikā iekļaujas arī vispārcilvēcisku, garīgu centienu un ideju lokā.

Zāle ir pilnā mērā sava laikmeta bērns divejādā nozīmē. No vienas puses viņu nodarbina Eiropas tēlniecības jauno, abstrakto formu idejas, nepameatot novārtā arī klasiskās tradīcijas izteiksmes veidus, bet īpaši apgūstot vācu mākslā dibinātās arhitektoniskās plastikas idejas. Otrkārt, monumentālās skulptūras meistars K. Zāle meklē veidus, kas izteiktu laikmetisko garu mūsu tautas dzīvē, pēc pārdzīvotajiem bēgļu, Pasaules kara un Brīvības cīņu notikumiem. Tie rosināja izteikt un iemū-

žināt divas, mūsu sabiedrībā, mūsu tautā radušās domas, nacionālās idejas. Viena - mūsu kritušo cīnītāju godināšana Brāļu kapos. Otra - iegūtās, izcīnītās brīvības daudzinašana pieminekļos un piemiņas zīmēs. Zāles spējas monumentālās formās izteikt mūsu tautai tuvas, dārgas idejas un atziņas, viņa izcilās iztēles spēja izveidot īpatu simbolisku latvisku tēlu tematiku tautai saprotamā mākslinieciski nozīmīgā valodā, viņu izvirzīja pirmā vietā. Abiem uzdevumiem - Brāļu kapiem un brīvības godināšanai viņš atrada savus oriģinālus risinājumus, radot teiksmainus simbolus ar bagātu garīgu saturu un diženu tēlniecības arhitektonisku uzbūvi. Viss tas ieguva īpatu, svarīgu nozīmi, kad mūsu zemi okupēja naidīgās vācu un padomju varmācīgās varas. Bez pieminekļu skulptūras Zāle veidojis arī dažas ģimenes, dažus cilņus ar alegoriskām vai reālām figūrām. Pieminekļu skulptūrā ir rodams tēlnieka mūža darbs.

Kārlis ZĀLE (Zālīts) dzimis 6.novembrī, 1888.g. Možeikos (un ne Kursīšu pagastā), bet viņa dzimtās saknes ved uz Kursīšiem un Liepāju. Šajā pagastā dzimis tēlnieka tēvs Fricis Zālītis (Zāle), vēlāk darboties par mūrnieku Liepājā. Liekas, ka Karlis no tēva mantojis vitālitāti, spēcīgo organizāciju, plašo vērienu sadzīvī un sacensības garu. Māte - Aženu Ilze, darbīga, rūpējas par vecākā dēla un vēl četru bērnu audzināšanu; laba dzīves novērotāja un stāstītāja ar bagātu fantaziju.

Zēns kādu laiku mācās Liepājas pilsētas skolā, palīdz mātei mājas darbos un sāk pelnīties uz būvēm, palīdzot tēvam.

Iepazīstot mālus, zēnā pamostās tieksme veidot figūriņas. Viņš lipina mājā - brīvā laikā engelīšus, zirdziņus, galvas u.t.t., iemācās tās nobliet gipsī, un atrod šiem ražojumiem pircējus. Apmeklē vakara un svētdienas kursus zīmēšanā un veidošanā. Kursus vada Minchenes akadēmijā studējis mākslinieks Kellers. Viņš ir jaunieša skolotājs un ierosinātājs, mudinot tālāk izglītoties mākslā. R. Šterna sagatavots iestāšanās pārbaudījumam mākslas skolā, Zāle dodas uz Kazanū, kur mākslas skolā mācās vairāki latviešu jaunieši. Ar 1908/9.gadu, Kārlis Zāle ir Kazanas mākslas skolas audzēknis. Drīz vien viņš iekļūst tēlnieka I. Bogatireva

darbnīcā, gūdams tajā sekmes. Skolā viņš iedraudzējās ar L. Libertu.

1912.gadā viņš salaulājas ar Annu Briedi (1887-1953); viņai liela nozīme bohēmiski noskaņotā mākslinieka gaitās kā mājas dzīves kārtotājai un rosinātājai.

Kazaņas gados, Romānovu nama 300 gadu jubilejā, Zāle piedalās cara tēlu pagatavošanā, izveidojams ledū desmit metru augstu monumentālu grupu.

Pasaules karā sākoties, 1914.gada rudenī Zāle dodas uz Maskavu papildināties pie tēlnieka Erzas. 1915.g. janvārī tēlnieks jau ir Petrogradā. Tur viņš Keizariskās mākslas veicināšanas biedrības skolā papildinās pie skulptora Andreoliti. Iestājas Mākslas akadēmijā, pametot darbu fabrikā. Pēterpilī, kara gados, saplūduši daudzi latvieši, viņu starpā tēlnieks T. Zaļkalns, ar kuru Zāle iedraudzējās. Zāle intensīvi strādā Mākslas akadēmijā - Hugo Zālemana vadītā tēlniecības darbnīcā; pēc tam A. Matvejeva meistardarbnīcā, tur iepazīstot materiāla nozīmi formu veidojumā.

Jau lielinieku revolūcijas laikā, 1918/19.g., notikušajā mākslinieku konkursā, Revolūcijas pagaidu pieminekļu celšanas komiteja, viņam piešķir uzdevumu pieminekļiem Garibaldijam un Dobroļubovam. No latviešu tēlniekiem konkursā piedalās: T. Zaļkalns un J. Tillbergs.

Latviešu māksliniekiem, pēckara gados atgriežoties dzimtenē, 1921.g. sākumā atgriezās arī Zāle.

Tas ir jaunu rosību un paaudžu sadursmju laiks starp tradicionālistiem un jaunu, brīvu meklējumu piekritējiem!

Darba iespējas monumentālam tēlniekam, patstāvības pirmos gados, maz ko solīja; it īpaši māksliniekam ar plašiem nodomiem.

1921.g. rudenī Zāle jau ir Berlīnē, kur viņš sabija līdz 1923.g. rudenim. Berlīnē, tais gados, pārdzīvojot inflāciju, bija rosīga, satraukta mākslas dzīve. Tur uzturējās daudzi ārzemju mākslinieki; viņu starpā arī krievu emigranti. Šai posmā tēlnieks veic vairākas abstrakti konstruktīvas skulptūras, kas parādās Lielās Berlīnes mākslas izstādēs 1922. un 1923.gados; tāpat arī Diseldorfas starptautiskā mākslas skatē. Kopā ar savu mācekli A. Dzirkali, Zāle izdeva 1923.g. mākslas

žurnālu "Laikmets" (iznāca četras burtnīcas).

Kamēr Zāle darbojās Berlīnē, dzimtenē radās jaunas iespējas pieminekļu monumentālai tēlniecībai. Radās nodomi celt pieminekļus kritušiem karavīriem un godināt brīvību. Zāle bija saņēmis aicinājumu piedalīties Brāļu kapu izbūves metu sacensībā.

1923.gada 15.oktobrī, viņa mets tika atrasts "par mākslinieciski vērtīgu un praktiski vislabāk piemērotu Brāļu kapu arhitektoniski - plastiskai izbūvei". Zālem, vairāku sacensību iznākumā, visupēc pēdējā, 1930.gadā, viņa mets tika pieņemts īstenošanai.

Zālem, kopā ar projekta arhitektoniskās uzbūves autoru - E. Štālbergu, sākās intensīvs darbs - vaiņagots ar Brīvības pieminekļa atklāšanu 18. novembrī, 1935. gadā.

Bez šiem divi lieliem veikumiem, Zāle veicis virkni mazāku pieminekļu. Tā pieminekli pulkvedim Kalpakam Visagala kapos, pieminekli Andrejam Pumpuram Lielos kapos Rīgā u.c. Viņš darinājis arī vairākus krūšu portretus: Rainim, Dacei Akmentinai, Valsts prezidentam Ulmanim.

No 1936. līdz 1940.g. un no 1941. - 1942.g. bija Latvijas mākslas akadēmijas profesors; no akadēmijas saņēma goda rakstu kā izcils mākslinieks. Guvis Tēvzemes balvu. Bija mākslinieku biedrības "Sadarbs" dibinātājos. 1937.g. saslima ar tuberkulozi, ārstējās Šveicē, mira savās "Atvasītēs" Inčukalnā 1942.g. 19.februārī. Apbedīts Brāļu kapos.

Brāļu kapu izbūve vēra Zāles talantam spēju izvērsties plašumā. Stiliskā ziņā tā rādīja pāreju no abstrakti - geometriskiem veidiem Berlīnes posmā uz arhitektoniski saistītu, cilņveidīgi komponētu plastisku formu, kurā organiskie sastāvi ir geometriski vienkāršoti. Zāles kompozīciju noteica kapu vispārējais izplānojums zemes darbos - veikts A.Zeidaka vadībā. Tajā bija sastopami trīs galvenie iedalījumi: ievadījuma gatve, centrālā vidusdaļa un lejas daļa ar karavīru kapiem. Zāles projektā bija uzsvērtā vidus daļa: aiz galveniem vārtiem ar seno jātnieku grupām, pa gatvi nokļūstam paaugstinātā terasē, kurā uz masīvas arkas bija novietots Mātes - Latvijas tēls ar muguru

pret ieeju, un frontāli pret kapu vietām. Šis sākontņējais risinājums tika atmests; Zāle izveidoja citu: novietojot Latvijas tēlu kapu noslēgumā.

Svinīgā vienkāršībā sakausējot arhitektoniskās un tēlniecības formas, pieskaņojot tās augu valstij, tēlnieks šajā ansamblī ar apbrīnojamu spēku ver velu valsts noslēpumaino skaistumu.

Senō jātnieku grupās pie ieejas vārtiem, mirstošo jātnieku grupās un Mātes tēlā ar kritušiem brāļiem noslēgumā; simboliskiem seno kareivju tēliem - Latvijas četru apgabalu simboliem viņš dzīla miera un diženuma izjūtā cildina tautas varonus un varonību.

Zāles tēli ver savu teiksmu un simbolu pasauli ar mums tuvu un cilvēciski apzinātu garīgu pasauli. Mākslinieks izpratis un izmantojis Allažu šūnakmens īpato dabu. Mātes - Latvijas tēls ar savu cēlumu, klasisko un primitīvo elementu saliedējumu ir kļuvis par latviešu dzīves simbolu - vēstīdams lielu mieru un sēras.

Kapu arhitektoniskā izbūvē darbojās sākumā arch. P. Fedders, tad arch. A. Birzenieks.

Tālākā attīstībā vērojama tēlnieka atraisīšanās no geometriskiem elementiem - pievēršoties vairāk reālistiskai un arī klasicistiskai uztverei. Tas noteikti izpaužas Zāles otram, ievērojamākam sasniegumam - Brīvības pieminekli Rīgā, sadarbojoties ar arch. E. Štālbergu. Komplicētā uzbūvē tēlnieks un arhitekts meklē izteikt tautas brīvības centienus. 41 metru augstā uzbūve, ar brīvības tēlu turam trīs zvaigznes virsotnē, sastāv no trim kubveida ķermeņiem ar obeliska figūru pāri tiem.

Platforma ar masīvām margām sānos un pakājes kubs veidoti sarkanā granītā. Nākamā kuba stūru nišas ar tēliem tai pašā materiālā, bet cilņi un laukumi gaiši dzeltenīgā travertīnā. Augšējā kubā ar lielo tēlu joslu darināta Nīšates zilipelēkā granītā, bet obelisks apšūts ar travertīnu, un virsotnes augstais sievietes tēls kaldināts tumšzali patinētā bronzā. Cilņi un figūras - alegoriskos tēlos, teiksmainās un reālistiskās ainās rāda tos spēkus, notikumus un ideāltēlus, uz kā balstās latviešu tautas dzīve.

Šī bilžainība izstaro garīgu spēku, kas stipri na nomākto latvju tautu svešu varu okupētā dzimte-

nē. Gimene, darbs, dzimtenes sargi, gara darbinieki, mītiskie tēli - lāčplēšis un vaidelotis, lielā Važu rāvēju grupa, 1905.gada notikumu un Dziesmu svētku gājiens - viss kādā pacilātā, romantiskā izjūtā vēstī mums svarīgus notikumus un būtiskas vērtības.

Mūsu, un citām okupācijas varas nomāktām tautām, šis piemineklis kā svētums iegūst izcilu cilvēcisku nozīmi, kas sniedzas pāri tīri mākslinieciskiem vērtējumiem. Brāļu kapi un Brīvības piemineklis ir mūsu tautas' svētumu paudēji ar vispārcilvēcisku nozīmi.

1937.gada vasarā, atgriežoties no lauksaimniecības un daļamatniecības izstādes Jelgavā, tēlnieks pēkšņi sāka asiņot - plaušās pārplīsušā asins vada dēļ. Uzturēšanās laukos - Incūkalna "Atvasītēs" un Šveices sanatorijās, deva plaušu slimniekam kādu uzlabojumu.

Sākās karš un Padomju varas okupācija, kurā Zāle pazaudēja darbu Akadēmijā un noguldījumus bankā. Tas bija grūts laiks. Vācu okupācijas laikā darbu atguvis, slimais mākslinieks veica figurālus metus, kas rādīja pilnīgu lūzumu stiliskā izteiksmē: reālos zvejnieku, strādnieku, tēlnieka stāvos.

K. Zāle mira 1942.g. 19. februārī "Atvasītēs". Viņu svinīgi apbedīja, izvadot no Doma baznīcas l.martā uz Brāļu kapiem, kur guldīts. Grūtas dienas bija jāpārdzīvo mākslinieka atraitnei, kas izbeidza kā bēgļe savas dzīves gaitas Ņujorkā 1953.gadā.

Okupētajā Latvijā ilgus gadus Zāles vārdu nedrīkstēja minēt. Apstākļi grozījās pēdējos gados mīkstinoties režīmam, it īpaši Gorbačovam nākot pie varas. Arhitekts Vaidelotis Apsītis gatavo monografiju par Kārli Zāli - sakarā ar mūsu ievērojamā tēlnieka dzimšanas simtgadi 1988. gadā.

*

Valdemārijas Vēstīs par K.Zāles darbību ir ieviesušās aplamības. Pilnīgi aplams ir apgalvojums, ka Brāļu kapu ieejas vārtu četri jātnieki it kā stāvētu sakarā ar Valdemārijas četri krāsām. (!) Četri jātnieki jau bija Zāles darinātā 1923.gada sacensības projektā, kad Valdemārijas nemaz vēl nebija. Brīvības pieminekļa uzraksts Tēvzemei

un Brīvībai ir Kārļa Skalbes ieteikts pieminēkļa komitejai. Zāle nekād to nav ieteicis Valdemārijai kā viņa paša izdomātu, bet gan kā Skalbes ieteiktu.

Augusts Zandbergs

1857.26.IV – 1935.3.IX

avu 70 dzīvības gadu sasniedzis kāds no mūsu ievērojamākiem tautas dēliem: Dr. Augusts ZANDBERGS. Viņa dzīve gan noritējusi, pa vislielākai daļai, ārpus dzimtenes – Maskavā, tomēr viņš nekad nav aizmirsis savu dzimteni. Krišjāņa Valdemāra uzaicināts, Zandbergs jau kā medicīnas students tapa par lielā patriota domu un darba biedri. Valdemārs, Baltijas feodāļu intrigu sarūgtināts, bija atstājis Pēterburgu un apmeties uz dzīvi Maskavā. Te nenogurstošais tautas tribūns turpina savu agrāk iesākto cīņu par latviešu tautas tiesībām pret Baltijas muižniecības privilēģijām.

Tā kā viņa agrākais cīņas ierocis – "Pēterburgas Avīzes", bija viņam no rokām izsists, tad viņš meklē sev palīgus iespaidīgajos krievu žurnālistos: Asakovā un Katkovā.

Valdemārs vēl nepārvalda pilnībā krievu valodu, to prot students Zandbergs. Lielais cilvēku pazinējs tūlīt nojauž jaunā cilvēka rakstnieka dāvanas, iedvēš viņam interesi uz publicistisku darbu, dod viņam bagātus materiālus par Baltijas nebūšanām. To nu jaunais rakstnieks izlieto. Viņa spalva ir kodīga un asa. Katkovam, viņa iesūtītos artikelus lasot, bieži nācās strīpot pārāk špilgtās, grieztīgās frāzes.

Tādejādi strādājot kopā ar savu skolotāju, lielo Krišjāni, Zandbergs pamatīgi iepazīstas ar Valdemāra ieskatiem par Baltijas neciešamajiem apstākļiem. Abu draugu kopdarbībai bijušas ārkārtīgas sekmes.

Krievijas labākie, gaišākie valstsvīri, arī pats ķeizars nāk pie atziņas, ka Baltijā notiek brēcoša sociāla netaisnība un pārestība.

Zandbergs top Valdemāra palīgs arī jūrniecības laukā. Viņš visur rosīgi darbojas lielā kuģniecības pabalstītājā nodibinātā Krievijas tirdzniecības flotes veicinātāju biedrībā. Karstās cīņās par jūrskolām, kurām bija daudz pretinieku, Valdemāram stāvēja blakus kā mūžam uzticams draugs un biedris, jaunais dakteris.

Viņa sitieni bija bīstami, un no tiem ienaidnieki baidījās.

Zandberga ieroči: irōnija, satira, spožs intelekts, drosme un nežēlīga, nesaudzīga kritika sāpīgi ķēra Valdemāra idejiskos pretiniekus un sagādāja uzvaru viņa plāniem, idejām un uzskatiem.

Pēc Valdemāra nāves, Z. faktiski ilgus gadus vada minēto jūrniecības b-bu, bez mitēšanās aizstāvēdams Valdemāra dibinātās jūras skolas. To viņš dara, visai apgrūtināts no savas ārsta prakses. Ātri, nemanot, Zandbergs bija tapis par vienu no vislabākajiem ārstiem - diagnostikiem Maskavā. Ārī savas slavas un ienākumu augstumos, Zandbergs neaizmirst savus tautiešus, it īpaši savus radniekus, kuriem sniedz līdzekļus skolu un universitātes apmeklēšanai.

Kad lielinieki iekāpo Maskavu, Zandbergs zaudē visu savu naudas krājumu, kas bij bankā noguldīts; tāpat dzīves iekārtu, gruntsgabalu, zirgus un ekipāžas. Kad apstākļi Maskavā zem komunistu terora kļūst nepanesami, Zandbergs pārceļas uz Rīgu; vecuma nospiests, bez naudas u.c. mantas.

Ierīkot kabinetu, kas atbilst Rīgas lepnajām prasībām, viņš nevar; pazīstamu, draugu un labvēļu, viņam maz jaunajā dzīves vietā. Trūkums spiež agrāk spožo, slaveno ārstu. Tomēr Z. nesūrojas un nesūdzas par bargo, nežēlīgo likteni.

Nu viņam vaļas diezgan.

Viņš saraksta: "Atmiņas par Krišjāni Valdemāru." Tamīs ir liela vērtība. Bez jau atklātībā nākušām, pie Zandberga guļ vēl daudz biografisku materiālu par Valdemāru; manuskriptu gan krievu, gan latviešu

valodās. Diemžēl, trūkst līdzekļu viņu klajā laišanai. Varbūt, K.F. atcerēsies lielā Valdemāra drauga, domu un darba biedri viņa 70. dzimšanas dienā, kuŗu viņš sagaidījis visai trūcīgā vienistabas dzīvoklī, Dzirnāvu ielā 35 .

(Tai pat laikraksta numurā ievietotā intervijā Zandbergs pastāstījis par savu žurnālistisko darbību Maskavā.)

Kādreiz , pēc kāda asāka raksta, "Maskavas Ziņu" redaktors Katkovs pazinojis, ka turpmāk līdzīgus rakstus vairs neievietos, "jo viņam esot apnicis klausīties priekšniecības pārmetumos." Bet priekšniecība bija - Valstspadomes juridiskās komisijas pr-tājs grāfs Pālēns, pats Baltijas vācietis !

Katkovs Zandbergam piekodinājies - vai nu nerakstīt neko, vai rakstīt tikai par Krieviju un krieviem. Tad Valdemārs iedevis Zandbergam vērtīgus materiālus, sacīdams: "Raksti nu par krieviem un Krieviju." Tā Z. uzrakstījis apceri ar virsrakstu: "Kas valda pār Krieviju - vāci vai krievi ? " Tur bijuši dati par augstākām Krievijas valsts iestādēm, kur, patiesi, daudz bijis vāciešu, pie kam - vācu tautības gubernatoru vien bijis 60% . Pārliicinājies par ziņu pareizību, Katkovs bij spiests rakstu atzīt un pieņemt.

Drīz pēc tam atvalināja visuvareno grāfu Pālēnu. To Krišjānis Valdemārs atzina par Zandberga nopelnu! Latviešu ienaidnieks bij prom un drīz pēc tam Baltijas lietu izmeklēšanai nodibina komisiju ar senātoru Manaseinu priekšgalā. Šīs izmeklēšanas panākumi bij tie, ka Latvijas tiesu lietās un par skolu inspektoriem nāca vairāki latvieši.

Vēl šai pat intervijā Zandbergs bij izteicies: "Studenta gaŗos man bij tas gods vadīt latviešu studentu pulciņu. Šis pulciņš daudz darījis nacionālās atmodas laukā un devis Latvijai daudz derīgu darbinieku. No vina locekliem varu minēt mirušo prezidentu Čaksti, kurš vadīja pulciņu pēc manis, un vel citus."

Īsa Zandberga biogrāfija: dzimis 1857.g. 26. aprīlī. Gimnaziju beidzis Tambovā. 1885. gadā beidza Maskavas univ. medicīnas fakultāti. Sākumā darbojās kā ārsts Tambovas gubernā, pēc tam Maskavā, kur strādā universitātes klīnikā, slavenā prof. Ostroumova vadībā. Vēlāk viņš stājas pēdējā vietā un vada studentu praktiskos darbus klīnikā, būdams arī klīnikas pārzinis. Ieguva teicama ārsta slavu un viņu bieži

aicināja uz ārzemēm, piem. Šveici, "lai izglābtu neglābjamos." 1882.g. krievu val. publicēja bibliografisku pārskatu par Kr. Valdemāra rakstiem jūrniecības lietās.

"Pēdējā Brīdī", 1927.g. 26. apr. num. publicēts liels grupas uzņēmums: "Latviešu studentu literāriskā pulciņa Maskavas universitātē. 1885.g. locekļi." Foto rāda: Zakis - Hase, Šamils, J. Kalniņš, A. Butulis (dakteris), A. Kalniņš (matēmatikis), Gulbis, Ore, Preisbergs (skolot. Latgalē), A. Allāžs (ģimnaz. dir. Smoļenskas gub.), Mauriņš, Lasis, A. Zandbergs (pulc. pr-dis), J. Čakste (pr-tāja vietn.), Vēniņš, Reinbergs, Vinklers (matēmatikis) un Šnāce.

Tagad, esot trimdā, no Krišjāņa Valdemāra, Augusta Zandberga u.c. viņu domu biedru dzīves un dedzīguma, ideālisma un cīnīšanās gribas par mūsu tautas tiesībām, varam daudz mācīties.

Kaut arī mūsu sirdīs šis ideālisms un cīņas griba neizsīktu !

Augusts Zandbergs

1857.26.IV – 1935.3.IX

Tai laikā, /1927.g./, Valdemārija uznēma par savu pirmo Goda filistru Dr. med. Augustu ZANDBERGU, kurš 15 gadus sadarbojies ar Krišjāni Valdemāru kā viņa tuvākais palīgs. Valdemārijas konvents bija ievēlējis Kr. Valdemāra komisiju, kurā es biju izraudzīts par priekšsēdi. Komisijas uzdevums bija vākt zināšanas un materiālus par Kr. Valdemāru un tautas atmodu.

Ar notāru Kreicbergu, dedzīgu Kr. Valdemāra piekritēju, biju jau pazīstams. Viņš sarunās, arvien mēdza daudz stāstīt par Kr. Valdemāru.

Viendien Kreicbergs mani iepazīstināja ar Dr. A. Zandbergu, pieminot, ka Kr. Valdemārs Zandbergu, Maskavā, iemācījis latviski rakstīt un runāt. Mani iepazīstinot, Kreicbergs teica, ka esmu students no Valdemārijas. Vecais Zandbergs, labu brīdi noskatījies, drūmi un strupi atbildēja: "Valdemāram korporēli nepatika, un es ar korporēliem negribu runāt". Strupā atbilde mani pārsteidza. Iejaucās Kreicbergs, kurš sāka Zandbergam izskaidrot, ka viņš ir valdemārietis, kurš kopā ar citiem latviešu studentiem grib strādāt Valdemāra garā. Pats attapies, jautāju: "Zandberga kungs, pastāstiet, kāpēc Valdemāram korporēli nepatika, jo mēs darbo-

damies Valdemāra garā, gribam to zināt?"

Zandbergam sāka tecēt asaras pār vaigiem, (to valdemārieši pieredzēja arī vēlāk, kad Zandbergs, konventa telpās, stāstīja par Valdemāru) un viņš stāstīja par gadījumu, kad, ierodoties pie Kr. Valdemāra, ieraudzījis istabas kaktā iesviestas lentas, dekeli un "špāgu". Izbrīnījies, Zandbergs par to jautājis Valdemāram. Valdemārs uzlēcis no krēsla, sācis nervozi solot un dusmīgi teicis: "Redzi, ko vīni man atsūtījuši!" Pēc brīža, sadusmotais V. vēl noteicis: "Iekāpuši novazātās vāciešu tupelēs, viņi nedara neko citu, kā žūpo un kaujas." Buršu sūtījums vēl vairākas dienas atradies istabas kaktā, bet tad pazudis. Jautāju Zandbergam, kur V. to lika, bet saņēmu atbildi, ka nezinot. Par latviešu tā laika studentiem Valdemārs nemaz negribējis runāt, tāpēc arī neko vairāk neesot prasījis. J. Kreicbergs, Frat. Lettica filistrs, stāstījuma laikā babsirdīgi smaidīja.

Par šo iepazīšanos un interesanto sarunu ziņoju Valdemārijas Konventa sēdē un ierosināju aicināt Dr. med. A. Zanbergu un notāru J. Kreicbergu par Valdemārijas Goda filistriem. Konvents tam vienbalsīgi piekrita. Valdemāriešu delegācija ieradās pie Dr. A. Zandberga un notāra Kreicberga, un vīni abi tam piekrita.

Notikās tomēr citādāk, nekā bija paredzēts. Valdemārija svinīgā Konventa sēdē 1927.gada, 18. novembrī par savu pirmo Goda filistru uzņēma Dr. med. Augustu Zandbergu, bet notārs J. Kreicbergs savu piekrišanu atsauca.

Satura Rādītājs

Ievadam
fil. A. Langmanis

Priekšvārdi
fil. K. Kezbers

ĀBELE Ernests	<i>fil. P. Turlais un fil. J. Gailītis</i> Goda fil. prof. E. Ābele. Vald. vēst. Nr.-68 1988	1
BANGERSKIS Rūdolfs	<i>Dr. U. Ģermanis</i> Gen. R. Bangerski atceroties. Raksts K.V. Goda fil. grāmatai-1988	5
BEBRIS Nikolajs	<i>L. enc. -1950, red. A. Švābe un L. enc. -</i> <i>1962, red. E. Andersons</i>	15
BIEZAIS Haralds	<i>Dr. H. Biezais</i> Raksts K.V. Goda fil. grāmatai-1988	17
BIKŠE Kārlis	<i>fil. A. Cimdiņš</i> prof. Kārlis Bikše. Vald. vēst. Nr.-1(15) 1955	41
DĀRZIŅŠ Volfgangs	<i>fil. Ed. Ramats</i> Vald. Goda fil. Volfganga Dārziņa desmit gadi aizsaulē. Vald. vēst.	43
DZIRKALIS Arnolds	<i>L. konv. vārdn. 1927. g. Rīgā</i> Red. A. Gulbis	47
GULBIS Ansis	<i>fil. Ed. Avots</i> Rakstnieka un ideālista 100 gadu dzimšanas dienu pieminot. Vald. vēst.	49
KALMĪTE Jānis	<i>fil. T. Stilis</i> Draugam Kalmītem "BRĪVKUNGS" kārtā ieejot. Vald. vēst.	51
KALNIŅŠ Eduards	<i>fil. T. Stilis</i> Satikšanās ar Goda fil. Ed. Kalniņu Vald. vēst.	53

KĀRKLIŅŠ Valdemārs	<i>fil. Z. Ritmanis</i> Valdemārs Kārklīņš Raksts K.V. Goda fil.grāmatai-1988	59
	<i>Anšlavs Eglītis</i> Teika par septiņiem kuģiem "LAIKS" - 1974	61
	<i>Anšlavs Eglītis</i> Tikšanās ar amata meistarū "LAIKS" - 4.jūn.1980	65
KASAKS Miķelis	<i>fil. R. Čaks</i> Valdemārijas Goda fil. M.Kasaks 1968	69
ĶENIŅŠ Atis	<i>A. Kurmis</i> Atis Ķeniņš /paidagogs, jurists, dzejnieks/ Latviešu JURISTU raksti Nr.-6 1961	73
	<i>fil. Ed. Avots</i> Atis Ķeniņš. Vald.vēst. 1974	83
KIRŠBERGS Roberts	<i>Es viņu pazīstu, L.biografiskā vārdn.1975 red. Ž. Unāms</i>	85
KREIŠMANIS Nikolajs	<i>fil. T. Stlīs</i> Goda fil. prof. Nikolajam Kreišmanim 60 mūža gadi. Vald. vēst. 1972	87
LAZDIŅŠ Aleksandrs	<i>Es viņu pazīstu, L.biografiskā vārdn.1975 red. Ž. Unāms</i>	91
LAŽE Jānis	<i>L.konv.vārdn.1927.g. Rīgā Red. A. Gulbis</i> <i>L. enc. -1950, red. A. Švābe un L. enc. - 1962, red. E. Andersons</i>	93
LIBERTS Ludolfs	<i>J. Krastiņš</i> Dzimtenes un mākslas slavai. Prof. L.Liberta piemiņai. "LAIKS"-3/18/59	95
	<i>fil. J. Ķeniņš</i> Krāsu kontrāpunkts. Vald.vēst.1964	101
	<i>Dr. J. Silinš</i> Apcere K.V. Goda fil. grāmatai-1988	105

MADERNIEKS Jūlijs	<i>Dr. J. Silinš</i> Jūlijs Madernieks un laika biedri	117
	<i>Dr. J. Silinš</i> Apcere K.V. Goda fil. grāmatai-1988	123
MUIŽNIEKS Valdis	<i>fil. J. Gailttis</i> Vald. jaunākā Goda fil. V.Muižnieka dzīves gājums. Vald. vēst.	129
RAMATS Eduards	<i>fil. R. Čaks</i> Goda fil. Eduardam Ramatam-75gadi Vald.vēst.	133
ROŽLAPA Pēteris	<i>Dr. J. Silinš</i> Pēteris Rožlapa - 65 gadnieks "Laiks" Nr.-33, 1949.g.janvārī	137
RUŠĒVICS Voldemārs	<i>A. Šturms</i> Vijolniekam V.Rušēvicam-80gadu "Laiks" 1987.g. 19.augustā	141
SILIŅŠ Jānis	<i>Goda fil. L. Liberts</i> Pirmās palmas bruninieks "Laiks" 1956.g. 2.jūnijā	145
	<i>A. Annuss</i> Zinātnieks ar mākslinieka vērienu "Laiks" 1971.g. 5.jūnijā	149
	<i>Red. A. Raidonis un fil. J. Gailttis</i> Prof. Dr. Jāņa SILIŅA godināšana Vald. vēst. Nr.-67 '1986	153
SVEMPS Leo	<i>Dr. J. Silinš</i> Apcere K.V. Goda fil. grāmatai-1988	157
TURAIDS Jānis	<i>fil. T. Stlis</i> Goda fil. prof. J.Turaidam 70 mūža gadi. Vald. vēst.	163
VANADZIŅŠ Nikolajs	<i>fil. A. Kalnājs</i> Nikolajs Vanadziņš. Vald. vēst.	165
VESELIS Jānis	<i>E. Aistars</i> Jānis Veselis Raksts K.V. Goda fil. grāmatai-1988	167

ZĀLE Kārlis	<i>Dr. J. Siliņš</i> Apcere K.V. Goda fil. grāmatai-1988	171
ZANDBERGS Augusts	<i>J. Kreicbergs</i> Veltījums Zandbergam viņa 70. dzimšanas dienā. "Pēdējā brīdī", 1927.g. 26.aprīlī.	179
	<i>fil. A. Cimdinš</i> K.V. pirmais Goda fil. Dr. med. Augusts Zandbergs. KONKORDIJA VALDEMĀRIJA 35gados 1927-1962.	183

